

Zaur Ustac

QƏLƏMDAR

(Məqalələr)

**(YAZARLAR DƏRNƏYİ)
II KİTAB**

Bakı - 2019

Layihə rəhbəri : Baş redaktor Zaur Ustac

“Qələmdar” (*Məqalələr*)

Bakı, “USTAC.AZ” nəşrləri, 2019, 151 səh.

Kod: 09-04-MZM-14-20-19

İşçi qrup : Redaksiya heyəti - tərtibçilər:

Gülü – Gülüzə Mustafayeva.

Tuncay - Tuncay Mustafayev.

Bu kitab dahi yazar Bayram Bayramovun (1821 - 1926) anadan olmasının 100 illik yubiley tədbirləri çərçivəsində nəşr olunur. Kitabda layihənin təşəbbüsçüsü və rəhbəri şair-publisist Zaur Ustacın ayrı-ayrı vaxtlarda müxtəlif KİV (EKİV) – də yayımlanmış gənc yazarlara tövsiyə xarakterli məqalələri toplanmışdır. Qismən metodiki tövsiyə xarakterli vəsait kimi də istifadə oluna biləcək toplunun böyük şəxsiyyət, görkəmli nasir, Azərbaycanın Xalq Yazıçısı, ictimai-siyasi xadim, Bayram Bayramovun 100 illik yubileyinə gözəl hədiyyə olacağını düşünürük.

“Yazarlar” jurnalının xüsusi buraxılışı. (QN : 2319)

İkinci buraxılış – Yazarlar N: 02 (002) 17.08.2019.

©Yazarlar.az, 2019.

©Ustac.az, 2019.

©Zaur USTAC, 2019.

100 YAŞIN MÜBARƏK, BÖYÜK İNSAN!!!

Onu bir yazar kimi 1987 – ci ilin yayından sonra “Karvan yolu” romanı ilə tanımışam. Allah hər ikisinə rəhmət eləsin, atam – Mustafa Müseyiboğlu – həmin günü üç kitab alıb gətirmişdi şəhərdən – Ağdamdan (Püstənin kitab mağazasından). Biri “İnsaf nənə”, biri “Dədə palıd”, bir də “Karvan yolu”. İndiki kimi yadımdadı, üçünü də tez varaqladım. Nəsə birinci “Karvan yolu”-nu oxumağa qərar verdim... Bəlkə yer-yurd adlarının tanışlığından, bəlkə nəsə başqa bir doğmalıq hissi mənə buna sövq etdi bilmirəm. Ancaq, dəqiq belə oldu... Aydın məsələdir ki, sonra digər kitabları da dəfələrlə oxudum (adətən belə olurdu, yeni kitablar alınana qədər ən son alınanlar təkrar-təkrar oxunurdu). Hər ikisi çox təsirli kitab idi... Bəlkə də o vaxt “Dədə palıd” mənə daha təsirli görünmüşdü, nəinki “Karvan yolu” ... Fəqət, sonralar onun digər kitablarını oxuduqca istənilən mövzuda olan yazılarında yer-yurd adları, müxtəlif məkanlar barədə, insanların hissləri, hətta üz cizgiləri barədə ən xırda detalları belə təsvir zamanı nəzərdən qaçırmmaması, böyük ustalıqla təqdim etmək bacarığı mənə heyran edirdi...

Bu gün – 11 dekabr 2018 – ci il tarixdə 100 yaşın tamam olur, ey böyük insan... .. bu “yüz illik” nədir ki... Siz min illikləri qeyd olunmalı çox az saylı şəxsiyyətlərdən birisiniz və neçə belə “yüz illik” – lər ötsə də, belə olaraq qalacaqsınız... ..sözün bayram etdiyi Bayram sözündə yaşayacaqsınız... ..baxmayaraq ki, bütün el-oba kimi bu

sözlər də bir az qəribçilik çəkir, ancaq, inanın ki, bütün bunlar tarix üçün heç bir anlam kəsb etməyən, çox qısa bir zaman kəsiyidir... “NƏTƏR Kİ” bu xalq Sizin sözlərinizdə yaşayan el-obasından ötrü darıxır, həsrətin çəkir, xiffətini edir, eləcə də bu və digər məsələlər.... Əslində bəlkə də bu təbii haldır və heç bir mübaligədən və şişirtmədən söhbət gedə bilməz. Çünki, bu millət o yerləri bir yuxusunda görür, bir də Sizin yaratdığınız bədii lövhələrdə tapır, xatırlayır... Ad gününüz mübarək, Bayram müəllim... Ruhunuz bilirəm ki, heç cür şad ola bilməz özümüz və sözümüz qəribçilikdə olduqca... Uca Yaradan özü bizə kömək olsun... Amin... Amen...

QISA ARAYIŞ:

Bayram Bayramov 1918-ci il dekabrın 11-də **YELİZAVETPOL QUBERNİYASI**-nın (indiki Ağdam rayonunun) Şixavənd kəndində əkinçi ailəsində anadan olmuşdur. Yeddiillik kənd məktəbini bitirib Ağdam Pedaqoji Texnikumunda təhsilini davam etdirmişdir (1934-1938). Tərtər rayonundakı Qusanlı kənd natamam orta məktəbində müəllim (1938-1940), Müsəlmanlar kəndində natamam orta məktəbin tədris hissə müdiri (1940-1941), Xoruzlu kənd yeddiillik məktəbində məktəb müdiri (1941-1942) işləmişdir. Böyük Vətən müharibəsində Mozdok uğrunda döyüslərdə iştirak etmiş, ağır yaralanmışdır (1942). Hərbi xəstəxanada sağaldıqdan sonra altı ay Yevlax rayonunun Qoyunbinəsi kənd yeddiillik məktəbində müdirlik etmişdir. 1943-cü ilin aprelində yenidən Sovet Ordusu sıralarında qulluq etmişdir. Tərxis olunub doğma

kəndlərinə qayıdarkən burada pedaqoji fəaliyyətini davam etdirmişdir: yeddiillik məktəbin müəllimi (1944-1945) işləmişdir. 1945-1950-ci illərdə ADU-nun filologiya fakültəsində təhsil almışdır. Sonra N.K.Krupskaya adına kitabxanaçılıq texnikumunda müəllim (1948-1955), radionun ədəbi dram verilişləri redaksiyasında məsul redaktor (1956-1958), “Azərbaycan” jurnalı redaksiyasında ədəbi işçi (1958-1960), Azərbaycan Yazıçılar İttifaqında nəsr üzrə məsləhətçi (1960-1963) işləmişdir. Bir müddət yenə bütün qüvvəsi ilə yaradıcılıqla məşğul olmuşdur. Dövlətnəşrkomda sədr müavini kimi çalışmışdır (1966-1971). Qarabağa Xalq Yardımı Komitəsinin sədri vəzifəsində işləmişdir (1989-cu ildən). Azərbaycan Yazıçılar Birliyi Şurasının üzvü seçilmişdir (1991). Bədii yaradıcılığa 1950-ci ildə “Azərbaycan gəncləri” qəzetində çıxan “Körpü” adlı ilk hekayəsi ilə başlamışdır. Həmin vaxtdan dövrü mətbuatda müntəzəm çıxış edib. Fəal ictimaiyyətçi, Azərbaycan KP 26 Bakı komissarı rayon Partiya Komitəsinin büro üzvü (1960), Bakı şəhər Sovetinin (1961, 8-ci çağırış) deputatı və rayon Sovetinin (1959, 7-ci çağırış), Müstəqil Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı olmuşdur. “Şərəf nişanı” ordeni (1968), “Xalqlar dostluğu” ordeni (1978), “Böyük Vətən müharibəsi” ordeni (1985), “Qırmızı əmək bayrağı” ordeni (1988), Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin Fəxri fərmanı (1967) və medallarla təltif edilmişdir. Əsərləri SSRİ-də, eyni zamanda xarici ölkələrdə tərcümə və nəşr olunmuşdur.

1994-cü il noyabrın 9-da Bakıda vəfat etmiş, II Fəxri Xiyabanda dəfn olunmuşdur.

Qeyd:

YELİZAVETPOL QUBERNİYASI bu adı bilərəkdən belə seçilən yazmışam, yuxarıdakı tarix barədə sözümə qüvvət üçün indi hanı o ad... və digərləri...

Xatırladığımız, Vaqifdir, Natəvandır...

LAYİHƏ:

Görkəmli söz adamı Bayram Bayramovun anadan olmasının 100 illiyi ilə əlaqədar olaraq, “BAYRAM BAYRAMOV – 100” layihəsi çərçivəsində gənc yazarlara kömək məqsədi ilə metodiki tövsiyə xarakterli yeddi yazıdan ibarət “Söz bayramı və ya Bayram sözü” adlı məqalələr toplusundan ibarət e-kitab hazırlanıb fəaliyyətdə olan bütün elektron kitabxana bazalarına yerləşdiriləcək. (bu kitabın gələcəkdə “Yazarlar” jurnalının xüsusi buraxılışı formasında ənənəvi qaydada nəşri də nəzərdə tutulur) Layihə və onun gedişatı barədə təfəsilat saytın “LAYİHƏLƏRİMİZ” bölümündə var. Layihənin müddəti 11 dekabr 2018-ci ildən, 11 dekabr 2019-cu ilədək olan dövrü əhatə edəcək və dayanıqlı məlumatlandırmanı təmin etmək məqsədi ilə sosial şəbəkələrdə #bayram_bayramov_100 haştağından istifadə olunacaq.

11.12.2018. Bakı.

USTAC.AZ

WWW.YAZARLAR.AZ və **WWW.USTAC.AZ**

MÜTALİƏ NİYƏ VACİBDİR?

Salam çox dəyərli oxucum, bu yazını “beşikdən qəbrədək oxumaq lazımdır”, “oxumaq, oxumaq yenə də oxumaq” və s. çox məşhur olan buna bənzər digər mütaliyə, elm öyrənməyə təşviqediciləri kəlamların açıqlaması kimi də qəbul etmək olar. Niyə görə elmdən, kitablardan bircə damla nəşə götürməyi bacarmış şəxslərin hamısı oxumağı, mütaliəni belə ciddi-cəhdlə məsləhət görmüş, təbliğ və təşviq etmiş, hətta bəzi hallarda əmr kimi buyurmuşdur? Bunun bircə səbəbi var. Necə ki, dövrümüzdə kimsə maraqlı, əyləncəli bir yerə səyahət edəndə və ya ucuz və sərfəli yerdə alış-veriş edəndə, yaxşı həkimə rast gələndə və s. bu siyahını ən xırda məişət problemlərimizi həll etdiyimiz yerlərin, kəslərin təbliğinə qədər uzatmaq olar. Bu barədə danışmağı, yaxın ətrafındakı dostu-tanışını, doğmaları məlumatlandırmağı, onlara xeyir verməyi, onlar üçün faydalı olmağı özünə borc bilir, oxumağın, mütaliənin təbliği də eyni bu qəbildən olan həyatı əhəmiyyətli bir hadisə olduğu üçün, bunun xeyrini, faydasını görmüş

hər kəs onun təbliğ və təşviqini özünə borc bilmişdir. Bəs nədir mütaliənin faydaları? Bu kiçik yazıda mümkün qədər yığcam və sistemli şəkildə bir neçə kəlmə də mütaliənin, bilgili, məlumatlı olmağın faydası barədə mən danışmaq istəyirəm. Əvvəlcədən qeyd edim ki, çalışacam ancaq və ancaq praktik və həyati söhbət olsun. Sizi inandırım ki, bu ən ümdə, çox vacib məsələdir. Xüsusən də olduqca geniş imkan və resurslara malik müasir dövrümüzdə bu prosesdən kənar qalmaq sadəcə olmaz! Bunu belə qəbul etmək lazımdır. Bir söz də əlavə etmək istəyirəm çoxumuzun tez-tez işlətdiyi “günahdır” kəlməsini.... Bəli, bəli kitab, jurnal, qəzetlərdən əlavə əlimizin əltında internet kimi çoxumuzun bəlkə də təsəvvür belə edə bilməyəcəyi informasiya zənginliyi dövründə oxumamaq, mütaliə etməmək, öyrənməmək, öz həyatını yüngülləşdirməmək sadəcə “günahdır”. Vəssalam! Keçək əsas məsələyə, nə verir mütaliə bizə? Birinci ən ümumi cavab, əlbətdə, məlumatlı olmaq ilk növbədə həyatımızı, gündəlik yaşam tərzimizi asanlaşdırır. Sizə deyərdim ki, əhəmiyyətli dərəcədə

yüngülləşdirir. Bizi izafi xərclərdən qoruyur. Və başqa belə çoxlu həyati misallar gətirmək olar. İndi çalışacam ki, bu barədə mümmkün qədər sistemli və yığcam danışım. Bir insan ömrünü mütaliə baxımından beş hissəyə asanlıqla ayırmaq olar:

- **Uşaqlıq,**
- **Yeniyetməlik,**
- **Gənclik,**
- **Orta yaş dövrü,**
- **Ahıllıq.**

Keçək açıqlamalara, uşaq hələ məktəbə getməzdən əvvəl indiki müasir vasitələrin zənginliyindən də istifadə etməklə, sözləri olmasa belə şəkilli kitablarla tanış olması, oynaması onlara baxıb öz-özünə hekayələr uydurması, danışması çox vacibdir. Çünki, o məktəbə gedəndə, artıq ilk kollektivə düşəndə danışmağa nəsə sözü olmalıdır. Sizi inandırım ki, nə qədər laqeyid, dəcəl uşaq olsa da o, oyuncaqlarının içində, stolun üstündə, televizorun, kompüterin, planşetin yanında hətta döşəmədə belə (qoy olsun onsuz da oyuncaqlar

bütün günü əl-ayağa dolaşır) olsa şəkilli kitab görsə, (indi olduqca bahalı pultlu maşınların, helikopterlərin, gəlinciklərin və s. birinin qiymətinə 2-3 dənə yaxşı möhkəm materiallardan hazırlanmış, tez xarab olmayan şəkilli kitablar almaq olar) uşaq götürüb onunla da maraqlanacaq, baxacaq. 3-4 yaşlarında bütün normal uşaqlar (daha inkişaf etmiş, hazırlıqlı uşaqları çıxmaq şərti ilə, onlar artıq oxumağı bacarırlar) şəkilli kitablara baxıb hekayələr uydurmağı, ordakı oğlanın və ya qızın yerində olmağı bacarırlar, istəyirlər, sevirlər. Yetər ki, onlara bu abu-havanı yaradıb sərbəstlik verəsən. Bir müddət oynadıqdan sonra isə təbii olaraq uşaq yazmağa və oxumağa can atacaq. Məktəbi gözləmədən uşağın digər tələblərini ödədiyimiz kimi bu təlabatı mütləq qarşılamaq lazımdır. Bunun üçün sadəcə 4-5 ay planlı və məqsədyönlü şəkildə, məşğul olmaq uşağın bir ömür boyu qarşıda dayanmış əsas problemini kökündən həll etmək lazımdır. İnanın 3-5 yaş arasındakı bütün normal uşaqlara ən şoxu 1 il əziyyət, xərc çəkib sadəcə onu kitablara, intrnetdəki axtarış sistemləri ilə tanış etməklə,

kitablardan istifadə etməyi (yazıb oxumağı), sadə hesablamaları öyrətməklə məktəbə hazır şəkildə göndərsək onun bütün gələcək problemlərini həll etmiş oluruq. Məktəbə ən azı yuxarıda qeyd olunan dərəcədə hazırlıqlı və ondan daha yaxşı qaydada hazırlanmış şəkildə gedən (kitablardan istifadə etməyi, mütaliəni bacaran), sərbəst çalışmaqda heç bir çətinliyi olmayan uşaq sizi bütün gələcək təhsil boyu izafi xərclərdən, təhsildən sonra (maşın almaq, işə düzəltmək, ev almaq, toy etmək kimi) isə daha böyük və vacib külli miqdarda sərfiyyatdan xilas edəcək. Burada söhbət qismən maddiyyatdan gedir çünki, bizim mental alaraq öz dəyərlərimiz var. Ancaq, burda əsas məsələ odur ki, bu hazırlıqlı uşaq gələcəkdə özü ya bunları qəbul etmək istəməyəcək, ya da ona ehtiyacı olmayacaq. Birinci sinifə gedəndə tam hazırlıqlı olduğu üçün bütün məsələlər ona asan və adi gəldiyindən bütün həyatı boyu belə davam edəcək. Bura da böyüyün öhdəçiliyi və vəzifəsi sadəcə nəzarət etməkdən ibarət olacaq. Bura qədər biz sadəcə uşaq vaxtı mütaliənin nə qədər vacib və önəmli olduğundan danışdıq. Bütün ibtidai siniflər boyu

və ondan sonra da yeniyetməliyə qədər uşağı nəzarətsiz qoymaq olmaz! Bu dövrdə uşaqlar lüğətlərdən istifadə etməyi mütləq bacarmalıdırlar. Uşaq vaxtı müəllimə etmək hamıya vacibdir, gələcəyin ustasına da, müğənnisinə də, aşbazına da, hərbiçisinə də hamıya. Müəllimə nəticəsində uşaq istənilən mühit və kollektiv içərisində tam sərbəst şəkildə, kompleksiz öz yerini tapır, öz kiçik dünyasını qurur, ətrafını formalaşdırır. Məlumatlı uşaq yeni mühitə tez inteqrasiya edir, uyğunlaşır. Belə uşağın dostları çox olur. Bütün kollektivin sevimlisi olur. Bütün bunlar nəyin nəticəsidir? Əlbəttə, müəllimin, oxumağın, araşdırmağın.

Yeniyetməliklə uşaqlığın şərhəddinin harda bitib, harda başladığı dəqiq heç kimə məlum olmasa da uşaq böyüdükcə təbii proseslərin nəticəsində orqanizmdə istər fiziki, istərsə də mənəvi cəhətdən bir çox dəyişikliklər baş verir ki, məlumatlı və məlumatsız yaxud da bu dəyişiklikləri gözləyənlə, gözləməyən uşaq-yeniyetmənin hərəkətləri, özünü aparması, bu dəyişikliklərə reaksiyası da məntiqi olaraq

müxtəlif olur. Elə bil bilirsən ki, dostun qonaq gələcək hazırlıqlı olursan. Ya da qəflətən qapı döyülür. Effekt təxminən eynidir. Məlumatlı yeniyetmə qeyri-adi heç nə yoxmuş kimi öz yaşam tərzini mütləliyin hesabına sakit şəkildə davam etdirir.

Məlumatlı gənc (ancaq və ancaq davamlı mütləliə nəticəsində buna nail olmaq mümkündür) məktəbdən sonra ixtisas seçimində, təhsilin digər pillələrində, hərbi xidmətdə, ilk iş yerində də demək olar ki, heç bir çətinliklə üzləşmir. Məlumatlı gənclərin ailə həyatı da qat-qat daha uğurlu olur. Onlar kənar müdaxilələr və təbiətin maneçiliyi olmasa. Demək olar ki, seçimlərində çox az-az hallarda yanılırlar. Deyərdim ki, bu seçim –gələcək ömür-gün yoldaşını seçmək dünyaya yenidən gəlmək qədər əhəmiyyətli bir hadisədir. Bu məqamda səhv etmək, doğuşu qəbul edən mamaçanın səni əlindən yerə salmasına bərabərdir. Bəlkə də daha artıq. Deməli, mütləliə sayəsində gənc bu sınaqdan da mümkün qədər az risklə keçir. Mütləliə sayəsində 25-30 yaş arası hər bir gənc

heç bir kömək olmadan öz işini tapmağa və ya qurmağa, özünü maşınla, evlə təmin etməyə qadirdir.

Mütaliə heç vaxt bitmir. Ailə həyatı, məişət problemləri, qidalanma, yaşam tərzı, istirahət, ixtisas artırma, orta yaşlı hamının gündəlik qayğılarıdır. Mütaliə sayəsində oxumuş, savadlı, bütün həyatını tam təmin etmiş şəxslər daha sağlam yaşayırlar. Belə şəxslərin ailə büdcəsi daha dayanıqlı, qıdaları daha sağlam, istirahətləri daha keyfiyyətli olur. Mütaliə isə bitmir ki, bitmir... İnsan daim axtarışdadır. O, fasiləsiz olaraq, oxuyur, axtarır, araşdırır, hər şeyin ən yaxşısını, ən ucuzunu istəyir və mütaliə nəticəsində buna nail olur.

Mütaliənin bir mənfi cəhəti var ki, onu da ahıllıqda hiss edirsən... Bir vaxt oyanırsan ki, məktəb yoldaşlarından, xidmətdə bir yerdə olduğun dostlardan, tələbə vaxtından əlaqə saxladığın adamlardan demək olar ki, heç kim qalmayıb. Yada salmağa çalışırsan, çoxları qəfil ölümle (gecə yatıb, səhər oyanmayıblar), qəzada, həbsdə, müxtlif səbəblərdən dünyaların çoxdan

dəyişiblər, ya da heç bir məlumat yoxdur. Sağ qalanları barmaqla sayırsan.... Bu şəxslərin demək olar ki, hamısı sənin həmsöhbətlərin, həmfikirlərin, həmişə kitab alıb-verdiyən, hansısa yeni bir məlumat-xəbər barədə həmişə mübahisə etiyən yoldaşlardır.... Günlər keçir bir də görürsən daha zəng edən, statuslarına şərh yazan dost-tanışdan heç kim qalmayıb.... İstər-istəməz nə vaxtsa dostlarla mübahisədə dediyən söz düşür yadına; - “mütaliə orqanizmin kompleks müalicəsi və sağlam həyat deməkdir” - üzünə qeyri-ixtiyari təbəssüm qonduğunu hiss edirsən..... O vaxt dostlardan bir çoxu bunla razılaşmasa da izahat verəndən sonra ki, mütaliə yeganə vasitədir ki, həm ruhun hən də cismin bunla qidalanır, yekəqarın bankirdən başqa hamı bunla razılaşmışdı. Bankirin ki, isə sadəcə kor inad, həm də nankorluq idi. O, artıq çoxdan unutmuşdu ki, say – hesabını itirdiyi var dövlətini özü ilə qonşudan alıb geyərək oxumağa gəldiyi nimdaş pencəyin cibində gətirməmişdi.... Ani olaraq onun lap çoxdan olmuş yas mərasimi gözünün önünə gəlir, yazıq şəhərin mərkəzində tək qaldığı mənzilində qəflətən dünyasını

dəyişmişdi. Ancaq işdə bir-neçə gün
görsənməyəndən sonra mənzilində cansız
tapmışdılar. Yekə adam bir az da şişmişdi, evin
qapısından çıxmadı. Zalım oğlu qapını da elə
düzəltməmişdi ki, sökmək də mümkün olmadı.
Həm də baxdılar ki, qapı sökülsə də oradan
çıxmayacaq. Odur ki, pəncərələri söküb, kranla
pəncərədən düşürdülər.... Təəssüf hissi ilə
başını bulayıb, düşünürsən yəqin ki, ən çox
mütaliə edən elə mən olmuşam.....

15.10.2016. Bakı.

SÖZ VƏ KİTAB HAQQINDA

Salam dəyərli oxucum. Şeirlər toplusu olan bir kitabın girişində yazdığım bu kiçik haşiyənin yaranmasının iki əsas səbəbi var. Birinci ən əsas səbəb ailəmdən başlamış və müxtəlif təhsil müəssisələrində müəllimlərimdən aldığı mühüm nəsihətlər vardır ki, onları başqalarının da faydalanması üçün əlçatan etməkdir. İkinci səbəb istər dost-taşıların, istərsə də çoxsaylı oxucu məktublarının daim maraq obyektinə olmuş “şeyir necə yaranır, bu şeirləri necə yazırsınız, müxtəlif sözləri necə bir-birinin yanına belə düzürsünüz” və s. bu kimi sualları cavablandırmağı özümə borc bildim.

Ona görə hesabat xarakterli deyirəm ki, artıq əsrin dördü biri arxada qaldı. İlk yazım 24 May 1988 – ci il, Ağdamda nəşr olunan “Lenin yolu” (sonralar “Ağdam”) qəzetinin 62-ci (7194) sayında, 4-cü səhifədə nəşr olunanda məktəbli idim. Bu cümləni indi adi sözlər kimi bura yazsam da həmin günün təəssüratları tamam başqa idi. Hələ onu demirəm ki, heç gözləmədiyiniz anda (əlbəttə, birinci dəfə mənim heç bu barədə anlayışım yox idi) səni poçta çağırır

pul verirlər və deyirlər ki, bunun adı qonorardır... Bu sətirləri qeyd etməkdə məqsədim ondan ibarətdir ki, az müddət deyil, necə deyərlər – “bir igidin ömrüdür”. O vaxtdan gör nələr keçib. Quruluş tamam dəyişdi. Dostlar dönüb düşmən, düşmənlər dönüb dost oldular. Bir sözlə çox əhvalatlar oldu, çox. Sadəcə mövzuya aidiyyatı olmadığına görə biz onların üstündən sükutla keçirik. Bu xırda giriş – məlumatı ona görə verirəm ki, aşağıdakı fikirləri söyləməkdə özümü tam haqlı sayıram. Eyni zamanda onu da bildirmək istəyirəm ki, aşağıda qeyd edəcəyim fikirləri bəyan etmək üçün uzun müddət yaşımın 40-ın üzərinə gəlməsini gözləmişəm. Daha əvvəl ona görə bəyan etməmişəm ki, birdən səhvə yol verərəm. Əgər 35-də bir söz deyib 40 –da özüm bilsəydim ki, heç də belə deyil, bu çox dözülməz bir hal olardı mənim üçün. İndi tam məsuliyyətlə deyirəm ki, bəli bu belədir. Əgər desəm ki, ilk şeiri yazanda 5 yaşım var idi və ya 10 yaşım var idi bu yalan olar. Bu barədə sadəcə onu deyə bilərəm ki, erkən yaşlarda şeir yazmağa başlamışam. Yəni, yazı yazmaq üçün ən azı hərfləri tanımaq vacib idi. Deməli, hərfləri tanıyandan sonra yazmağa başladım. Ancaq bu

yerdə tam səmimi bir etiraf da etmək istəyirəm. Hələ heç hərfləri tanımayan da dəftəri qabağıma qoyub, nəşə yazırmış kimi sətirləri ziq-zaqla axıra qədər səliqə ilə doldurur, sonra aşağı sətirə keçirdim. Beləcə vərəqləri, dəftərləri doldururdum. Məhz bu səbəbdən mən yazmağı və oxumağı məktəbə getməzdən çox əvvəl əmimdən-evdə öyrəndim. Beləliklə, ilk müəllimimin – mənə yazmağı və oxumağı öyrədən adamın adını açıqlayıram. Bu şəxs mənim əmim-Yaməndir. Bu səbəbdən nə qədər qələm əlimdədir ona bir ömür boyu minnətdarlıq borcum var. Burada ilk müəllimimdən gördüyüm və sizə edəcəyim ilk tövsiyyə gəlir, çalışın ki, uşaq məktəbə getməmiş hələ evdə olanda (normal uşaq 4-5 yaşlarında buna qadirdir) ən azından doğma ana dilində yazmağı və oxumağı bacarsın. Deyərdim ki, bu olduqca vacib və mühüm məsələ olub, uşağın bütün gələcək təhsil həyatı üçün qoyulan ən böyük sərmayədir. Bu bünövrə olmasa, sonrakı mərtəbələri dayaq söykəməklə-çox çətinliklə qaldıracaqsınız. İkinci, artıq oxumağı bacaran kimi, kiçik həcmli uşaq kitabları alıb oxumaq vərdişləri formalaşdırmaq lazımdır. Bunun üçün heç də uşağın məktəbə gedib,

dərslik oxumasını gözləmək vacib deyil. İndi o qədər maraqlı uşaq kitabları var ki... Bu arada mənim oxuduğum ilk uşaq kitabı “QIZIL şamdan” adlanırdı. İndi də yadımdadır. Atam mənim üçün üç balaca uşaq kitabı almışdı, “QIZIL şamdan” – 1 birinci oxuduğuma görə, ya mənə çox təsir etdiyindən yadımda qalıb. Təəssüfki, digər ikisinin adını xatırlamıram.

Nəhayət, məktəb həyatı başladı. Onu qeyd edim ki, göründüyü kimi məktəbə tam hazır getdiyimdən demək olar ki, hazırlıqdan birbaşa birinci sinfə keçirdiklərin nəzərə almasaq, ibtidai siniflər heç nə ilə yadda qalmayıb.

O vaxtlar ibtidai siniflər üçüncü sinifdə bitirdi. Dördüncü sinif biologiya müəllimi Rövşən müəllimin çox dəyərli bir məsləhəti ilə yadımda qalıb. Onu qeyd edim ki, oxumaq, mütaliə etmək bacarıqlarımın formalaşmasında bu müəllimin əməyi böyük olmuşdur. Bu müəllimimə də bir ömür boyu minnətdarlıq borcluyam. O, bizə vaxtdan necə istifadə etməyi öyrətməyə çalışırdı. Onun bu vaxt bölgüsü məsələsinin necə ciddi-cəhdlə vacib

olduğunu bizə anladığı yadıma düşdükcə əsl müəllimin obrazı gözüm önündə canlanır. Yaradana şükür edirəm ki, məni həmişə lazım olan məqamlarda lazımi insanlarla – müəllimlərlə qarşılaşdırıb. Rövşən müəllim bizə belə anlamırdı ki, hamının evində başının üstündə (divarda), stolun üstündə, cibində, çantasında vaxt bölgüsü cədvəli olmalıdır. Vaxtı elə – belə, başdı – başına buraxmaq olmaz. Vaxta nəzarət etmək lazımdır. Vaxtı bölüşdürmək lazımdır. Rövşən müəllimin dördüncü sinifdə verdiyi bu məsləhətə hələ də əməl edirəm. Ziyən görməmişəm. Dördüncü sinifdə daha bir gözəl insan bizə müəllimlik etməyə başladı. Bu Rus dili müəllimi Asif müəllim idi. Onun tövsiyyəsinin Rus dili ilə heç bir əlaqəsi olmasa da mənim üçün çox dəyərli bir məsləhət oldu. Bu gün də bu məsləhətə əməl edirəm. Bəlkə də Asif müəllim elə birinci dərs günü bu sözü bizə demişdi. Yəqin ki, bu belədir. O, belə demişdi: -“ Bax, elə bu gün evə gedən kimi hərə özünə bir qalın dəftər tutsun, hər gün maraqlı nə baş versə axşam, günün sonunda ora qeyd edin. Bu dəftərə gündəlik deyirlər. İllər keçəcək 10 ildən, 20-ildən sonra nə qədər xeyirli bir iş tutduğunuzu özünüz görəcəksiniz...”, “kim

istəyir tutsun, bunu mən sizin üçün deyirəm, yoxlamayacağam, dərsimizə aid deyil, sizin inkişafınız üçün vacibdir...” Həqiqətən də Asif müəllim sonralar nə bir dəfə də olsun o mövzuya toxundu, nə də kimin gündəlik tutub-tutmadığını yoxladı. Bu bizə lazım idi. O da bir dəfə deyib vəzifə borcunu yerinə yetirmişdi... Keçdik beşinci sinfə birinci dərscə Ədəbiyyat müəllimimiz Həsən müəllim belə bir sual verdi: – “Kimin evdə kitabxanası var?” – bu bizim ilk Ədəbiyyat dərsinin lap sonları idi. O vaxt kitabxana anlayışın tamam fərqli şəkildə qavradığımızı görə, heç kimin dillənmədiyini görəndə Həsən müəllim bir də soruşdu: -“ Kimin evdə dərsləklərdən əlavə kitabları var, şeir, nağıl və s. ?” – bu vaxt o sıradan, bu sıradan əllər qalxmağa başladı. “Əllərinizi salın aşağı, ola bilsin bəlkə də kiminsə bu gün heç bir dənə də kitabı yoxdur. Sizə bir söz deyim, kim şəhərə gedəndə, atanız, əminiz, dayınız, böyük qardaşınız tapşırırsınız sizə bir kitab alıb gətirsin. Bugün, sabah özünüz də böyüyüb tez-tez şəhərə gedəcəksiniz, hər gedəndə bircə kitab alıb gətirsəniz, məktəbi bitirəndə görəcəksiniz ki, böyük bir kitabxananız var.” – bu Həsən müəllimin birinci

Ədəbiyyat dərində növbəti beş il üçün evə verdiyi tapşırıq idi. Ruhu şad olsun. Burada daha vacib bir məqama toxunmaq istəyirəm. Deməli, bu hadisə məktəbə getməmiş baş verib. Yayda. Yəni həmin yaydan sonra Sentyabrda dər açılarda birinci sinfə gedəcəkdim. Nənəm uşaqbağçasında aşpaz işləyirdi. Arada anam icazə verəndə nənəmin yanına gedib, orada uşaqlarla oynayırdıq. Bura kəndin mərkəzində nisbətən böyük, qapalı həyəti olan bir yer idi. Uşaqbağçası, kəndin kitabxanası, həkimxana və kənd klubu bir – birinin yanında yerləşirdi. Biz içəridə, otaqda nənəmin yanında oynayırdıq. Bağçanın müəlliməsi dedi ki, gedim bir kitab götürüm oxuyum, mən dedim ki, mənə də götürmək istəyirəm, təəccüblənsə də mənə də apardı. Yadımdadır ki, müəllimə Salam Qədirzadənin o vaxt xüsusilə gənclərin çox oxuduğu, demək olar ki, əldən – ələ gəzən (indi adı yadımda deyil) bir kitabını götürdü. Mən də kitabxanaçıya dedim ki, Adil dayı mənə də bir kitab ver oxuyum. O isə cavabında dedi: – “Adil dayı yox, Adil müəllim deyərlər”- və getdi mənə kitab gətirməyə. Çox keçmədi, əlində jurnal şəklində olan bir qırmızı kitabla qayıtdı. Səhv eləmirəmsə adı

“İliçin uşaqlığı” idi – dəqiq yadımda deyil. Onu bilirəm ki, Lenin uşaqlıq vaxtından bəhs edən bir kitab idi. Sonralar o kitabı bəlkə də on dəfə təkrar-təkrar oxudum. Nəsə, Adil müəllim kitabı gətirdi, mənim adıma abunəçi vərəqi açdı, yazdı-pozdu və kitabı mənə verib dedi: – “Get oxu, gedəndə gətirib təhvil verərsən. Cırma, pozma, ləkələmə.” Mən də – “oldu” – deyib getdim oxumağa. Elə kitabxanadan çıxan kimi həyətdə aşmış böyük qoz ağacının kötüyünün üstündə oynayan uşaqlar mənə də çağırıdılar oynamağa. Təbii ki, mən də kitabı qoyub kötüyün üstünə qoşuldum onlara. Başladıq oynamağa. Bir vaxt ayıldıq ki, artıq axşamdı. Belə olanda adətən nənəmiz deyirdi: – “Bala, bala yenə şeytan sizi kirayə tutmuşdu???” – mənasını anlamasam da bu sözün mayasında bizim gördüyümüz nəsə qəbahət bir işin dayandığını anlayırdım. Sən demə, Adil müəllim də əvvəlcədən göz qoyurmuş, görüb ki, mən heç kitabı açmadan necə kötüyün üstünə qoydumsa, eləcə də götürüb gəlirəm təhvil verməyə.... Əlimdə kitab yaxınlaşdım Adil müəllimə, kitabxananın qarşısındakı hündür talvarın altında stul qoyub oturmuşdu. Kitabı verib, getmək istəyirdim ki, Adil

müəllim soruşdu: – “Oxudun?” Mən də ani olaraq cavab verdim ki, bəli. Adil müəllim kitabı açıb ordan-burdan suallar verməyə başladı. Təbii ki, cavab verə bilməzdim. Çünki, kitabı apardığım kimi də gətirmişdim. Adil müəllim də bunu yaxşı bilirdi. O gün Adil müəllim “Oxudun?” – sualından başqa mənə heç bir söz demədi... Ancaq mənim o gündü pərtliyim bu gün də hər yadıma düşəndə mənə narahat edir... (Burada kiçik bir haşiyəyə çıxmaq istəyirəm. Kim üçünsə əhəmiyyətli və ya maraqlı ola bilər düşüncəsi ilə bunları da qeyd etməyi özümə borc bilidim. Oxuduğum ilk iri həcmli kitab üçüncü siniflə dördüncü sinfin arasındakı yay tətildə “Koroğlu” dastanı olub. Xatırlayanlar varsa, üstündə qalxan şəkli olan göy üzlü qalın kitab idi. İlk çoxcildli kitab isə “Min bir gecə” nağıllar oldu. Bu kitabı da təxminən həmin illərdə oxudum. O da göy üzlü üstündə ay ulduz olan bir kitab idi. İlk xarici ədəbiyyat nümunəsi ilə tanışlığım isə beşinci sinifdə Coğrafiya müəllimimiz Yusif müəllimin tövsiyyəsi üzərə Jül Vernin “Kapitan Qrantın uşaqları” – Azərbaycan dilində – kitabı oldu. İndi düşündükcə bir hal mənə çox qəribə gəlir. Müəllimlərimiz hansı kitabı

tövsiyyə etsə və ya özümüz hardansa adını eşidib axtarsaq, o kitabı adi kənd kitabxanasında tapıb oxuya bilirdik. Bir də dərs oxuyan da oxumayan da bədii ədəbiyyatı hamı oxuyurdu. Hətta dərs oxumayanlar vaxtları çox olduğuna görə bədii ədəbiyyatı daha çox oxuyurdular. Yadımdadır, qızlar dərsliklərin cildini qopardıb, oxuduqları kitabı üzləyər, dərs boyu da ayrıla bilmədikləri romanı və ya povesti oxuyardılar...) Bu kitab mənim kitabxanadan götürdüyüm ilk kitab kimi yadımda elə qaldı ki, bu hadisədən sonra nəinki, kitabxandan götürdüyüm, dost-tanışdan aldığım kitabları hətta hardasa gördüyüm bir elanı, afişanı mütləq oxumalıyam...

Beləcə maraqlı məktəb həyatı başa çatdı. Orta məktəbi bitirəndə Həsən müəllimin dedikləri düz çıxmışdı. Artıq təxminən 450-500 kitabdan ibarət özümə görə zəngin bir kitabxanam var idi. Düzdü, kitabların çoxunu atam almışdı, ancaq bu mənim kitabxanam idi. Həm də birinci şəxsi kitabxanam. Bakı Dövlət Universitetinin tələbəsi oldum. Bu məktəb o vaxtlar prorektor olmuş Rasim müəllimlə bir-iki maraqlı söhbətdən bir də birinci kursda

uşaqlarla çəkirdiyim fotodan başqa heç nə ilə yadda qalmadı. Bircə, o vaxtlar əsas binanın girişində asılmış Birinci Qarabağ Müharibəsində şəhid olan tələbələrin portretləri hələ də gözümün önündən getmir. Hamısı da yuxarı kurs tələbələri idi... Sonralar nədənsə o portretləri oradan yığışdırdılar. Elə oldu ki, mən də orduya qoşuldum. Birinci Qarabağ Müharibəsində iştirak etdim. Ancaq, harda olsam da ən azı yanımda bir-iki kitab, cibimdə isə mütləq qələm və dəftərçə var idi. Bunu məni yaxından tanıyanların hamısı təsdiq edə bilər. Bütün əsgərlik boyu mənim dolabım olduğu bölüyün kitabxanası olub. Bu gün də həmin kitablardan ən azı ikisi mənim kitabxanamda qalmaqdadır. Beləcə atəşkəs oldu. Daha bir il də ötdü. Komandirlərin təşəbbüsü və əsgər yoldaşlarımla təkidi ilə təhsili davam etdirmək qərarına gəldim. Hərbi hissədən beş günlük məzuniyyət verdilər ki, sənədlərimi toplayım. Sənədlərimi topladım, hərbi hissəyə qayıtdım. Yenidən müddətsiz məzuniyyət verib oxumağa göndərdilər. Sənədlər qovluqda gəldim Bakı Dövlət Universitetinə. Rasim müəllimlə elə onun kabinetində xeyli söhbət etdikdən sonra bir az onun

məsləhəti, bir az da xeyir-duası ilə sənədlərimi verdim Bakı Ali Birləşmiş Komandanlıq Məktəbinə və təhsilimi orada davam etdirdim. Beləliklə kursant həyatı başladı onu qeyd edim ki, oxumaq, öz üzərində məşğul olmaq üçün kursantın imkanı, vaxtı tələbəninkindən qat-qat çox olur. Bu vaxtlar mən artıq üçüncü böyük kitabxanamı yaratmışdım. Bu məktəbdə çox yaxşı müəllimlərim olub. Ancaq burada mövzuya aid olduğuna görə, dörd il bizə “Atış və döyüş işi” – fənnindən dərs demiş Loğman müəllimin adını çəkməyi özümə borc bilirəm. Yadımdadır, dördüncü kursun son günləri idi. Loğman müəllimin fənnindən dövlət imtahanlarına hazırlaşırıdıq. Loğman müəllim bu imkandan istifadə edib bizə öz tövsiyələrini verirdi. Sizcə birinci məsləhət nə ola bilərdi? Onun dediyi sözbəsöz yadımdadır: – “ Harda olursuz olun başınızın üstündə kitab qoymağa heç olmasa bir gözlü rəfiniz olsun” Loğman müəllimin bu tövsiyyəsinə bütün xidmətim boyu əməl etdim. Rəf olmayanda kitablarımı mərmə qutularında saxladım. Dördüncü kitabxanamın kitabları sözün əsl mənasında barıt qoxulu kitablar idi. Ordu həyatı da başa çatdı. Unutma ki, dünyada daimi heç nə

yoxdur. Zaman ən iti dağ çayından belə sürətlə axır. Elə ki, mülki həyata başladım, gördüm ki, oxumadan olmur. Lap elə bu gün də maraqlı bir kurs diqqətimi cəlb edən kimi tez ora yazılıb iştirak edirəm, öyrənirəm. Belə kursların birində Mustafa Ünlü adlı müəlliminin kitab haqqında növbəti bir tövsiyyəsini eşitdim: – “İçimizdən birisini hansısa bir mövzu narahat edirsə və ya kimsə hiss edirsə ki, onun deməyə, kimlərəsə çatdırmağa sözü var mütləq bunu kitab kimi yazmalı özündən sonra gələcək nəsillərə ötürməlidir” İnanın ki, bu məqama qədər heç vaxt kitab yazmaq xəyalında olmamışdım. Onu qeyd edim ki, bu hadisədən heç bir il keçməmiş “Oriyentir Ulduzu” çapdan çıxan kimi dərhal birini yazıb dəyərli müəllimim-Mustafa Ünlüyə göndərdim. Düzü, indi bu sətirləri yazarkən düşünürəm, niyə “Oriyentir Ulduzu” – ndan əvvəl çapdan çıxmış üç şeir kitabların deyil məhz onu göndərmişəm müəllimimə??? Ümumiyyətlə, nə qədər araşdırsaq da, dəqiq olmağa çalışsaq da həyatımız suallarla doludur. Mövzunun sonunda nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm ki, bu gün həyatımın müxtəlif dövrlərində mövcud olmuş beş fərqli kitabxanamın hamısından (zabitlik dövrü istisna

olmaqla, çünki, bu kitablar çətin tapılan sırf ixtisas kitabları olduğuna görə bütün kitabxanamı elə ağzı bağlı – böyük mərmə qutusunda xidmətdə qalan zabit yoldaşlarıma hədiyyə etdim) heç olmasa bir – iki nümunə olmaqla təxminən min kitabdan ibarət olan, zəngin bir kitabxanaya sahibəm. Daha maraqlısı odur ki, bu kitabların içərisində ondan artıq kitabın müəllifi mən özüməm. İndi mən də düşünürəm və eyni zamanda sizə də sual edirəm, əgər müəllimlərimin məsləhət və tövsiyələrinə əməl etməsəydim bu nəticəyə nail ola bilərdimmi? – Sizin nə cavab verəcəyinizi gözləmədən öz qənaətimi sizinlə bölüşmək istəyirəm. Bu günə qədər qazandığım bütün nəliyyətlərimə görə əvvəl müəllimlərimə sonra isə kitablara borcluyam....

İndi gələk, ikinci məsələyə. İlk əvvəl onu qeyd edirəm ki, (mən bunu dəfələrlə qeyd etmişəm) sözü kimin deməyindən, qələmə almağından asılı olmayaraq mənbəyi təkdir, ancaq zaman və məkan şərtidir. Buradan məntiqi olaraq belə nəticəyə gəlmək olar ki, eyni məzmunlu sözü müxtəlif insanlar, başqa-başqa zamanlarda, dünyanın dəyişik yerlərində bir –birindən xəbərsiz şəkildə deyə və ya

qələmə ala bilər. Əlbəttə, bu mənim subyektiv fikrimdir. Hamı azad düşüncə haqqına sahib olduğuna görə əksini də iddia edə və ya sadəcə razılaşmaya bilər. Məncə, söz yaradıcılığı (fərqi yoxdur nəsr və ya nəzm) üç əsas şərtə söykənir. Birinci bu genlə, nəsillə bağlıdır. İkinci mühitlə, yəni gələcək yazarı əhatə edən, təbiət, insanlar və yaşam tərzii, həyat şəraiti. Üçüncü isə daha maraqlı şərti ruhdur. Gələcək yazarın ruhu. Mən tam məsuliyyətlə deyirəm ki, 4 yaşlı Zaurun ruhu ilə 40 yaşlı Zaurun ruhunun arasında heç bir fərq yoxdur. Zaur 14 yaşında yazdığı şeirlərdə işlətdiyi sözləri 41 yaşında da işlədir. O vaxt da şeirdə ard-arda muncuq sapa düzülən kimi sözləri yazanda çoxunun mənasın bilmirdim. İndi də belə olur. Onu qeyd edim ki, mənim bütün bu dediklərim söz gələndə kağız – qələm axtaran və ya indiki müasir dövüdə telefona, planşetə yazan adamlara aiddir. Yoxsa, kağız – qələmi qabağına qoyub söz axtaran adamlara deyil. Mən hətta bir az irəli gedib söz yaradıcılığının reinkarnasiya hadisəsini sübut edən tutarlı dəlillərdən biri olduğunu iddia edərdim. Çünki, yenə qeyd edirəm, istər nəsr, istər nəzm söz yazılarda bir-birinin ardınca elə gəlir ki, sanki,

kimsə sözbəsöz diktə edir. Yazanın boynuna sadəcə vaxt tapıb bu sözləri qəbul etdiyi kimi qeyd etmək qalır. Məhz buna görə də ilk vaxtda anlamını bilmədiyimiz sözü yazmağımız məntiqi cəhətdən doğrudur. Mən yazıları müxtəlif adlarla növlərə bölməyi xoşlamıram. Bəlkə də bacarmıram. Mənim üçün bütün yazılar iki qrupa bölünür. Tamlar və natamamlar. Əgər söz gələn məqamda imkanın olub onu olduğu kimi qeyd edirsənsə, bu olur tam. Yox əgər həmin məqamda yazmaq alınmırsa, sonradan onu yadında qalan kimi yazırsansa bax bu olur natamam. Bu yazlar ilk oxunuşdaca seçilir. Şeirləri hansısa başqa dilə tərcümə etməyin əleyhinəyəm. Uzaqbaşı bir şeiri eyni köklü ana dilin başqa-başqa qruplarına, şivələrinə, ləhcələrinə uyğunlaşdırmaq olar. Məsələn biz ana dilmizdə yazdıqlarımızı Osmanlı türkcəsinə, türkmən ləhcəsinə və ya özbəkçəyə uyğunlaşdırmaq olar. Yoxsa, sən bunu çevir rus dilinə, ingilis dilinə, fars dilinə və s. Bu yol verilməz bir haldır. Yəni bu vaxt sən yazdığın qalır bir kənardə, ortaya tamam qondarma bir məhsul çıxır. Bu barədə sözümü öz başıma gələn bir misalla yekunlaşdırmaq istəyirəm. Demək “Tuncaya” şeiri bəlkə də 10-15 dəqiqə

ərzində gəlib:

TUNCAYA

Tanrı tutub, ağ torpaqdan mayanı,

Gündoğandan Günbatana sənindi!

Nişan verib, yeddi günlük Ayını

Əksi düşən tüm torpaqlar sənindi

* * *

Xəzəri ortaya düz qoyub nişan,

Boynuna dolanan Hilal sənindi!

Ən uca zirvələr, ən dərin göllər

Ormanlar, deryalar, düzlər sənindi!

* * *

Tanrının payıdı, lütf edib sənə,

Tanrıya sarsılmaz inam sənindi!

Ataya, Anaya, qocaya hörmət

Sirdaşa sədaqət, güvən sənindi!

* * *

Zamanla hökm etdin tüm yer üzünə

Hakimiyyət sənin, höküm sənindi!

Aman istəyəni kəsmədin heç vaxt,

Ən böyük ədalət, güzəşt sənindi!

* * *

Unutma ki, lap binədən belədi,

Mərhəmətli, yuxa ürək sənindi!

Xilas etdin, bağışladın ənamlar,

Yamana yaxşılıq, ancaq sənindi!

* * *

Döyüşdə, düşməni alnından vuran,

Süngüsü əlində ərlər sənindi!

Savaşda, uçağı kəməndlə tutan,

Qüvvəsi qolunda nərlər sənindi!

* * *

Dəli-dolu Türk oğullar cahana

Bəxş etdiyi şərəfli ad sənindi!

Adı gəlsə, yeri-göyü titrədən

Qorxu bilməz, şanlı əsgər sənindi!

* * *

Çöldə simgə etdin Qurdu sancığa,

Kəhər Atın ən yaxşısı sənindi!

Ay-yıldızı nişan tikdin Bayrağa,

Zəkalar, dühalar tümü sənindi!

* * *

Tutduğun yol tək Tanrının yoludu,

Aydın zəka, tər düşüncə sənindi!

Çoxu deyir, tay dünyanın sonudu,

Fəqət bilməz, yeni dünya sənindi!!!

10.10.2011. Bakı.

Yazandan sonra oturub bu şeiri oxuyuram;

“Döyüşdə, düşməni alnından vuran,

Süngüsü əlində ərlər sənindi!

Savaşda, uçağı kəməndlə tutan,

Qüvvəsi qolunda nərlər sənindi!”

bu bəndə çatanda dayandım. Özüm-özümə deyirəm, bu lap ağ oldu ki, “Savaşda, uçağı kəməndlə tutan,”

bu boyda şişirtmə olmaz. Bu bəndi sildim. Gördüm nəsə əlaqə pozulur bir –neçə bənd sildim. Şeir oldu heç. Qoydum kənara. Bu hadisədən bir müddət keçəndən sonra kitab dükanlarının birində almaq üçün kitab seçirəm. Birdən əlimdəki göyüzlü, hələ kimdən, nədən bəhs etdiyi mənə məlum olmayan kitabın üzqabığına çıxarılmış bir cümləyə sataşdı. O cümləni olduğu kimi yazıram: -“Osman Baturun 11 yıla sığdırdığı əfsanəvi milli mücadiləsi dildən-dilə anlatıla-anlatıla gəlmişdir. Kəməndlə uçaq düşürən, düşməyə aman verməz cəsarəti və nişançılığı ilə dolu həyat mücadiləsi....” bu kəlmələri oxuyan kimi tez kitabı alıb dükandan çıxdım. İndi yol boyu

şeyirdəki sözü düşünür onun da təxminən bu məzmununda olduğunu xatırlayır, ancaq dəqiq necə olduğunu yadıma sala bilmirdim. Gəlib evə çatdım. Şeyri yazdığım dəftəri uzun axtarışdan sonra tapdım. Qaraladığım bəndləri oxudum və heyrətə gəldim. Bu hadisədən sonra heç bir sözə – şeyirə dəyişiklik etməyəcəyimə mümkün qədər olduğu kimi vaxtında və dəqiq qeyd edəcəyimə söz verdim.

İndi qayıdaq birinci şərtə gen – nəsil barədə bir balaca açıqlama verim. Burada onu qeyd edim ki, bu yazdıqlarımı psixoloqlar, ədəbiyyatçılar, tədqiqatçılar və ümumiyyətlə araşdırmaya həvəsli hamı üçün birinci mənbədən maraqlı qaynaq hesab edirəm. Deməli mənim atam da uşaqlıq və gənclik illərində şeyir yazıb, indi yazırsa da mənə məlum deyil. Mən yuxarıda da qeyd etdiyim kimi vaxtını dəqiq bilməsəm də erkən yaşlardan şeyir, hekayə, məqalə yazıram. İndi isə hamısı gözümün qabağında olan, rahat araşdırma bildiyim qızımın yazdıqlarıdır. Deməli, Gülü 5 yaşından etibarən gözümün qabağında şeyir yazmağa başlayıb. Özü də çox səliqəsizdi. Evdə, özünün nə qədər dəftəri olsa da görürdün əzik-üzük bir vərəğə iki sətir ya dörd

sətir yazıb gətirib. Ata bax “şeir” yazmışam. Ancaq onu qeyd edim ki, onun artıq 9-10 yaşında yazdıqlarına şeir demək olar. Yəqin ki, o məndən çox qabaqdadır.

Əziz və dəyərli oxucum bu uzun – uzadı, nala – mıxa vurmalarla səni yorsam da, yeganə məqsədim çox uzun zaman ərzində böyük çək–çevirlərlə yəqinləşdirdiyim cüzi mətləbləri sənə çatdırmaq oldu. Yuxarıda oxuduqlarının hamısı real həyat hadisələridir. Ya gərək bu və ya buna oxşar mülahizələri qəbul edək, ya da söz məsələsin də dünyanın bizim üçün hələ də qaranlıq qalan digər sirləri sırasına qoşaq. Seçim sənindir. Bu işdə hamımız özgürük. Sən bir başqa cür düşünə bilərsən. Mən bir başqa fikirdəyəm. Mənim sənə çatdırmaq istədiyim bunlardan ibarət idi.

21.08.2016. Bakı.

SÖZLƏR VƏ HƏRF

“Dünya bildiyinizdən artıq bizim ola bilməz.”

Xudu MƏMMƏDOV

Salam, çox dəyərlı və hörmətli oxucum. Sızınlə yeni görüşə fürsət verdiyinə görə Uca Yaradana dəfələrcə şükürlər olsun. Böyük alim, dahi söz sahibi Xudu müəllimdən sitat gətirməyim heç də təsadüfi deyil. Xudu Məmmədov ən yaxın keçmişimizdə, demək olar ki, gözümüz önündə öyrənməyin, araşdırmağın, tətbiq etməyin, təqdim etməyin, nəticə əldə etməyin, öyrətməyin, cəsaretin və bir çox başqa mühüm, bütün yetkin insanlar üçün vacib olan keyfiyyətlərin tək bir şəxsdə cəmləşdiyi çox az saylı ziyalılarımızdandır. Xudu müəllimin minlərcə qiymətli kəlamlarından niyə məhz bu iki cümləni seçdim? O, deyirdi:- “Dünya bildikdə bizim olur. Dünya bildiyinizdən artıq bizim ola bilməz” – bəli, bu birmənalı olaraq belədir. Əlbəttə, bizim dünya bizə məlum olanlardan ibarətdir. Təsəvvür edək ki, yanında iti, qolunda gözüaçıq şahini olan atlı bir çoban qayanın

başında dayanıb. Atın qaşının üstündə də bir milçək oturub. Bu canlıların hamısı eyni yerdə dayanıb, eyni səmtə baxsa da hərə ancaq özünə lazım olanı və ya görə, qavraya, qəbul edə biləcəyini görür. Bu çox sadə və primitiv bir misaldır. Biz bütün digər canlıları bir kənara qoyub, yaradılmışların əşrəfi insanın üzərində, insan oğluna verilmiş ən vacib, ən gözəl nemət olan dilin, danışmağın, fikrin, düşüncənin, sözün üzərində dayanacağıq. Bəli, dünya bildiklərimizdən ibarətdir, həm də bizim dünya öz düşüncəmizin, xəyallarımızın məhsuludur. Dünyamız beynimizdə qurulur. Aydın məsələdir ki, bilmək öyrənməkdən, öyrənmək oxumaqdan, oxumaq sözlərdən, sözlərsə hərflərdən keçir... Söhbətimizə başlamazdan əvvəl onu qeyd edim ki, Azərbaycan adlı məmləkəti bizə Vətən, danışdığımız elastik, şirin, axıcı və eyni zamanda olduqca zəngin bir dili, Ana dilimiz kimi bəxş etdiyinə görə Uca Yaradana minnətdar olmalıyıq. Sahibi olduğumuz məmləkətin və dilin başı həmişə qalda olsa da, şükürlər olsun ki, bütün dövrlərdə doğru seçim etməyi bacaran, düzgün qərarlar qəbul edən cəsarətli ziyalılarımız olub. Belə şəxslərin, deyərdim ki, sözün əsl mənasında olduqca

uzaqgörən, cəsərətli böyük insanların gərgin əməyi və fasiləsiz səyləri nəticəsində bu gün dilimiz aid olduğu dillər qrupunun ən zəngini, bütün parametrlərdə qabaqcılıdır. Bu mənim subyektiv fikrimdir, kimlərsə razılaşmaya bilər, necə deyərlər dünya fikir dünyası, söz dünyasıdır. Hamının fikrinə böyük hörmətlə yanaşıram. Açıqlamaya keçməzdən əvvəl kiçik bir haşiyəyə çıxıb, təxminən yüz il əvvəlki canlı dilimizi özündə əks etdirən, Salman Mümtaz kimi dahi söz bilicisinin qələmindən çıxmış bir materialı diqqətinizə çatdırmağı özümə borc bildim.

S.Mümtaz yazır: "... Sabiri öz nömrəmə gətirdim və qalmağı təklif etdim. Sabir razı oldu. Əlahiddə krovat qoymaq mümkün olmadığından krovatımı ona verərək özüm kuşetkanın üstündə uzandım. Sabir yarım saatdan çox o böyrü və bu böyrü üstündə çevrildi. Səbəbini soruşduqda krovatdan şikayət edərək "məni atıb-tutur", -dedi. Yerimizi dəyişdik. Kuşetkanın üstündə uzanan kimi "ox, buna nə demişəm, mən prujinli krovatı harda görmüşəm" – deyərək yatdı... Gecə gec yatmağımıza görə səhər bir az gec durmalı idik.

Lakin konkaların zənginin səsi və bazar əhlinin hay-küyü buna mane oldu və o gün Sabirlə aşağıdakı müsahibəmiz oldu”. Bu kəlmələr, ifadə tərzii 1910-cu ilin iyun ayına aiddir.

Mirzə Ələkbər Sabirin Salman Mümtaza verdiyi ilk və son müsahibəsini professor Şirməmməd Hüseynov 2002-ci il aprelin 20-də “Günay” qəzetində (№ 16) dərc edib. Əlavə olaraq bu müsahibə bəzi qeyidlərlə tam olaraq araşdırmaçı-yazar Rəşad Sahilin təqdimatında müxtəlif elektron kütləvi informasiya vasitələrində də yayımlanmışdır.

Həmin müsahibədən indi təqdim edəcəyim bəzi məqamlar və eyni zamanda yuxarıdakı qeydlərin dili, oradakı söz və ifadələr çox maraqlı olub, bugünkü söhbətimiz üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu məlum müsahibədən böyük şairimiz M.Ə. Sabirin şair və şeir haqqında dedikləri aşağıdakılardan ibarətdir:

Şair haqqında:” Böyük şairləri də, ustadları da ancaq bilik və xalq yetirə bilər. Şair elin, xalqın

hökmranı və gözünün işığı olmalıdır ki, o nə desə xalq ona baxsın və nə yazsa el oxusun. Bu hökmranlıq da yalnız elin ruhunu bilməklə və tələblərini ödəməklə olar.”

Şeir haqqında: “Şeir odur ki, mövzusu həyatdan götürülüb,özü də açıq və aydın yazılsın, həm də xalqın ruhuna uyğun yazılsın. Beş gün,üç gün ömür eyləyib yaşayan şeirlərə seir deyilməz. Xalqın oxumadığı, əzbərləmədiyi seir, seir deyildir. Çünki onların əsası və bünövrəsi yoxdur,onlar hübab (yağış yağanda su üzünə çıxan qabarcıq, köpük) gəmissi kimi tez çıxıb, tez də batırlar. Elin ruhundan,ürəyindən qopmayan şeirlər xalqın ruhunda heç bir zaman həyacan əmələ gətirə bilməz.

Bir adamı rahat oturduğu yerdə yerindən durquzub oynatmaq üçün ona onun könlü istədiyi və sümüyünə düşdüüyü hava çalınmalıdır. Belə olmasa o, qollarını açıb süzə bilməyəcəkdir.”

Bir neçə nümunə də ustad şairimiz
Məhəmədhüseyn Şəhriyardan gətirmək istəyirəm.

Hərçənd ki, onun şeirinin şipşirin dili hamımıza
məlumdur. Ustadın “Türkün dili” şeirindən:

Türkün dilitək sevgili, istəkli dil olmaz,
Ayrı dilə qatsan bu əsil dil əsil olmaz.

Öz ləfzini farsa, ərəbə qatmasa şair,
Şerin oxuyanlar, eşidənlər kəsil olmaz,

Şerin gərək ehsas ilə rıqqətlə qanşsın,
Kənd əhli bilirlər ki, doşabsız xəşil olmaz.

Yenə həmin şeirdən:

Şair ola bilməzsən, anan doğmasa şair,
Missən, a balam, hər sarıköynək qızıl olmaz.

Çox da ki, Sərabın suyu var, yağ, balı vardır,
Başı ərşə də çatdırsa, Sərab Ərdəbil olmaz.

“Yalan dünya” şeirindən başqa bir nümunə:

Atı əzəl dağa saldıq,
Yorulduqca dalı qaldıq.

Atı satdıq, ulaq aldıq,
Yəhər oldu palan, dünya.

“Heydərbabaya salam” – dan bir bənd:

Bu tövlədə sarı inək doğardı,
Xanım nənəm inəkləri sağardı,
Ana iysi dam-divardan yağardı,
Mən buzovu qucaqlardım qaşmasın,
Deyərdi: – Bax, bayda dolsun daşmasın.

Bu adlarını çəkib, sözlərindən istifadə etdiyimiz şəxslərin ədəbiyyatımız, mətbuatımız, jurnalistikamız ümumiyyətlə söz yaradıcılığımız tarixində xidmətləri danılmaz, əməkləri misilsizdir. Bunlardan əlavə lap qədimlərdən, bir Ananın övladı doğulduğu gündən üzübəri günümüzədək yaradılan olduqca müxtəlif istər şifahi, istərsə də yazılı ədəbiyyatın dili, canlı dilimiz, təxminən yarım əsr əvvəl qeydə alınmış lent yazılarını dinləmək, oradakı sözləri eşitmək imkanlarımızı da üstünə gəlsək dil, söz haqqında özümüzdə müəyyən fikir formalaşdırma bilərik. Bütün bu yuxarıda qeyd etdiklərimə əsaslanaraq, bəzi düşüncələrimi sizinlə

bölüşmək istərdim. Xüsusilə də hamının bir-birinə irad tutmağa, keçmişdəkilərin dəyərlə heç nə yazmadığını, müasirlərin heç nə yazmadığını böyük canfəşanlıqla vurğulamağa can atdığı bir vaxtda mənə, bu məsələyə toxunmaq yerinə düşərdi. Beləliklə keçək əsas məsələyə. Əvvəlcədən onu qeyd edim ki, qaldıracağım məsələlərdə öz üzərimdən, yəni ya birbaşa ya da dolayısı ilə mənim yazdıqlarıma da aid olanlardan çıxış edib ümumi məsələyə toxunmağa çalışacam. Mən bütün yazılarımda əgər sonradan başqa bir yerdə, kiminsə süzgəcindən başqa cür çıxmırsa, “Günəş”, “Gün”, “Ay”, “Yer”, “Göy”, “Ata”, “Ana”, “Mən”, “Sən” və başqa bu qəbildən olan sözləri necə deyərlər, kiçik hərflə yazmağa əlim gəlmir və həmişə böyük hərflərlə yazıram. İstər şeirlər olsun, istərsə də başqa növ yazılar hamısı musiqi, rəngkarlıq, boyakarlıq, heykəltaraşlıq və digər tətbiqi sənət əsərləri kimi yaradıcılıq məhsullarıdır. Yaradıcılığın isə heç bir sahəsində xəyalında olanı hər hansı bir şablona uyğunlaşdırmaq olmaz. Əgər bu uyğunlaşma yolu seçilirsə mütləq yarımçıq bir məhsul ortaya çıxır. Odur ki, əgər, kimsə dərslik və ya əlavə dərs vəsaiti yazırsa bəlkə də onun hal-

hazırda qüvvədə olan qramatik qaydalara – demək olar ki, hər gün gözümüzün önündə dəyişməsinə baxmayaraq – əməl etməsi vacibdir. Ancaq, digər növ yazıların xüsusilə də bədii ədəbiyyatın hər gün təyin olunan yeni bir qaydaya uyğunlaşdırılması ən azı ədalətsizlik olardı. Çünki, bədii ədəbiyyat şablonlardan uzaq, yaradıcı şəxsin öz hiss və emosiyalarını ora qatdığı və bunu hiss etdiyi kimi çatdırmağa çalışdığı zaman istifadə etdiyi bütün yol və vasitələr məqbul sayılmalıdır. Dil canlı olduğu üçün o, daim inkişafdadır və zənginləşir. Bu lap, əvvəldə qeyd etdiyim misallardan da aydın görünür. Mən indi, yəni son beş –on ildə dilimizə daxil olan informasiya və texnologiya ilə bağlı yeni sözləri bir kənara qoyub, artıq əsrlərdir dilimizdə işlənən bəzi sözlərdən misal gətirmək istəyirəm. İlk əvvəl qeyd etmək istəyirəm ki, dilimizin günümüzədək belə axıcı, şirin, zəngin gəlib çıxmasına görə uzun müddət Ərəb əlifbası əsasında mövcud olmuş Əski əlifbamıza və sonralar istər ilk dəfə Latın qrafikalı əlifbaya, istərsə də Kirilə keçəndə dilimizə məxsus spesfik hərflərin xüsusilə [Ə] səsinə uyğun “Ə” hərfinin ayrıca işarə kimi qəbul edilib saxlanmasına çox borcluyuq. Düşünürəm ki, dilimizdə “Ə” və

“Y” hərflərinin xüsusi yeri var. Hətta, müasir mahnı ifaçılığ, xanəndəlik sənətində bizim sənətkarların öz digər həmkarlarından olduqca mütəhərrik səsilə, xüsusi boğazlar və uzun zəngülələrilə seçilməsində də bioloji faktorlarla yanaşı, [Ə] səsinə uyğun “Ə” hərfinin özünəməxsus rolu olduğunu böyük əminliklə söyləmək olar. Uzun müddət müxtəlif qramatik qaydalar mövcud olmasına baxmayaraq günümüzdə də “Y”-nin hansı sözlərdə qoşa, harda tək yazılması məsələsi açıq olaraq qalır. “Y” ilə bağlı bir-iki misal çəkəndən sonra, “Ə”-yə aid öz başıma gələn, iştirakçısı olduğum maraqlı bir əhvalat danışacam. Deməli belə məsələni, götürək “tövsiyə” sözünü hal-hazırda mövcud olan qramatik qaydalara uyğun olaraq yuxarıda göstəriləyi şəkildə bir “y” ilə yazılmalıdır. Olsun. İndi bu sözün kökünə baxaq “tövsiyə” Ərəb mənşəli “tovsiyə” sözündəndir. Göründüyü kimi kökdə də bir “y” ilə yazılıb. Ancaq burada iki fərqli məqam var. Birinci “tovsiyə” Ərəb hərfləli sözdə “iy” ardıcılı gələn bu iki hərf eyni işarə ilə yazılır. İkinci isə orada “ö” deyil, “o” olduğuna görə biz dilimizə uyğun “ö” yazıb, [ö] tələffüz etdikdə müəyyən məqamlarda [ö] daha incə, yumşaq səs olduğuna

görə sanki bir “y” azlıq edir. Məncə, qərar verəndə bu iki səbəb nəzərə alınmalıdır. Konkret olaraq, “tövsiyyə edirəm”, “tövsiyyə olunur”, “tövsiyyə məktubu”, “tövsiyyə”, kimi hallarda zənnimcə qoşa “y” yazılması daha məqsədə uyğun olardı. Hal-hazırda istər ənənəvi, istərsə də elektron formalı mediada hər iki qaydadan geniş istifadə olunur. İkinci bir söz “mütaliə” . Bu söz də Ərəb mənşəlidir. Mövcud qaydalara görə “mütaliə” formasında “y”-süz yazılmalıdır. Ancaq bu nə dərəcədə uyğundur bu maraqlı sualdır. Çünki, “mütaliə” və “ailə” sözlərinə ayrı-ayrılıqda baxdıqda, “ailə” –sözünün nisbətən “y”-süz yazılması qanunauyğun görünsə də, bu fikri “mütaliə” sözünə heç cür aid etmək olmur. Hərçənd ki, “mütaliə”, “ailə” bu sözlərin ikisi də “y” ilə yazılsa daha yaxşı olar. Mən adətən “mütaliə”-ni “mütaliyə”- kimi yazıram. Daha bir söz, “seyid”- bu söz də Ərəb mənşəlidir. İlkin variantında, yəni kökdə – Ərəb dilində, “seyyid” – dilin öz qrafikasına uyğun olaraq təşdidli “y”-ilə qoşa yazılır. Ancaq, qaydalara uyğun olaraq dilimizdə “seyid” şəklində bir “y”-ilə yazılır. Bu sözü mən hələlik iki dəfə işlətmişəm. Birinci dəfə Milli

Qəhrəmanımız Mübariz İbrahimova həsr olunmuş “Oriyentir Ulduzu ” povestində, xüsusi isim kimi qəhrəmanın adı olaraq “Seyid” formasında bir “y”-ilə. Bəlkə də burada ad olduğuna görə sözün bir “y”-ilə olması ya hiss olunmur, ya da başqa bir səbəbdən heç bir çatışmamazlıq hiss olunmur. Ancaq, ikinci dəfə çox sonralar, yəni bu son vaxtlarda bir şeirdə dahi Nəsimiyə xitabən “ya Seyyid Əli” dedikdə bir “y” heç yerinə düşmür. Adı çəkilən şeir indiyə qədər hələ çap olunayıb. Yəqin ki, bu kitabda ilk dəfə gedəcək. İki “y”-ilə. İndi sual oluna bilər, bir “y”-ilə getsə olmaz??? Sizi inandırırım ki, “y”-nin birin silən kimi elə bil, şeirin bütün ruhu ölür... Belə-belə işlər dəyərlili oxucum, deyəsən sizi çox yordum. Ancaq inanın ki, çox xırda görünən bu məsələlər bəzən böyük problemlərə yol açır. Bunları yazmaqla ən azı düşüncələrimi sizinlə bölüşdüm, əslində çox yüngüllük, könül rahatlığı tapdım. İndi gələk əlifbaızın incisi, çox qiymətli hərfimiz “Ə”-nin əhvalatına. Əhvalata keçməzdən əvvəl onu qeyd edim ki, Biz Qarabağlıların “Ə”-yə xüsusi hüsni-rəğbəti var. Məsələn, “əynə dur, ə”, “əyağımı əzdin, ə” və s. Bir də “j”- ya. Ancaq, “j” lokal xarakterli

olduğuna görə onun üzərində dayanmırıq. Deməli, bu hərflər, sözlər bir ara məni o qədər məşğul etmişdi ki, Türk dili kursuna yazıldım və Türkyə Respublikasından gələn qardaşlarımızla canlı söhbətlər zamanı yaranan bir çox suallara peşəkar Türk dili hocalarının iştirakı və köməkliyi ilə cavab tapmağa çalışdım. Onu qeyd edirəm ki, çox az fərqlə “yorum” da daxil olmaqla qramatik qaydalarımız həmən-həmə eynidir. Orda da bu “Ə” hərfinə görə xeyli faydalı mübahisələrimiz olurdu. Məsələ ondadır ki, onlar Ərəb qrafikalı hərfdən, Latına keçəndə [Ə] səsinə uyğun ayrıca işarə nəzərdə tutmadıqlarına görə hal-hazırda tarix üçün çox az vaxt keçməsinə rəğmən böyük dəyişikliklər baş verib ki, bu səbəbdən bəzi fərqlər yaranıb. İş o yerə çatıb ki, hətta bu işlə məşğul olan pedaqoqlar belə çox hallarda [Ə] səsi gündəlik danışılarda kifayət qədər çox işləndiyi halda yazıda faktiki olaraq inkar edirlər. Belə mübahisələrin birində müəllim ümumiyyətlə “Ə”-nin olmadığını iddia etdi. Onda mən sual etdim ki, hocam bəs əlifba dəyişməzdən əvvəl biz və eyni zamanda siz hansı əlifbadan istifadə edirdik? Əlbəttə, müəllim heç düşünmədən cavab verdi ki, uzun illər böyük bir

coğrafiyada Ərəb əlifbası hökmran olub və biz də ondan istifadə etmişik. Bu cavabı gözləyirmiş kimi, müəllimin heç gözləmədiyi halada lövhəyə çıxıb uzun illər [Ə] səsini bizim üçün qoruyub saxlamış Ərəb əlifbasından “əyn” hərfini yazdım və bir az da diskusiya etdik. Müəllim də razılaşdı ki, onlarda da dəyişiklik zamanı bu işarənin uğurlu əvəzedicisi tapılırdı daha yaxşı olardı və indi ki kimi [Ə] ilə səslənən sözləri “A” və ya “E” ilə yazmaq məcburiyyətində qalmadılar. İndi müasir dövrümüzdə bu məsələ xüsusilə aktual olaraq qalır. Müxtəlif təkliflər səslənir, texnologiya səbəb gətirilərək dəyişikliklərin, bəzi hərflərdən imtinanın vaxtı çatdığı sübut olunmağa çalışılır. Hal-hazırda Türk dünyasının ortaq əlifba, dil məsələsi gündəmdə qalmaqda davam edir. Bu məsələ uzun müddət davam etməsinə baxmayaraq, təbii olaraq ortaq məxrəcə gəlmək mümkün olmur, çünki hamının bizim “Ə”, “Ğ”, “G”, “Ç” kimi öz vəzkeçilməzi var. O yaxşıdır ki, bu məsələ üzərində iş gedir. İstər yaşlı nəslə mənsub alimlərimiz, istərsə də gənc nəslin nümayəndələri çalışır, araşdırır öz fikirlərini ortaya qoyurlar. Bu yaxınlarda filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Cəmilə

Babayevanın “TÜRK DÖVLƏT VƏ CƏMİYYƏTLƏRİNİN DOSTLUQ, QARDAŞLIQ VƏ ƏMƏKDAŞLIQ QURULTAYLARINDA DİL MƏSƏLƏLƏRİ” adlı monoqrafiyası ilə tanış olmaq mənə nəsib oldu. Çox aktual mövzuda olduqca dəyərli bir yazıdır. Müəllif konkret olaraq problemlərin həlli yollarını göstərməsə də vacib məsələlər qaldırır, mövcud real vəziyyəti açıb göstərir. İstər bu tip yazılarda, istər gündəlik müzakirələrdə, televizya-radio verilişlərində, mətbuatda, artıq həyatımızın ayrılmaz bir hissəsinə çevrilmiş sosial şəbəkələrdə ortaq dil, əlifba məsələsi həmişə gündəmədədir. Ancaq bu elə incə bir məsələdir ki, tələsmədən hamının maraqlarına xidmət edən yetkin qərar qəbul olunmalıdır. Elə etmək lazımdır ki, necə deyərlər, – “nə şiş yansın, nə kabab”. Bir daha qeyd edirəm ki, bu gün mövcud olan hər hansı (əlbəttə, tarix üçün bu olduqca qısa və keçici bir səbəbdir) səbəb üzündən min illər boyu əcdadlarımızdan miras qalmış, müxtəlif qrafikalı əlifbalar qəlibinə düşsə də özünəməxsusluğunu qoruyub saxlamış səs və hərflərimizi güzəştə getməməli, qoruyub gələcək nəsillərə ötürməliyik. Xüsusilə ORFOQRAFİYA,

ORFOEPİYA, QRAMMATİKA LÜĞƏTLƏRİ,
DƏRSLİKLƏR VƏ ƏLAVƏ DƏRS

VƏSAİTLƏRİ hazırlayan şəxslərə üzümü tutub deyirəm ki, yazılış qaydalarını mümkün qədər tələffüzə uyğun şəkildə tərtib etsək daha yaxşı olar. Bu yazıb – oxumağı yeni öyrənən uşaqlarla yanaşı dilimizi öyrənmək istəyən əcnəbilər üçün də rahatlıq gətirər. Bir məsələ var ki, ona da toxunmağı vacib bildim. Mənim də xüsusilə şeirlərdə ara-sıra işlətdiyim “tüm”, “qut” və “həp” sözləri bəzən müzakirə mövzusu olur. Yəqin ki, bu kəlməni nə vaxtsa çoxumuz eşitmişik; – “bir loxma ye ürəyində qut olsun”. Əgər, bu sözləri bizdən əvvəlkilər işlədiblərsə, indi də yeri gəldikdə işlənən zaman anlaşılırsa nəyə görə bu sözləri işlətməyək? Məncə bu sözlər yəqin birhecalı və daha yığcam olduğuna görə çəkici gəlir. Bir də əgər dilimizin müxtəlif təbəqə və qatlarında işlənirsə ədəbiyyatda da öz əksini tapmalıdır. Əziz və çox dəyərli oxucum, şeirlər toplusu olan bir kitabın giriş sözündə sizi bu qədər yormaq istəməzdim. Ancaq nə etəmk olar? Qısa bir-iki kəlmə söz demək istəyirdim, fəqət söhbət uzandıqca, uzandı. Bu yazının sonunda onu qeyd etmək istəyirəm ki,

bütün qaydalar keçici və dəyişkəndir. Həm də belə bir söz var; – “qaydalar elə onları pozmaq üçündür”. Odur ki, cəsarətli olun, mənim çox hörmətli müəllimlərimdən biri olan Loğman müəllim demişkən, əndazəni gözləmək şərti ilə qaydaları pozun. Nəyin düz, nəyin səhv olduğunu zaman göstərəcək. Əslində başqa cür mümkün də deyil. Həyatımız şablonlardan ibarət olsa, onda yeni heç nə yaranmaz. Yaradıcılıq bəs nə deməkdir? Bir işin adı yaratmaq ola, orda mütləq cəsarətli olub, ən azı fikirləri bölüşmək lazımdır. Mənimlə həmfikir və ya müxalif olmağınızdan asılı olmayaraq, hal-hazırda bu sətirləri oxuduğunuza görə sizə sonsuz təşəkkürlərimi bildirir, gündəlik fəaliyyətinizdə uğurlarınızın daha da bol olmasını arzu edirəm!!!

02. 02. 2017. Bakı.

RÖVŞƏN ABDULLAOĞLU KİMDİR?

Düzü Rövşən müəllimlə şəxsi tanışlığım yoxdur. Ona görə də təbii olaraq bütün bu yazıda yazdıqlarım onun mənə məlum olan yaradıcılığına əsaslanır. Yəni, oxumuş olduğum kitablarından gəldiyim qənaət və nəticənin məhsuludur.

Bu müəlliflə mənim ilk tanışlığım şəhərimizin kitab dükanlarının birindən üzərinə “ARİFLƏRİN İRFANİ MƏQAMLARI” yazılmış kitabı almaqla başladı. “Ariflərin irfani məqamları” kitabı, böyük alim Şeyx Əbu Əli İbn Sinanın məşhur “İŞARAT VƏ TƏNBİHAT” adlı əsərinin doqquzuncu bölməsinin tərcümə və ona verilən şərhindən ibarətdir. Nəzərinizə çatdırım ki, kitabı tərcümə edən və şərhlərin müəllifi Rövşən Abdullaoğlu idi. Beləcə bizim tanışlığımız başladı. Bu kitabın dili və şərhlər diqqətmi necə cəlb etdisə, heç o kitabı tamam-kamal bitirməmiş yenidən həmin dükana yollandım ki, müəllifin öz kitablarından bəlkə, nəşə tapa bildim. Ancaq, həmin dükanda tapa bilməsəm də satıcıdan öyrəndim ki, bəli, müəllifin öz kitabları da var. Bir, iki, üç növbəti dükanların birində Rövşən Abdullaoğlunun psixoloji kitablar

silsiləsindən olan “HƏR BİR İNSAN HÖKMDARDIR” kitabını gördüm və həməən aldım. Kitabı həmin gün oxudum. Burada onu qeyd edim ki, bu hadisələr 2013-cü ilin təxminən yay-payız aylarında baş verib. Düzü kitab qismən mənə indiyə qədər bu mövzuda oxuduğum çoxlu sayda əsasən xarici motivasiya ədəbiyyatına daxil olan nümunələri xatırlatdı. Bunula belə, kitabda nəsə bir fərqlilik, bəlkə şərqlilik deyərdim, ən əsası doğmalığı, ruhumuza yaxınlığı, bizə aid özünəməxsusluq hiss etdim. Qənatə gəldim ki, bu kitab müəllif haqqında heç nə demədi, sadəcə bir ipucu verdi. Ertəsi gün müəllifin yenə psixologiya və motivasiya kitabları silsiləsindən olan “ARXADAKI KÖRPÜLƏRİ YANDIRIN” kitabını alıb oxudum. Təkrarçılıq etmək istəmirəm, ancaq onu qeyd etməliyəm ki, bu kitab da tam mən istəyəni vermədi.

Yəni bütün motivasiya ədəbiyyat nümunələrində eyni məqsəd, eyni yol (istər xarici, istərsə də bizim müəlliflər) dəyişik sözlər. Sonra müəllifin kitablarını gördükcə, adını eşitdikcə alıb oxuyur, elə bil, nəsə

axtarırdım. Bilirəm ki, axtardığım kitab yazılıb, var, ancaq, mən tapa bilmirəm....

Bu fikr, əminlik məndə kitabdan – kitaba hiss etdiyim dəyişiklik, sanki, müəllifin standart, şablon fikirlərdən sıyrıldığını, özünəməxsus bir metodla təlqinə keçdiyini gördüyümdən, duyduğumdan yaranmışdı.

Nəhayət, bir gün sosial şəbəkələrdə müəllifin yeni kitabını gördüm, artıq tarix 2015 göstərirdi.

RÖVŞƏN ABDULLAOĞLU “BU ŞƏHƏRDƏ KİMSƏ YOXDUR” psixoloji roman – yeni söz, yeni səs....

Kitabı yəqin ki, çoxunuz oxumusuz çünki, bunun özü də tam məntiqidir. Dəyərli oxucum, əgər Siz maraq göstərib, bu kiçik yazını oxuyursuzsa, mütləq haqqında danışdığımız o kitabı da oxumusuz. Yox əgər oxumamısınızsa, deməli ya hələ belə bir kitab haqqında eşitməmişiz, ya da vaxtınız olmayıb.

Çox xırdaçılığa getmədən, adi - orta məlumatlılıq səviyəsində onu qeyd etmək istəyirəm ki, psixologiya bütün insanları onların mənliyindən irəli gələn hərəkət və davranışlarına görə dörd əsas

qrupa bölür. Rövşən Abdullaoğlu bu romanda məhz bu qrupların birinə aid olan insanın elə ümumiləşdirilmiş surətini yaratmışdır ki, bu günə qədər Psixologiya elminin yazdığı, göstərdiyi hamısı artıqlaması ilə bu surətdə cəmlənmişdir.

Qəhrəmanın surəti lap körpəlikdən yetkin yaşa qədər gözümüzün qarşısında bizə göstərmək istədiyi tipindən irəli gələn xarakter və xüsusiyyətlərini elə çılpaq, həyatda olduğu kimi göstərir ki, bu barədə sadəcə MÜKKƏMMƏL!!!! – deyib kifayətlənməkdən başqa yolumuz qalmır. Müəllifin olduqca çox böyük təvəzökarlıqla sadəcə psixoloji roman adlandırdığı bu kitab, birinci növbədə məlumatlı olub, özünü qəhrəmanın aid olduğu tipdən hesab edən hər bir şəxsin stolüstü kitabı, ikinci – indi özünüöyrətmənin geniş yayıldığı bir zamanda melanxoliyadan əziyyət çəkdiyini zənn edən hər bir pasientin hər zaman yanında olan psixoloqu, gələcəkdə yaxşı psixoloq olmaq istəyən, bu istiqamətdə təhsil alan hər bir tələbənin mütləq oxumalı, incələməli olduğu (konkret tip üzrə səbəbi, müalicəni və nəticəni

özündə ehtiva edən) əlavə dərs vəsaiti kimi çox qiymətli və əvəzolunmazdır. Ən azından hələlik ortalıqda analoqu yoxdur. Əgər, bu kitabdan sonra Rövşən Abdullaoğlu heç nə yazmasa da “BU ŞƏHƏRDƏ KİMSƏ YOXDUR” – müəllifin sözünü, səsini bizə tam çatdırdı. Rövşən Abdullaoğlu, sadəcə kitab olsun, az-çox pul gəlsin deyə, Cənqo ordan getdi, Manqo burdan gəldi, qızın yerə düşmüş yaylığının parçasını tapıb, ordan onun ətrini alıb, gedib qızın əvəzinə Toplanı tapıb, sonra yenə onu axtaranlar, nə bilim, min cür cəfəngiyat uydurub millətin pulunu yeyib, beynini korlayanlardan deyil. Tam fərqli, özünəməxsus yolu olan, hərtərəfli məlumatlı (istər dini, istər dünyəvi, həm şərqdən, həm qərbdən) bir yazardır. Rövşən Abdullaoğlunun kitabları sadəcə vaxt öldürmək, gün keçirmək üçün deyil, əksinə həyatın gözəlliyinə vurulmaq, yeni bir dünya qazanmaq üçün vacib vasitədir.

Müəllifə Uca Yaradandan can sağlığı, yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzu edirik. Eyni zamanda daimi oxucu olaraq, ən azından “BU ŞƏHƏRDƏ KİMSƏ

YOXDUR” –dan sonra, Ümumi Psixologiyanın göstərdiyi qalan üç tip insanlara da aid üç yeni psixoloji roman gözləyirik. Axı dünya təkçə melanxoliqlərdən ibarət deyil???

17.10.2016. Bakı.

REMARK yoxsa, RAMİL?

Erich Maria Remarque yoxsa, Ramil Səfərov?
Dəyərli oxucum, bu yazını yazmaqda yeganə məqsədim bizə faydalı olanı göstərməkdir. Odur ki, qarşımda nə heç kimi tərifləmək, nə də pisləmək kimi bir məqsədim yoxdur. Bu yazdıqlarım sadəcə mənim düşüncələrimdir və səni qane etməyə də bilər. Yazı necə yarandı? – Əlbəttə, bütün mövcudiyyatın bir yaranış səbəbi və məqsədi mütləq vardır. Əvvəlcə ən yaxın ətrafda, sonra isə nisbətən geniş çevrədə araşdırma apararkən məlum oldu ki, xüsusən də gənclərimizin çoxu, (əsasən 17-25 yaş arası- demək olar ki, kitab aləminin dərinliklərinə baş vurduqları lap erkən dövrlərdə, mütaliənin ən şirin çağlarında), deyərdim ki, müəllifinə görə kitab oxuyanların adlarını çəkdiyi on müəllifdən biri Erich Maria Remarque oldu. Deyəcəksiz, burda qəribə nə var ki, belə də olmalıdır. Təbii haldır. Yuxarıda qeyd etdiyim kimi mənim bu yazıda heç kimin yazdıqlarına qiymət vermək fikrim və ya nəyin yaxşı, nəyin pis olduğunu açıqlamaq deyə bir məqsədim yoxdur. Onu da qeyd edim ki, nisbilik baxımından bunun

elə bir əhəmiyyəti də yoxdur. Ancaq, belə bir sual meydana çıxır: – Niyə bəs on müəllifdən biri Erich Maria Remarque olur? Bu suala kəsədən bəs gənclər nə oxusun, özümüzdəkilərin çoxu cəfəngiyyat və ya zamanla ayaqlaşmayan yazılar, digərlərinə üz tutanda da əbədiyaşar Erich Maria Remarque ilk onluğa düşməyə həqiqətən layiq bir yazardır, deyə cavab verib, söhbəti buradaca tamamlamaq olardı. Ancaq, Sizi inandırırım ki, bu heç də belə deyil. Xüsusən də yuxarıda qeyd olunan oxucu kütləsi – araşdırmaçılar (hamı oxumaqdan, mütaliədən danışır mən nə oxuyum?) qrupu, yəni, hələ özünün bir istiqaməti, dünyaya baxışı formalaşmamış gənc oxucuların böyük bir qismi Sizə deyim ki, Erich Maria Remarque nin hələ öz sağlığından bu günə ağızdan-ağıza dolaşan adının hesabına onu seçir. Yəni müəllifə görə əlinə düşən, ilkin variantda qrup yoldaşının, dostun, tanışın hər hansı bir kitabını oxumağa başlayır və təbii prosesin davamı olaraq o da öz növbəsində dostuna, qrup yoldaşına tövsiyyə edir və hazır oxuduğu kitabı verir. Söhbətin bu yerinə qarşıda qayıtmaq şərti ilə burada kiçik bir haşiyəyə çıxmaq və Erich Maria Remarque nin yazıb-yaratdığı və

məşhurlaşdığı dövrə qısa bir nəzər salaq. Demək olar ki, bu dövrdə – söz, məlumat aclığı zamanı-qəzet, jurnal və kitabdən başqa bu boşluğu doldurmağa elə bir vasitə yox idi. Məhz bu zamanda da hamıya məlum və doğma olan, – “kişi düz deyir də”- kontekstində yazılarla ortaya çıxan Erich Maria Remarque tezliklə şöhrət qazandı və bir-birinin ardınca yüksək tirajlarla nəşr olunmağa başladı. Çox keçmədən dünyanın əksər ölkələrinə yayıldı. O vaxtdan dünyada çox hadisələr baş versə də, qayələr, ideyalar, fikirlər, yayım yol və üsulları dəyişsə də Erich Maria Remarque məşhurluğuna zərrə qədər də olsa xələl gəlmədi. Əksinə “kişi düz deyir də”- kontekstində düşünənlər həmişə çox olduğuna və bu nisbət daim artığına görə, tam təbii prosesin nəticəsi, eyni zamanda məntiqi olaraq onun şöhrəti də artdı. Sözüün əsl mənasında nə qədər gözəl bir haldır ki, illər sonra Erich Maria Remarque üçün olduqca ucqar bir məmləkətdə (bəlkə də sağlığında onun heç tanımadığı, adını belə eşitmədiyi bir ölkədə) onun haqqında danışır, onun yazdıqlarından söhbət açırıq. Bu çox xoşdur. Ancaq indi görək bizim sevimli yazarımızın yazdıqlarını oxumaq bizə nə dərəcə də vacibdir. Ümumiyyətlə

oxumalıyıqmı? Mən deyərdim ki, elə əsərlər vardır ki, xüsusən də yuxarıda qeyd olunmuş kateqoriyasında olan oğlanların oxuması heç də məqsədəuyğun deyil. Bir daha qeyd edirəm bunun Erich Maria Remarque nin necə yazar olmasına heç bir aidiyyəti yoxdur. Sadəcə elə yazılar var ki, çox gözəl alternativ variantlar olduğu halda gənclərin, xüsusən də yeniyetmə oğlanların bizim hal-hazırkı dövrümüzdə onları oxuması məqsədəuyğun deyil. Mənim burada heç bir təhlil aparmaq fikrim yoxdur. Sadəcə iki nümunə adını qeyd edib oxuyub nəticə çıxarmağı Sizin öz öhdənizə buraxa bilərəm. Birinci götürək sevimli yazarımız Erich Maria Remarque nin “Qərb cəbhəsində yenilik yoxdur” (Ana dilimizdə) kitabını, onu qeyd edirəm ki, gənclərimizin çoxu rus dilində, son illər ingilis, alman, fransız dilində də olan kitablarını böyük həvəslə oxuyurlar.

Alternativ olaraq isə elə bir əsər seçdim ki, iynənin ucu qədər də olsa heç kimdə narazılıq doğurmasın və ya bu yazıda nəsə bir başqa marağın olduğu barədə şübhə oyanmasına imkan verməsin. Bu kitab olsun, Ramil Səfərovun Budapeşt, Kozma

həbsxanasında Macar dilindən doğma Ana dilimizə tərcümə etdiyi (başqa dillərdə də tapıb oxumaq olar) Ferenc Molnarın (Ferens Molnar) “Pal küçəsinin oğlanları” (“A Pal utcai fiuk”) əsəri. Sonda lap səmimi bir qeyd etmək istəyirəm: – “Vallahi əmimiz oğlu deyil, dayımız oğlu deyil, biri Alman, biri Macar , üçdə alacağımız, beşdə verəcəyimiz yoxdur, ruhları şad olsun...” – indi nə vaxt imkanınız olsa, rast düşsə bu kitabların ikisini də oxuyun. Sonra özünüz qərar verin bunlardan hansını oxumaq, Azərbaycan yeniyetməsi, gənci, sabahın Əsgəri, Vətən müdafiəçisi üçün daha vacibdir??? Yaxud da Ramil Səfərov niyə məhz “Pal küçəsinin oğlanları” əsərini seçdi??? Siz seçim qarşısında qalsanız, Ramil Səfərovun seçimini təkrarlayardınız mı yoxsa???

11.10.2016. Bakı.

OBRAZIN ÖZÜ

Kimdir Balayar SADİQ? – Bu suala cavab vermək üçün zəhmət çəkib araşdırma aparmağa, nəyisə axtarmağa zərrə qədər də necə deyərlər, –“ iynənin yıldızı qədər də olsun” – ehtiyac yoxdur... Sadəcə olaraq götürüb müəllifin bir neçə bənd şeirin oxumaq lazımdır. Balayar SADİQ hər kəlməsindən boylanan, bu mənəm ha deyən qələm sahiblərindəndir. Balayar SADİQ bəziləri kimi sözün başına çatı salıb, belədən-elə, elədən-belə fırladıb sonda bir yığın sözə şeir adı qoyub, sözü küsdürən, söz əhlini bezdirən əhli-qələmlərdən çox fərqlidir. Yazdıqlarının formasından asılı olmayaraq, hər bir misrasında bu misranın müəllifi Balayar SADİQDİR, deyən bir sehir, bir qüvvə var onun şeirlərində... Balayar SADİQ o qələm sahiblərindəndir ki, kağız-qələmi qarşısına qoyub, söz qovalamır, əksinə kəlmələr sıraya düzülüb, məhz onun qələmindən həyat qazanmaq istəyirlər... Balayar SADİQ dilimizin zənginliyindən, – buna görə xüsusi minnətdarlığımı bildirirəm – məharətlə istifadə edərək, çoxlarının ya bilmədiyini, və ya

unutduğu kəlmələri, məsəlləri, yalnız müxtəlif bölgələrə məxsus spesfik ibarələri yerli-yerində işlətməklə dərin məna çalarlarına malik məzmunu iki-üç bəndlik şeirlərdə yüksək ustalıqla çatdırmağı bacarır. Müəllifin bir bənd şeirini oxumaq kifayətdir ki, ortasından Araz axan, yuxarisında qarlı dağlar, aşağısında qumlu çöllər, sağında deryalar, solunda ormanlar olan, Azərbaycan adlı məmləkətin övladı olduğu aşkara çıxacaq...

Balayar SADIQ hər kəlməsində kimliyini gah küləklərin, dalğalı ləpələrin səsiylə hayqıraraq, gah da tumurcuqların, yarpaqların, çiçəklərin titrəyişi ilə pıçıldayaraq, hərdən də buz bulaqlara qarışan duman-çiskin, narın yağış damlları və ya tər şəbnəm kimi süzülərək çatdırır bizlərə.... Onu sevə-sevə oxuyan oxuyucularına.... Balayar SADIQ hər kəlməsindən boylanın Vətən oğludur. Nədən yazır, kimdən yazır, nə yazır axı, Balayar SADIQ? – Söhbətin bu yerində vəziyyət bir balaca qəlizləşir. Şübhəsiz ki, hər bir kəlməsində, misrasında nə demək istədiyini ən düzgün və dəqiq müəllif özü bilir. Hər bir deyilmiş, yazılmış söz həmin məqamda qələm sahibinin halını, mövqeyini bildirir. Ancaq, Balayar SADIQIN ustalığı ondadır

ki, onun yazdıqlarını oxuyan yarından xəbərsiz, narahat, çaşqın, üzgün sevgili, ata-ana üçün darıxan övlad, bala xiffəti çəkən valideyn, tənhalıqdan qovrulan fərd, kimsəsiz qalmış körpə, elindən-obasından olmuş didərgin, illərdir heç nə yox, bircə şəhidinin nəşinə qovuşub onu dəfn etmək arzusuyla yaşayanlar, bir parça çörəyə, bir isti ocağa möhtac olanlar, hər şeyi, özünü, gündəlik təlabatını unudub, param-parça olmuş məmləkətin taleyini düşünənlər, ən maraqlısı odur ki, eyni zamanda bütün yuxarıda sadaladıqlarımız və sadalaya bilmədiklərimizlə yanaşı tamamilə əks qütbdə dayanmış, bütün məsələlərdə zəfər şərbətindən bihuş olanlar da hər kəlmədə öz hiss və duyğularını görə bilir. Bir bənd şeiri min əhvalı oxucu oxuyur, hamısı da düşünür ki, məhz bu sözlər onun üçün deyilib. Söz sənətində ustalıq, ədəbiyyatda təqdim etmə bacarığı – obrazlılıq – məhz budur. **OBRAZLI DESƏK, OBRAZIN ÖZÜDÜR** Balayar SADIQ.

Dəyərli şairimizin hansısa bir misrasını və ya bəndini misal gətirib, digərlərini özümdən incik salamaq istəməzdim. Məncə, yuxarıda deyilənlərdən sonra buna heç ehtiyac da yoxdur. Həm də heç doğru olmaz ki, bir bənd misal gətirib,

qeyd edəsən ki, şair burada bunu demək istəyib. Çünki, yenə vurğulamaq istəyirəm ki, hər kəlməsində nə demək istədiyinin doğrusunu yazanın özü bilir. Ona görə də Siz imkan daxilində Balayar SADİQDƏN bir bənd şeir oxuyun, görəcəksiniz ki, o həqiqətən məhz sizin hissələrinizi tərənnüm edib. Yeri gəlmişkən onu da qeyd edim ki, müəllifin bu yaxınlarda Xalq şairi Fikrət QOCANIN redaktəsi ilə işıq üzü görmüş, yeni, “PAYIZ MƏKTUBLARI“ kitabı bu baxımdan zəngin və oxunaqlıdır.

Məncə, bu qədər kifayətdir, dəyərli oxucum. Oxuyun, zövq alın, dincəlin, yüngülləşin, unudun bu dünyanı... Baxın, görün başqa necə dünyalar var... Özündən başqa birisinin yazdığını oxumaq, – tanıdın- tanımadın fərq etməz- onunla həmsöhbət olmaq, onun dünyasına səyahət etmək deməkdir. Hamınıza yeni-yeni dünyalar kəşf etmək arzu edirəm. Oxuyun, kəşflər edin, dünyanızı zənginləşdirin, gözəlləşdirin... Hər bir yeni kəşf, yeni dünya, hər yri dünya isə növbəti bir gözəllik dəkdir. Nəsibiniz ancaq gözəlliklər olsun.

13 .01. 2017. Bakı.

QƏDİMLİYƏ BÜRÜNMÜŞ YENİLİK

Salam olsun, çox dəyərli oxucum. Uca Yaradana dünyadakı kəlmələrin sayı qədər şükürlər olsun ki, Sizinlə növbəti görüşə şans verdi. Bugünkü söhbətimizin mövzusu son günlərdə yeni işıq üzü görmüş – KÖHNƏLİYƏ, QƏDİMLİYƏ BÜRÜNMÜŞ BİR YENİLİK olan –oxucularımı, pərəstişkarlarını müsbət mənada heyrləndirməyi bacarmış Nargis xanımın “BEKLENEN DOLUNAY” kitabı haqqında olacaq. Əlbəttə, hər bir oxucuya, araşdırmaçıya, tənqidçiyə, söz adamına müəyyən bir fikrə, ideyaya rəy vermək, onun haqqında danışmaq üçün minimal baza lazımdır. Yuxarıda sadaladığımız və ya sadalamadığımız kateqoriyadan olan şəxslərin, hər kəsin müəyyən bir söz haqqında söylədiyi fikir ilk əvvəl onun malik olduğu bu minimum bazaya əsaslanır, daha sonra rəy kimi xarakterizə olunur. Bu baxımdan təhlillərə keçməzdən əvvəl onu qeyd etmək istəyirəm ki, əsərin orijinallığı münasibəti ilə Nargis xanımı təbrik etmək olar.

QISA ARAYIŞ:

İsmayılova (Nargis) Nərgiz Rəfail qızı 1986-cı ildə mart ayının 12-də Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ordubad rayonunun Əndəmic kəndində anadan olmuşdur.

1993-cü ildə Zaqatala rayonunda orta məktəbə, 1999-cu ildə Ordubad Türk liseyinə daxil olmuş və 2004-cü ildə həmin liseydən məzun olmuşdur.

2004-cü ildə Naxçıvan Dövlət Universitetində tələbə adı alaraq 2008-ci ildə həmin universitetin “Azərbaycan dili və ədəbiyyatı” ixtisası üzrə fərqlənmə diplomu ilə məzun olmuşdur.

2009-cu ildə Gəncə Dövlət Universitetinə daxil olaraq 2012-ci ildə həmin universitetin “Xarici ölkələr ədəbiyyatı” ixtisasını magistr pilləsi üzrə fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir.

Nargis Azərbaycan MEA-nın Naxçıvan Bölməsinin Ədəbiyyat və İncəsənət İnstitutu Ədəbiyyatşünaslıq Şöbəsində elmi işçi vəzifəsində çalışır. 2013-cü ildən isə həmin Bölmənin “Azərbaycan ədəbiyyatı” ixtisası üzrə dissertantıdır. “XIX-XX əsrlər Naxçıvan ədəbi mühitində Şərq və Qərb meyilləri”

mövzusunda dissertasiya müdafiə edib? Filologiya üzrə fəlsəfə doktorudur. “Şərq qapısı” qəzetində müxbir kimi fəaliyyət göstərir.

“Ədəbiyyat” qəzetinin köşə yazarıdır.

28 elmi, 200-dən çox qəzet məqaləsinin müəllifidir. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvüdür.

Azərbaycan Prezidenti mükafatçısıdır. 2017-ci ildə Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin və “Ədəbiyyat qəzetinin” birgə təsis etdiyi Əli bəy Hüseynzadə mükafatı”na və Naxçıvan Muxtar Respublikasında “İlin yazıçısı”, “İlin jurnalisti” ünvanına layiq görülüb.

Nargis istər orta məktəb, istərsə də liseydə təhsil aldığı illərdə qələm hər zaman onunla olmuş duyğularını daima şeirlər, denemələr, pritchalar, hekayələr halında ifadə etmişdir. Bu bağlılıq onu Naxçıvan Dövlət Universitetində ədəbiyyat üzrə ali təhsil Gəncə Dövlət Universitetində magistr təhsili almağa və Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Naxçıvan Bölməsində ədəbiyyat üzrə elmi araşdırmalara qədər aparmışdır.

Nargisin son dövrlər yazdığı bir çox hekayələrdən ibarət “İçimdəki Merilin” kitabı 2015-cü ildə Bakı şəhərində “Qanun” nəşriyyatı tərəfindən nəşr olunmuş eyni zamanda Türkiyəli yazıçı Kahraman Tazeoğlunun “Seni içimden terk ediyorum” şeirlər və “Bukre” roman kitablarını şair Elxan Yurdoğlu ilə birlikdə Azərbaycan türkçəsinə tərcümə edilmişdir. 2015-ci ildə “İçimdəki Marilyn” Minval yayınları tərəfindən nəşr edilmişdir.

2016-cı ildə “Xan” nəşriyyatı tərəfindən “Qardələn” kitabı işıq üzü görmüşdür.

2016-cı ildə “Əcəmi” nəşriyyatı tərəfindən “Müqəddəs məkan Naxçıvan” kitabı yayımlanıb.

2017-ci ildə “Xan” nəşriyyatı tərəfindən Çağdaş ədəbiyyat silsiləsindən “Beklenen Dolunay” romanı işıq üzü görüb.

2016-cı ildə filologiya üzrə fəlsəfə doktorluq dissertasiyasını müdafiə edib.

Hər hansı bir əsərin orijinallığının birinci göstəricisi onun artıq ilk abzasdan müəllifin öz düşüncəsini ortaya qoymağa başlaması, müəllifin kimliyini bəyan etməsidir. Yer üzündə bu qədər yazılar, kitablar var. Görək bunlar hamısı öz müəllifini tanıda, təqdim edə bilirmi? – Əlbəttə, xeyr. Bu çox mürəkkəb məsələdir və onu qeyd edim ki, bu məsələdə zəhmətlə, istedadın nisbəti bərabərdir. Yəni, uca Yaradanın yardımını olmadan bu naliyyəyə nail olmaq mümkün deyil. Nəzmdə bəlkə də bu məsələ nisbətən asandır. Çünki, şeir belədir ki, bir şairin bir neçə əsəri ilə tanış olduqdan sonra artıq növbəti şeirlərin ilk bəndləri müəllifin kimliyindən xəbər verir. Nərsədə xüsusi ilə romanda bu məsələ daha mürəkkəbdir və söz adamı əvvəldən sona qədər bütün hadisələrin inkişafı boyu, hər yeni obraz ortaya çıxdıqca bu prinsipi gözləməli surətlərin bitkinliyini, xarakter və xüsusiyyətlərini özünəməxsus, orijinal tərzdə aparmağı bacarmalıdır ki, bu əsər də, öz müəllifi haqqında məlumat verməyi bacarsın... Necə deyərlər: – “yaşat məni, yaşadım səni” . Məhz bu baxımdan müəllifi təbrik etmək olar. Əsər orijinaldır.

On üç bölümdən ibarət olan romanın ilk bölümü artıq müəllif haqqında tam məlumat verir. Bu məlumatlar nədən ibarətdir. İstədiyimiz hər hansı bir bədii əsəri – kitabı- götürüb müəllifin kimliyi ilə tanış oladan içərisindən müəyyən bir hissəni oxuyub, ilk əvvəl yazarın qadın və ya kişi olduğu barədə nəticəyə gələ bilirsə və sonda bu məlumat həqiqətlə üst-üstə düşürsə deməli bu əsər orijinaldır. Bu nəticənin əsasında nə dayanır? – Deməli, müəllif heç bir kopyaçılığa yol vermədən öz hiss və duyğularını obrazlı şəkildə kağız üzərinə köçürmüşdür... Əgər əksi ilə rastlaşsanız deməli nəsə düzgün deyildir... İlk bölüm artıq müəllifin kimliyi haqqında məlumat verməyə başlayır və hadisələrin inkişafı boyunca Angelenin dili və düşüncələri ilə bu proses daha da dərinləşir və sona qədər davam edərək tam – bitkin bir fikir formalaşdırır. Bütün bu sadalananlara görə də Nargis xanımı təbrik etmək olar. Başqa oxucuları bilmirəm, mən ilk sətirlərdəcə nəsə, Vətənin mərd oğlu Ramil Səfərovun orijinaldan tərcüməsində öz doğma Ana dilimizdə tanış olduğum, Macarıstanın tanınmış qadın yazıçılarından olan, Maqda Sabonun “QAPI” romanını xatırladım. Ancaq, bu o demək

deyil ki, “BEKLENEN DOLUNAY” romanı, “QAPI” romanına oxşayır. Xeyir, bu belə deyil. Sadəcə, Maqda Sabonun Emerenci, milli qadın yazarlarımızdan; Əzizə Cəfərzadənin, Xalidə Hasilovanın yaratdıqları qadın surətləri nə qədər təbii və dolğundursa, “BEKLENEN DOLUNAY” romanındakı Angele də bir o qədər bitkin obrazdır. Bu bütünlüklə belədir. Bu romanı köhnəliyə bürünmüş yenilik kimi də xarakterizə etmək olar. Müəllif çeşidli səhnələrdə hadisələrin müəyyən bir qeyri-müəyyənlikdə cərəyan etməsinə rəğmən daim öz mənəvi-psixoloji fikirlərini oxucuya çatdırır. Bu baxımdan əsəri hardasa psixoloji məqamların da bol olduğu bir roman kimi xarakterizə etmək olar. Xanım müəllif bir çox müasir problemlərə toxunur və onların öz düşüncə tərzinə və qənaətinə görə həlli yollarını göstərir. Bu çox mühüm məsələdir. Çünki, istər qadın, istərsə də kişi müəlliflər içərisində problemləri qaldıran, təqdim edən müəlliflər çox olsa da, onun həlli yollarını göstərən yazarlarımız çox azdır. Roman boyu, iki yerdə mənəcə uğursuz alınmış bənzətmələri və bir neçə yerdə zamanın itməsi hallarını nəzərə almasaq, təbiət mənzərələrinin, erotik səhnələrin, mənəvi-

psixoloji vəziyyətlərin təsvirləri hamısı özünəməxsus və orijinaldır. Roman ümumiyyətlə, oxunaqlıdır. Ancaq, birnəfəsə oxunan əsərlər cərgəsində dayanmır. Mütləq aramla, qısa fasilələrlə, necə deyərlər pəncərə önündə, çay və ya kofe içə-içə yaxud da təbiət qoynunda, müəyyən bir yolçuluq əsnasında oxunarsa, daha dolğun qavranar, zövqverici olar deyə, düşünürəm. Bu arada demək olar ki, mənim öz kitablarım da daxil olmaqla – dəfələrlə yoxlanmasına, redaktə olunmasına baxmayaraq, kitabların hamısında rast gəldiyimiz çoxlu texniki – hərf səhvləri demək olar ki, kitabda yox səviyyəsindədir. Bu müsbət keyfiyyətə görə, kitabı nəşrə hazırlayan, Müşfik Hana, Ahmet Yıldıza, Teymur Ferziyə, Bahti Yara təşəkkürlərimizi bildirir, bu hamımız üçün faydalı olan işlərində yeni-yeni uğurlar arzu edirik. Nargis xanım uğurlarınız bol olsun. Yeni-yeni əsərlər gözləyirik.

08.07. 2017. Bakı.

YAZARLAR və YAZILAR

Salam olsun sənə ey dəyərli oxucum. Dünya kitabxanalarındakı kitabların, yazıların, o yazılardakı sözlərin, sözlərdəki hərflərin sayının min misli qədər uca Yaradana şükürlər olsun ki, daha bir bəhanə ilə görüşmək qismət olub bizlərə... Xoş gördük sizləri...

Söhbətimizin mövzusu iki kitabda cəmlənmiş bu iyirmi üç yazıdan ən vacibi kimi də qəbul edilə bilər... Beləki, sayı ilə on beşinci adlandırdığım bu yazıda iki əsas məsələni müzakirə edəcəyik. Birinci məsələdə bizə qədər olanlara nəzər salıb fikir (əlbəttə, subyektiv) bildirəcək, ikincidə isə giley-güzarla dolu zəmanəmizdə müasir romançılıq necə olmalıdır? - sualına cavab tapmağa çalışacağıq. Bu iki ciddi məsələyə toxunmağa nə dərəcədə haqqım çatır, arqumentlərim nə qədər tutarlı ola bilər, ümumiyyətlə bu yazını qəbul etmək olarmı, əgər olarsa, bu hansı səviyyədə mümkündür? Oxucuda yarana biləcək bu qəbildən olan digər suallara öncədən cavab vermək üçün qısa bir haşiyəyə çıxmaq istəyirəm:

HAŞİYƏ

Bütün digər yaradılmışlar kimi insan da özü anlayandan sonra ətraf aləmi anlamağa çalışır. Bu çabalar içində demək olar ki, bir körpə başqa bir canlının balasından elə də çox fərqlənmir. Ətraf aləmi hissə-hissə, çox kiçik parçalarla, fraqmentlərlə dişimizlə, dırnağımızla, gözümüzlə, hiss edib, dadıb, görüb tanıyır, yadda saxlayırıq. Dünyadan - ətraf aləmdən yadımda qalan ilk fraqment atla bağlıdır; bu ilk olaraq özümün çəhrayı rəngli oyuncaq atım – üstünə minilə biləcək möhkəm plastmasdan olan təkərli at, qonşu oğlanın həmişə balkonlarında olan yaşıl şar atı (Bakıda) və ən dəqiq, net mənzərə bir axşamçağı (Ağdam rayonu, Yusifcanlı kəndində) mal-qaranı örüşdən gətirən babamın qabağına – qarşılamağa – çıxdıqda məni öz tünd qəhvəyi rəngə çalan qızlı “yava” Qarabağ cinsindən olan atının tərkinə alıb doqqazdan evin qarşısına – həyəətə qədər 60 – 70 addımlıq yolu (bu bir neçə dəfə təkrar olunub) gətirməsidir. At anladığımı, yadımda qalan oyuncaq olsa da minə bilmədiyim, çünki, ondan tutub duranda mən boyda idi... Əsl at da həmçinin qardaşlardan ən kiçiyi olan Hafiz əmimin məni

qaldırıb Müseyib babam minən atının tərkinə oturdanda (o kiçik oğul, mənə böyük nəvə idim – təbii estafet məsələsi) arxadan babamın belindən necə bərk-bərk yapışdığım hələ də yadımdadır... Beləliklə sanki, at əl dəysə də əlçətməz bir varlıq olaraq qaldı mənim üçün... Ancaq, yadda qalan illərdən həyatım boyu həmişə birinci olan ikinci bir varlıq da var. Bu kitabdır, kitab... Ətrafdakı canlı və cansızları tanımağa başlayanda dişimə vurub yoxladığım varlıqlardan biri də yadımda qalan birincisi orta qalınlıqlı, tünd göy rəngli kitabdır – “mikrobiologiya” kitabı... Yəqin ki, ağ yerlərini yazdığım, nəyəsə əsəbləşib ağlayanda vərəqlərini dartıb qopardığım kitab da elə bu “göy kitab” olub... Səhv etmərsə bu sualları bir müsahibədə cavablandırmışam, odur ki, təkrar olsa bağıslamanızı rica edirəm. Kənd uşaqlarının çoxu kimi əlifbadakı gözəl buzov rəsinin altında iri böyük hərflərlə yazılmış “DANA” sözünü hərfləyib “BUZOY” deyə-deyə əlifbanı öyrəndikdən sonra ilk oxuduğum kitab “Qızıl şamdan” uşaq nağıl kitabı olub –bu təxminən 1981 –ci ilin oktyabr ayı idi. Oxuduğum ilk iri həcimli kitab göy rəngli, qalın, üstündə qalxan şəkli olan “Koroğlu dastanı”,

xarici ədəbiyyat nümunəsi “Kapitan Qrantın uşaqları”, çox cildli isə “Min bir gecə” dastanları olub. 80-ci illərdən etibarən üç dildə ana dilimizdə (hal-hazırda Türk dili adlandırdığımız dili mən xaric dil hesab etmirəm), rus dilində, ingilis dilində və üç əsas qrafikada; kiril, latın, ərəb əlifbaları ilə sərbəst mütləq vərmişlərim var. Təxminən 1987-ci ilin yayından etibarən ətrafda nələrin baş verməsindən asılı olmayaraq saatlarla sadəcə oturduğum taxta stulu yellədə - yellədə qalxmadan bəzən gündüz axşama kimi, bəzən gecə səhərə kimi kitbdan ayrılmadan oxumaq kimi bir bacarığa yiyələnmişdim... Təəssüf ki, indi belə vaxt yoxdur. Maraqlı kitab olanda ya uzaq yol gedəndə çatana qədər maşında, ya da qonaq və istirahətdə olduqda belə uzun müddətli – ayrılmadan – mütləq etmək imkanı olur. Bu minvalla o zamanın əksər gənci kimi mən də əvvəl məktəb kitabxanasının, ardınca kənd kitabxanasının axırına çıxdıqdan sonra rast gəldiyim, adını eşitdiyim kitabları alıb oxumağa başladım. Bütün bunlar bu yazını oxuyanların əksəriyyəti kimi mənim də sovetlər birliyində yaşadığımız nisbətən məhdud bir dövrə aid olan məlumatlar idi. 90-cı illərdən sonra əvvəllər bizim

üçün əlçatmaz olan bütün kitablar da, müəlliflər də əlçatan oldu. Yeni əsrdə internet deyilən məhdudiyyətsiz bir aləm ərnağan oldu bizə və bununla da inandırım sizi ki, dünyada limit deyilən anlayış öz qüvvəsini itirdi...

Bütün təfsilatı ilə belə bir giriş verməyə ehtiyac var idimi? – Haqlı sual çıxıa bilər ortaya. Əvvəlcədən deyim ki, bəli var idi. Çünki, yazının buradan sonra oxuyacağınız hissələrində elə məqamlar ola bilər ki, “bunun heç filankəsin filan romanından xəbəri yoxdur, və ya bəs niyə heç filankəsin adını qeyd etməyib və s.” Qarşıda belə problemlərlə üzləşməmək üçün nəzərinizə bir daha çatdırıram ki, yuxarıda qeyd olunan tarixdən üzübəri

Respublikamızda əlçatan olan və günümüzdə internetdən oxuya biləcəyimiz sizə məlum olan nümunələr və müəlliflər mənə də məlumdur.

Sadəcə bu yazının öz məqsədi var. Mən bu məqsədə uyğun davranacaq və ancaq, faydalı bildiyim məqamlara toxunacam. Yəni, kimin və ya hansı əsərin adının çəkilməməsi onun olmaması anlamına gəlmir. Onlar da var. Sadəcə mənim subyektiv fikrimə görə hal-hazırda bizə, bizim gəncliyə bu yazıda adı hallanan müəlliflər, qeyd

olunan əsərlər haqqında olan məlumat və biliklər daha faydalı ola bilər. Yəni, yazının məqsədi bu müəllif və nümunələri bilənlərə xatırlatmaq, bilməyənlərə isə tanıتماqdan ibarətdir.

XATIRLATMA

İndi işlədəcəyim “MƏNCƏ” ifadəsi bundan sonra sıralanacaq bütün fikirlərə aiddir. Və beləliklə, məncə, bəşər tarixi yarandığı gündən müasir dövrümüzədək - insan oğlu əlinə qələm alıb yazmağa başlayandan bəri ən dəyərli yazılar ortaya qoymuş yazar çoxumuzun uşaqlıqdan tanıdığı Lev Nikolayeviç Tolstoydur. Bəs, tanıdığımız digər yazarlardan onu belə kəskin dərəcədə fərqləndirən nədir? Və bunu real, həyati səbəbləri nə olub? Onu nəyə, hansı səbəblərə nümunə götürüləcək birinci şəxs hesab edirik və ya etməliyik? Axı onun qədər tanıdığımız digər Dostoyevski, Ernest Heminquey, Viktor Hüqo, Cek London, Sent-Ekzüperi, Vasiliy Yan, Tarle kimi məşhur yazarlar da olub. Sözsüz ki, indi kimsə bu sətirləri oxuyub tam fərqli adını qeyd etmədiyimiz bir müəllifi xatırlaya və onu öz kriteriyalarına – meyarlarına görə Tolstoydan üstün hesab edə bilər. Bu onun təbii haqqıdır. Ancaq , burda bir məsələni mütləq qeyd etməliyəm, Tolstoy

yaratıcılığının əsasında hansı səbəb və məqamlar durmasından asılı olmayaraq mən yuxarıda misal üçün adını çəkdiyim və bu an sizin fikrinizdə olan digər müəllifdən seçilir. Yuxarıda nisbət üçün elə yazarları seçmişəm ki, bu yazını oxuyan şəxslər mütləq onları da oxuyublar və yaratıcılıqları ilə tanış olduqlarına əminəm. Dostoyevski, Ernest Heminqvey, Viktor Hüqo, Cek London, Sent-Ekzüperi, kimi yazırlar nə qədər cəlbedici yazsalar da bütün yaratdıqları nümunələrdə çatışmamazlıq, natamamlıq hiss olunur. Bu məsələ bəlkə də inam məsələsi ilə bağlıdır. Beləki, bu müəlliflər nə qədər maraqlı süjet xətti üzərində işləsələr də, hadisələr nə qədər qızıışıb, səngisə də sonda bir nəticəyə gəlib çıxı bilmirlər. Bu özü-özlüyündə müəlliflərin bütün problemləri hansı dil, üslub, bənzətmə vasitələrindən istifadə etmələrinə baxmayaraq insanın üzərinə yükləməsindən və insan oğlunun isə nə qədər faili-muxtar olmasına baxmayaraq bir Yaradan tərəfindən yaradılmış olmasını ya qəbul etməmələrindən, ya da unutduqlarından qaynaqlanır deyə düşünməkdəyəm. (fikir dəyişə bilər, hərəkət varsa, dəyişiklik labüddür). Bəs, belə natamamlıq Tolstoyda yoxdurmu, əlbətdə , var məsələ, “Hacı

Murad”-da. Ümumiyyətlə mən özümüçün Tolstoy nümunələrini nümunə götürülə biləcək baxımdan belə sıralayıram: I – “ETİRAF”, II – “SERGEY ATA” və “İVAN İLİÇİN ÖLÜMÜ”, III – “HƏRB VƏ SÜLH”..... sonuncu “HACI MURAD”. Vasiliy Yan, Tarle barədə ayrıca onu qeyd etmək istəyirəm ki, bu müəlliflər haqqında On yeddinci yazı – “Hərb mövzulu yazılar” – da nisbətən ətraflı söhbət açacam. Nəticə olaraq nə qeyd etmək istəyirəm Tolstoy istər özündən əvvəlki, istərsə də günümüzə qədər – sonrakı yazılardan fərqləndirən məqam və keyfiyyət onun şəxsiyyətinin və nümunələrinin tamlığı, mükəmməlliyi və ya mükəməl kimi qəbul etdiyimiz əlbətdə, nisbi olan anlayışa daha yaxın olması ilə seçilir. Bunu kökündə uca Yaradana inancın, onun uzun, keşməkeşli ömrünün, sağlam ruhunun – həyat yolu – fəaliyyətinin, özünəməxsus yaşam tərzi və təlatümlü ailə həyatının dayandığını hesab edirəm. Bu məqamda yenidən kiçik bir haşiyəyə çıxmaq istəyirəm.

HAŞİYƏ

Yəqin bu deyimi eşitmisiz? Əgər, eşitməmisizsə onda indi xəbəriniz olsun ki, belə bir deyim var: -

“Batmaqda olan gəmidə bir nəfər də olsun allahsız tapa bilməzsən” Əfsuslar olsun ki, məsləyiindən asılı olmayaraq çoxumuz əslində böyük bir, hər an batmaq təhlükəsi ilə üzləşə biləcək, müdhiş dalğalar qoynunda atıla-düşə üzən gəminin sakinləri – sərnişinləri olduğumuzu unudur, bunu ancaq gəmimiz ləngər verəndə hiss edirik. Bu baxımdan Xalid Hüseyinin “Çərpələng Uçuran” romanında iki maraqlı məqam var. Bu arada onu qeyd etmək istəyirəm ki, Xalid Hüseyini və əsərləri nümunə ola biləcək müasirlərimizdir. Əgər hələ tanış olmamırsınızsa, bu andan sonra boşa gedən vaxt əsl igi kimi hesab oluna bilər. Məsələn, bu tanışlıq elə “Çərpələng Uçuran” – la başlaya bilər. Çox maraqlı və yuxarıda nümunə kimi qeyd etdiyimiz meyarlara tam uyğun gələn bir əsərdir. Tamdır. Əlavə edim ki, “Çərpələng Uçuran”-ı həm ingilis dilində orijinalda, həm də Xədicə İsmayılın tərcüməsində doğma, şipşirin ana dilimizdə oxumuşam. Tərcümə indiki tərcümələrin əksəriyyətindən fərqli olaraq çox gözəl alınıb. Hadisələrin bir qisminin bizim mədəniyyətə yaxın Şərq mühitində baş verməsi də onun ana dilimizə rahat uyum sağlamasına, daha asan qavranmasına yardımçı olur. Bu tərcümə ana

dilimizdə bizim üçün orijinal hesab oluna bilər. Tərcümədə heç nə itməmişdir. Əksinə daha da zənginləşmiş, romanın cod dili bir az yumşalmış, daha rahat anlaşılın olmuşdur. Mətləbdən uzaqlaşmayaq, deməli, romanın qəhrəmanı Əmir heç də inanlı biri sayıla bilməz. Ancaq, onun şüuraltı bilincində belə bir qüvvənin varlığı barədə məlumat olduğundan əsər boyu iki dəfə ən kritik məqmda bu özünü büruzə verir. Birinci dəfə atası xəstə olanda, ikinci dəfə isə doğmaca qardaşının balası və eyni zamanda artıq, onların – Babanın nəslinin yeganə davamçısı Zöhrab xəstəxanada can çəkişəndə...

Məncə, ordan-burdan nala-mıxa vurmaq bu qədər kifayətdir. İndi gələk, ümumilikdə əsas məsələyə bəs bizim özümüzün nümunə ola biləcək kimlərimiz, nələrimiz var. Əlbəttə, bu misallar elə seçilməlidir ki, ən azından bu yazını oxuyan şəxs onları da tanımış olsun. Bu məqamda şübhəsiz ki, yenə hansısa keçid mövqeyində dayanan nümunələr olmalıdır. Belə şəxslərə Abbasqulu ağa Bakıxanovu, Həsən bəy Zərdabini, Əhməd bəy Ağaoğlunu, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevi, Məmməd Səid Ordubadını, Vintsas Kreveni, Üzeyir

Hacıbəyli, Yusif Vəzir Cəmənzəminlini, İlyas Əfəndiyevi, Bayram Bayramovu, İsmayıl Şıxlını və onların düşüncələrini, yazıb-yaratdıqlarını misal göstərə bilərik. Bu keçid şəxslərdən sonra Bəxtiyar Vahabzadə, Cəmil Əlibəyov, Xudu Məmmədov, İsa Hüseynov (Muğanna), Nəriman Həsənzadə, Əlibala Hacızadə, Anar, Elçin, Hamlet İ saxanlı, Kamal Abdulla, Akif Əli, Elçin Hüseynbəyli (Qaraçuxa), Orxan Fikrətoğlu, Əsəd Cahangir, Sadıq Qarayev, İlqar Fəhmi, Rövşən Abdullaoglu kimi şəxsiyyətdən, həyat yolundan, fikirlərindən, yazıb-yaratdıqlarından, müasirlərimiz olanların söhbətlərindən faydalana biləcəyimiz kiçik, çox da zəngin olmayan bir syahı tərtib etmək olar. Ancaq, biz daha konkret olub və heç olmasa üç gedişə ortaya konkret nəticə qoymalı olsaq, mən bunu belə edərdim. Vintsas Kreve “Azərbaystan ölkəsi”, Makulu “Səttarxan”, Müəllifi mübahisəli olsa da əsl milli nümunə “Əli və Nino”.

Əgər, hələ də Vintsas Kreve ilə tanış deyilsizsə, mütləq tanış olun. Tanışlığa “ATV kitab seriyasından olan” doğma, şipşirin ana dilimizdə nəşr olunmuş – sağ olsun Səlim Babullaoglu – Vintsas Kreve “Azərbaystan ölkəsi” kitabından

başlaya bilərsiz. “Səttarxan ” və “Əli və Nino”, biz müasir milli romançılığın standartı, (müasir roman necə olmalıdır ki, oxunaqlı, faydalı və gəlirli – satıla bilən – olsun) üzərində düşünürüksə, bu iki əsərə diqqətlə baxıb, özümüz üçün yığcam araşdırma aparıb müəyyən nəticəyə gələ bilərik. İlk öncə müəlliflərə baxaq, Makulu o qədər də məşhur imza olmasa da, “Səttarxan” iri həcmli çox ətraflı, zəngin məlumat mənbəyi olan, faydalı romandır. Müəllifi dəqiq bilinməyən – imza yoxdur - “Əli və Nino” əsl nümunədir. Məncə, “Əli və Nino” bütün parametrlərdə standartta daha yaxındır. Bu iki əsər əlavə heç bir təsir dairəsinə düşmədən hər ikisi nümunə ola biləcək səviyyədədir. Ancaq, “Əli və Nino” “Səttarxanı” həcm məsələsində qabaqlayır və üstünlük əldə edir. “Əli və Nino” hadisələrin zənginliyi, məlumatlılıq və həcm baxımından müasir Azərbaycan oxucusu üçün əsl nümunə - çağdaş romançılığın standartı sayıla biləcək bir əsərdir. Ümumiyyətlə yeni yaranacaq romanlar 80 – 100 səhifə həcmində olsa daha cəlbedici və faydalı olar deyə düşünməkdəyəm...

Uca Yaradanın insan oğluna bəxş etdiyi ən dəyərli nemət olan vaxtınızı bu sətirləri oxumağa həsr

etdiyiniz üçün qarşınızda baş əyir, sonsuz saygılarımı bildirirəm. Hörmətlə: Zaur Ustac.

QEYD

Yazarlar ancaq, (əyləncə və ya mənfəət xatirinə yazanlar xaric) yazarlar. Şübhəsiz ki, söz Uca Yaradana məxsusdur. Biz sadəcə qələm tutan qullarıq... Yox əgər, kimsə bunu inkar edib, ancaq yenə oturub saatlarla kiminsə pıçıltılarını qələmə alırsa, onda bağışlayın məni, belə çıxır ki, onun yazdıqları şeytan vəsvəsesindən başqa bir şey deyildir...

24.05.2018. Bakı.

BİR KİTABA YÜKLƏNMİŞ MİN FİKİR

Salam olsun, dəyərli oxucum. Uca Yaradana dünyadakı kəlmələrin sayı qədər şükürlər olsun ki, yenidən sizlərlə görüşmək nəсібimiz oldu. Sözün həqiqi mənasında nə xoş halımıza...

Öncə onu qeyd etmək istəyirəm ki, bu yazını sayca on beşinci olan “Yazarlar və yazılar” məqaləsinin əlavəsi və ya tamamlayıcı bir hissəsi kimi də qəbul etmək olar. Həmin yazıda ümumi şəkildə və daha global səpkidə romançılıqdan söhbət getdiyindən oxucunun fikrini dolaşdırmamaq məqsədi ilə bu yolu seçdim. Onu da əlavə edim ki, bundan bir sonrakı, yəni “Hərb mövzulu yazılar” adlı on yeddinci yazı ilə bu məsələ tamamlanır.

Ümumiyyətlə, bu yazılar nədən yaranır? Yazmaq bir ehtiyacdır, vəssalam. Mühit, məqam və ya hər hansı bir an yazını sifariş edir və yazar da acizənə şəkildə qələmi əlinə götürüb yazmağa başlayır. Tam səmimi olaraq bildirmək istəyirəm ki, belə bir mövzuda yazı yazmaq istəyi hələ ötən əsrin 90-cı illərindən rəhmətlik Ziya Bünyadovun, tanınmış yazarlarımız Elçinin, Anarın yazdığı əsərlərlə tanış olduğum vaxtlardan yaranamışdı. Çox sonralar

İlahinin qisməti Əhmədbəy Ağaoğlu haqqında
Ülviyyə Hüseynlinin mükəmməl bir yazısı ilə tanış
oldum və bu fikrim bir az da qüvvətləndi.

Hamımızın yaxşı tanıdığı Elxan Elatlının şeir kitabı
düşdü əlimə (şəxsi kitabxanamda Elxan Elatlının üç
şeir kitabı var), oxudum valeh oldum. Eyni
zamanda, artıq nə vaxtsa belə bir yazını mütləq
yazacağımı özüm üçün dəqiqləşdirdim. Texniki
istiqləmətdə təhsil almış daha iki tanınmış şairimizin
adını çəkməklə bu sözə qüvvət məsələsini
yekunlaşdırmaq istəyirəm. Onlardan biri dəyərli
şairimiz Abdulla Cəfər, digəri isə doğum günü də
bu günlərə təsadüf edən milyonların sevimlisi,
nəğməkar şair Vahid Əzizdir. 23 noyabr Vahid
müəllimin ad günüdür, bu gün münasibəti ilə
sevimli şairimizi təbrik edir, Uca Yaradandan ona
uzun ömür, cansağlığı arzu edirik. Var olun, yazın,
yaradın, dəyərli insan...

Nəhayət, Təranə Məmmədin “Tor” kitabı, bu
kitabdakı eyni adlı povesti və digər fərqli
problemlərdən bəhs edən oxşar motivli hekayələri
ilə tanış olduqdan sonra yazı yarandı. Sual ola bilər
ki, yuxarıda sadalanan müxtəlif tanınmış və o qədər

də tanınmayan imzaların söhbətə nə dəxli... Bu kiçik yazıda iki məsələ; mükəmməl (standat və ya standartta yaxın) nümunələr və ədəbiyyatçı olmayan yazarların yaradıcılığındakı fərqli məqamlar üzərindən fikir yürüdərək “Tor” haqqında söhbət açacaq, bir kitaba yüklənmiş min fikrin mində birinə aydınlıq gətirməyə çalışacağıq. Yuxarıda sadaladığım əsaslarla, müasirlərimiz olan, özlərini ədəbiyyat sahəsində görən, görmək istəyən gənclərə faydası ola bilər - düşüncəsi ilə bu sətirləri qələmə alıram.

“Yazarlar və yazılar” yazısındakı fikri davam və inkişaf etdirərək bildirmək istəyirəm ki, insan hansı sahədə çalışırsa çalışsın (müəllim, həkim, mühəndis və s.), təbiətin, yaranışın, həyatın bir parçası olduğunu unutmamalıdır. Yaratdıqları ətrafa zərər vermədən onun özünə, inkişafına, rifahına xidmət etməlidir. Konkret yazarların, ədəbiyyatın probleminə gəlincə, yazar adı yaradıcılıq olan işlə elə məşğul olmalıdır ki, sözün əsl mənasında izi qalsın. Öz izi. Başqasının etdiyinin surətini çıxartmasın, özü nəşə yaratsın... Yəni, yazılan yazı zaman ötdükdən sonra dəyərini itirməsin, əksinə,

dəyər qazansın, daha da əhəmiyyətli olsun. Nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm ki, müəllifin kimliyindən asılı olmayaraq qələmədən çıxan yazı artıq özü-özlüyündə müəyyən bir ədəbi hadisədir. Bu o deməkdir ki, indi yazılanları yüz il sonra oxuyanlar bizim indiki həyat tərzimizdən, başımıza gələnlərdən az-çox səhih məlumatlar ala bilsinlər. Bugünkü yazı o informasiyanı daşımırsa, onun bir adı var - cəfəngiyyat... Məni bağışlayın, ədəbiyyatdan çox uzaq cəfəngiyyat... “Yazarlar və yazılar” yazısındakı fikrimi bir daha qabardaraq, altını cızaraq, vurğulamaq istəyirəm ki, insanlığa, onun inkişaf tarixinə xidmət etməyən istənilən yazılı nümunə müəllifinin kimliyindən asılı olmayaraq sadəcə kağız yığındır, vəssalam. Bu işdə deyərdim ki, ixtisaca filoloq olmayanların bəxti daha çox gətirib. Bu, əslində təbii və məntiqi nəticədir. Çünki onlar ədəbiyyatçı olmadığına, qayda-qanunlara o qədər də dərindən bələd olmadıqlarına görə yaratdıqları istər-istəməz orijinal, özünəməxsus alınır. Filoloji təhsil alanların məntiqi olaraq quruluş-struktur baxımından demək olar ki, həmən-həmən bir-birlərini təkrarlamasının əksinə olaraq, dəqiq elmlər sahəsində təhsil alanlar və ya hansısa

yüksək dəqiqlik tələb edən sahədə çalışanların yaratdığı yaradıcılıq nümunələri sistemliliyi, yığcamlılığı, əhatəliliyi, tamlığı, bitkinliyi və özünəməxsusluğu ilə seçilir. Bu qeydlər heç də bütün ədəbiyyatçı yazarların yaratdıqlarına aid deyil, nisbi və ümumi xarakter daşıyır. Belə geniş bir girişdən sonra həyatda olan bütün mövcudatın nisbiliyini də nəzərə alaraq yazının məqsədini açıqlamaq istəyirəm. Xüsusi ilə sözüm əlində qələm olanlara aiddir. Bu məsələ məni həmişə narahat edir və şeirlərdə də ara-sıra, yeri gəldikcə toxunuram.

Məsələn, “Söz müqəddəsdir”, “Vurğuna”, “Olub” şeirləri ünvanlı şəkildə, sırf bu məqsədlə qələmə alınmışdır. Yazımızın məqsədi Təranə Məmməd və onun yazmış olduğu “Tor” kitabı timsalında belə bir nümunənin olduğunu xatırlatmaqdır. Bu təqdimat özü-özlüyündə əgər heç bir təsir və mənafe olmasa, müasir dövrümüzdə də həcmindən asılı olmayaraq mükəmməl sənət əsəri yaratmağın mümkünlüyünü ortaya qoyur və varlığını nəzərimizə çatdırır. Haqlı sual oluna bilər, niyə Təranə Məmməd? Nə üçün “Tor”? Cavabı isə hələ girişdə sadaladığım məqamlar və məlumatın son dərəcə yeni - çağdaş

olmasıdır. Ən yeni nümunə üzərindən yazarlarımızın yazılarına bir baxış deyək adına...

Qəhrəmanımızın nümunəsinə keçməzdən əvvəl söhbətimizin daha anlaşqlı olması, yəni mənim qeydlərimin əsası və sizin mətləbə daha yaxın olmanızı təmin edəcəyinə inandığım üçün kiçicik bir ümumi məlumatlandırmaya ehtiyac duydum.

Beləliklə, tanınmış yazar Təranə Məmməd haqqında QISA ARAYIŞ:

Təranə Məmməd (Əliyeva Təranə Məmməd qızı) 1 iyun 1956-cı ildə anadan olub. Bakı Dövlət Universitetinin Şərqsünaslıq fakültəsini bitirib. 1981-1990-cı illərdə Azərbaycan Dillər Universitetinin nəzdində fəaliyyət göstərən kurslarda və eyni zamanda Bakı Dövlət Universitetində ərəb dilini tədris edib. Bir müddət Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti yanında Mətbuatda Dövlət Sirlərini Mühafizə Edən Baş İdarədə redaktor işləyib. Sonralar isə Azərbaycan Respublikası Milli Təhlükəsizlik Nazirliyində məsul vəzifədə çalışıb. Hal-hazırda ehtiyatda olan

Polkovnik-leytenantdır. “Payızda bahar”, “Gözlərdən öpüb ayrılın”, “Etiraf, Priznanie” adlı şeir və nəsr kitablarının müəllifidir. Haqqında söz etdirən “Tor” kitabı müəllifin sayca dördüncü kitabıdır.

Müəllifin sayca dördüncü kitabı olan “Tor”a biz də məhz dörd tərəfdən yaxınlaşıb, fikrimizi dörd baxış bucağından gördüyümüz, dörd aspektdən əsaslandırmağa çalışacağıq. Həmin dörd meyar aşağıdakılardan ibarətdir:

- Kitabın dili,
- Struktur - quru luşu,
- Mövzu aktuallığı,
- Əhatəliliyi.

Yazının dili bütün dövürlərdə aktual problem olsa da, xüsusi ilə son zamanlar qloballaşma adı altında baş verənlər və eləcə də dövlət başçısı səviyyəsində ana dilimizə olan qayğının fonunda bir daha xüsusi

əhəmiyyət kəsb edən qabarıq məsələ kimi ortaya çıxır. Bu məsələdə Təranə xanımın yazdıqları nümunə göstərə bilinəcək səviyyədə tam, bitkin əsərlərdir. Təranə Məmmədin əsərlərinin dilindən yazarkən, nədənsə, qeyri-iradi azyaşlı oğluna siqareti tərgitmək üçün onu əvvəlcədən müxtəlif bahalı siqaretlər alıb dolduraraq hazırladığı otağa həbs edib, - “di, nə qədər çəkirsən, çək” - deyən atanın misalı yadıma düşür. Təranə xanım dörd fərqli dildə eyni səviyyədə yaradıcılıq imkanlarına malik olmasına baxmayaraq, onun bir dildə, yazdığı digərinə qarışmır. Yazılarının dili ümumi qəbul olunmuş formada, məsələn, bütün dövürlərin dahi yazarı ünvanının tək daşıyıcısı L.Tolstoyun başqa dillərdəki frazalara əsərlərində yer ayırdığı şəkildə istifadə etməsini nəzərə almasaq, olduqca təmiz, səlis və aydındır.

Əsərlərin quruluşu, olduqca yığcam, sanki, gözəgörünməz bir struktur sxem üzərinə yığılmış ayrı-ayrı, biri digərinə vəhdət üçün mütləq möhtac olan pəzl hissəcikləri toplusu kimidir. Qısa və konkret. Bu baxımdan, kitabdakı hekayələr hər biri özü-özlüyündə bir povest, povest isə əslində

həcmli bir romanın yüklülüyünü daşıyır. Təranə xanım adı görünən bir məişət problemi üzərinə qurulmuş təhkiyəni ani bir xatırlama və ya sualla illər öncə baş vermiş əhəmiyyətli hadisənin üzərinə yönəldib, bu mühüm məsələ barəsində bir-iki cümlə ilə oxucuya elə müfəssəl məlumat yüklü informasiya ötürür ki, bu sadəcə qibtə ediləcək hal, onun illərin gərgin əməyinə söykənən, hər ötən saniyənin olduqca qiymətli olduğu, sözün anında fiksasiya etmək bacarığının mühüm olub, həyatı əhəmiyyət kəsb etdiyi fəaliyyətindən, iş təcrübəsindən qaynaqlanır. Uzun illər əmək fəaliyyəti nəticəsində qazandığı sistemlilik, yığcamlılıq, dəqiqlik, bütövlük kimi xarakter xüsusiyyətləri hər sözdən, hər cümlədən, hər bir fikirdən boylanır və görünür.

Yazdıqlarının demək olar ki, hamısı həmən-həmənlə aktual mövzuları əhatə edir. Söhbətin, hekayətin zaman və məkan olaraq hardan başlayıb, harada bitməsindən, məzmunundan asılı olmayaraq hal-hazırda bir vətəndaş kimi hər birimizi narahat edən Qarabağ problemi, qaçqın və köçkünlərimizin vəziyyəti, Xocalı faciəsi, Aprel döyüşləri, gənclərin

və gənc ailələrin problemləri, ölkəmizdə baş verən dəyişikliklər, fasiləsiz inkişaf, quruculuq işləri və başqa digər mühüm əhəmiyyətli hadisələr onun yazdıqlarının əsasını, canını, ruhunu, şah damarını təşkil edir.

Elə yuxarıda sadaladıqlarımız keyfiyyətlər Təranə Məmməd yaradıcılığının zənginliyini, rəngarəngliyini, əhəmiyyətini gözlər önünə sərməyə kifayət edir. Ancaq bunlar hələ hamısı deyil...

Həcmindən asılı olmayaraq, Təranə xanımın yazdıqları əhatəliliyi baxımından da çox seçilir. Hər bir bədii səhnənin təsviri, obrazın canlandırılması zamanı xüsusi bir musiqi duyumu, rəssam peşəkarlığı sezilir onun yaratdıqlarında...

Özünəməxsus, orijinal bir təhkiyyə üslubuna malik olan Təranə Məmməd, məsələn, adi bir uşaq bağçasındakı tərbiyəçi ilə uşağın arasındakı dialoq zamanı ölkəmizin tarixində baş vermiş istənilən məsələni çox asanlıqla ortaya çıxarıb, əhatəli şəkildə oxucusuna təqdim etməyi bacarır və hekayət bitdikdən sonra oxucuda heç bir cavabsız sual, yarımçıq məsələ qalmır. Təranə xanımın yaratdığı obrazların prototipləri Şəhidlər Xiyabanında uyuyan şəhidlərimizdən tutmuş, hal-

hazırda bizimlə birlikdə gündəlik yaşam mücadiləsi verən müxtəlif zümrələrə aid uşaqlar, yeniyetmələr, gənclər, yaşlılar, xəyalları yarım qalmış övladlar, dünyaları yıxılmış valideynlər, tələbələr, fəhlələr, iş adamları, qazilərimiz, torpaq-yurd həsrəti ilə yaşayan qaçqın-köçkünlərimiz kimi müasirlərimizdir.

“Yazarlar və yazılar” məqaləsindəki yazarların bütün dövrlərdə aktual olan iki sevimli mövzusu var, - “müharibə və məhəbbət” fikrinə qayıdaraq qeyd etmək istəyirəm ki, Təranə Məmməd bu iki mövzunu çox ustalıqla birləşdirib, söz israfçılığına yol vermədən hər güllənin həyatı əhəmiyyət kəsb etdiyi xüsusi əməliyyatda olan kəşfiyyatçı əsgər dəqiqliyi ilə bütün məsələlərin öhdəsindən böyük məharətlə gələrək, misilsiz, xüsusi ilə gələcək nəsillər üçün, eyni zamanda müasirlərimiz olub, ancaq dünyadan xəbərsiz yaşayanlar üçün gözəl nümunələr yaradır. Bizə qalan onları əldə edib oxumaqdır.

Sonda bir haşiyəyə çıxmaq istəyirəm. Bu fikri sizə çatdırmazdan əvvəl yenə də bütün mövcudatın

nisbilyi məsələsini unutmadığımı və bunu xatırlayaraq, “Yazarlar və yazılar” məqaləsindəki fikirlərimin davamı olaraq, bildirmək istəyirəm ki, necə ki, müasir romançılar üçün müəllifi mübahisəli olsa da, əsl Azərbaycan Ədəbiyyatı incisi hesab etdiyim “Əli və Nino” bütün meyarlara cavab verən roman standartı ola bilər, eləcə də Təranə Məmmədin “Tor” povesti bu janrda özünü sınamaq istəyənlər üçün nümunə sayıla biləcək bir əsərdir. Daha bir misalla söhbətimi yekunlaşdırmaq istəyirəm, bu gün 20-25 yaşı olan gənclər çox hörmətli yazarımız Anar müəllimin “Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi”, “Dantenin yubileyi” (bu əsərləri ona görə misal çəkirəm ki, əminəm, bu yazını oxuyanlar mütləq o əsərlərlə də tanışdır...) və digər ötən əsrin ortalarında, sonlarına doğru, yaratdığı mükəmməl nümunələr vasitəsi ilə həmin dövrün olduqca müxtəlif, demək olar ki, həmin dövr cəmiyyətini təşkil edən bütün zümrələrin nümayəndələrini sosial və mədəni cəhətdən tanıyır, insanların düşüncə və həyat tərzini, yaşama səviyyəsini, öyrənir, ümumilikdə hadisələrin cərəyan etdiyi zaman kəsiyi və məkan haqqında vacib məlumatlar əldə edə bilərsən, gələcək nəsillər də

Təranə Məmmədin yazdıqları əsasında bizim indi yaşadığımız barəsində mühüm olan informasiyaları əldə edə biləcəklər. Yazar üçün bundan böyük xoşbəxtlik, səadət ola bilərmi? Bütün yuxarıda sadaladıqlarıma istinadən bəyan edirəm ki, hər bir qələm sahibinin ümdə vəzifəsi, həyatda var olma səbəbi, onun heç bir sapmaya yol vermədən yerinə yetirməli olduğu missiya, məhz elə bundan ibarətdir. Təranə xanım bu vəzifənin öhdəsindən layiqincə gələn yazarlarımızdan biridir. Bu münasibətlə onu təbrik edir yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzu edirik. Xeyirli-uğurlu olsun, Təranə xanım. Yolunuz açıq olsun...

Sona qədər həmsöhbət olduğunuz üçün təşəkkürümü bildirir, Uca Yaradandan hamınıza uzun ömür, cansağlığı, ailə səadəti arzu edirəm. Yeni-yeni görüşlərədək. Var olasız. Uğurlarınız bol olsun.

21.11.2018 – Bakı.

HƏRB MÖVZULU YAZILAR

Salam olsun, çox dəyərli oxucum. Min şükür Uca Yaradana ki, Sizlərlə yeni bir görüş də qismətdə var imiş hələ... Bu dəfəki söhbətimizin mövzusu hərflər, sözlər, kitablar silsiləsindən olan, müasir dövrümüzdə bəlkə də ən vacibi, ən yaralı yerimiz, xüsusi diqqət və qayğıya ehtiyacı olan sahə hər b mövzulu yazılardır. Günümüzdə - yeniyetmə və gənclərimizin bu qədər informasiya bolluğu içində itib-batdığı bir vaxtda bizim bundan vacib mövzumuz ola bilməz deyə düşünməkdəyəm. Məncə, gəncliyin lazımlı-lazımsız, çox vaxt zərərli məlumatlarla istər-istəməz yükləndiyi vaxtda bu məsələyə xüsusi diqqət göstərilməlidir. Bundan əvvəlki yazılarda bir çox tanınmış və hələ bir o qədər də tanınmamış yazarlardan çoxlu misallar gətirərək, nələrin, hansı istiqamətlərin bizə faydalı ola biləcəyi barədə mülahizələr irəli sürmüşdük. Ancaq, indi vəziyyət tamam fərqlidir. Ümumi yazılardan, standart romançılıqdan fərqli olaraq, hər b mövzulu yazılar yazardan xüsusi dəqiqlik tələb edir ki, yazıçı müəyyən kriteriya və dəyərlərə ciddi əməl etməli, bu işə səthi yanaşmamalıdır. Əgər, ehtiyac yaranarsa mütləq peşəkar hərbcilərdən, mütəxəssislərdən məsləhət və tövsiyələr almalı, bunu özünə eyib saymamalıdır. Əks təqdirdə, yəni

öz bildiyi kimi, bir az hissə qapılıb, bir az da eşitdiyi real vəziyyəti əks etdirməyən şişirdilmiş söhbətlərdən bəhrələnərək qələmə alınan yazılar, povest, roman (indi dəb halını almış sənədli romanlar da daxil olmaqla) deyil, olsa-olsa nağılvari publisistika şəklində, çox gülünc formada təzahür edir. Və əlbəttə, bunu çox az sayda oxucu kütləsi, o kütlə ki, onlar işin əslilə maraqlanır, bu yeni kitabı oxumaq üçün büdcələrindən pul ayırır, alır, oxuyur və gülür... Acı-acı gülür... Bilirsiz, daha yaxşı anlaşılın olması üçün belə bir misal çəkim, hər b mövzulu yazılar əslində məsələn, tibbə, coğrafiyaya, idarəetməyə və s. konkret obyektə olan, dəqiq məsələ və terminlərdən istifadə olunan yazılardan heç nə ilə fərqlənmir. Nə sə xırda bir qeyri-dəqiqlik olsa, təxminən hamımızın sevə-sevə dəfələrlə izlədiyə “Bəxtiyar” flimindəki o məşhur səhnəni (“10 metr - 5 metr ” məsələsi) xatırladan gülünc vəziyyət ortaya çıxır. Hansı ki, xüsusi ilə son dövrlər Birinci Qarabağ Müharibəsindən bəhs edən yazılmış əsərlər belə səhvlərlə zəngindir. Bu qəbildən olan qeyri-müəyyənliklər əsasən subardınasiya məsələlərində və döyüş səhnələrini təsvir edərkən məlumatsızlıqdan baş verir. Bu proses bir yandan təbiidir, çünki, məşhur yazarların da belə problemləri olub. Məsələn, dünyaca məşhur Remarkın (Erich Maria Remarque) əsərləri bu tip

çatışmazlıqlarla doludur və onun fikirləri, təxəyülü bir tərəfli olub, gənc əsgər düşüncələrindən o yana keçə bilmir... Halbuki, ordu, müharibə təkcə əsgərlərdən ibarət olmayıb, daha mürəkkəb quruluşa malik bir təsisat və hadisədir. Hələlik bizim Remarkla heç bir işimiz yoxdur. Misalı sadəcə ruh düşkünlüyünə qapılmağa əsas olmadığını göstərmək məqsədi ilə çəkdim. Bir də axı biz hal-hazırda müharibə vəziyyətində yaşayan ölkənin vətəndaşlarıyıq. Hardasa, az qala hamımızın ətrafında döyüş yolu keçmiş qazilərimiz, haliyədə hərbi xidmətini davam etdirən hərbiçilər dost-tanışlarımız var. Sadəcə bu məsələdə bir balaca diqqətli və məsuliyyətli olmaq tələb olunur. Bütün şübhəli məqamlarda təxəyülün məhsulunu və ya real hadisəni kağız üzərinə köçürüb, tarixin yaddaşına atmazdan əvvəl mütləq “dosta gənəşmək” lazımdır. Necə deyərlər, - “məsləhətli don gen olar”. Bir cümləni yazarkən düşünün ki, nə vaxtsa bu sətirləri saatlarla qızmar Günəşin istisində qanlı döyüşün od-alovunu unudan və ya şıdırğı yağışın altında islanıb, çim su mundirdə ayağını qoymağa bir barmaq quru yer axtarışında soyuq güllənin hər an bəxş edə biləcəyi buz kimi ölümü unudaraq, ilan-çayınlı, qarlı-şaxtalı, çovğunlu-boranlı məşəqqətli yollar keçərək sağ qalmış əsgərlə yanaşı, həmin döyüşləri təşkil edən, tək-tək

əsgərləri deyil, yüzlərlə, minlərlə nəfərlərdən ibarət bölmələri şahmat taxtasındakı fiqurlar kimi döyüş sahəsinə düzən və hər nəfərinə görə məsuliyyət daşıyan, döyüşlərə rəhbərlik edən, müharibələri udan, bəzən uduzan – bu qaçılmazdır – generallar da oxuya bilər... Düşünürəm ki, hər b mövzulu yazının uğurlu alınmasının birinci şərti yazarın hadisələrə reala yaxın təfəkkürlə baxmasından, və qəti olaraq hissə qapılmamasından ibarət ola bilər. Bu yazıdan əvvəlki on beşinci və on altıncı yazılardakı prinsipə sadıq qalaraq, yenə böyük əksəriyyətimizə məlum olan yazarlar və onların əsərləri üzərindən mühakimə yürüdərək bu məsələyə aydınlıq gətirməyə çalışacağam. Bu söhbətə başlamazdan əvvəl kiçik bir haşiyəyə çıxmaq istəyirəm:

HAŞİYƏ

Bəşər övladı əlinə qələm alan gündən onu əsas iki məsələ; döyüş və eşq düşündürüb. Demək olar ki, lap qədimdən üzübəri yazı nümunələri ya döyüş və ov səhnələri ilə zəngin müharibələrdən, ya da eşqi, sevgini tərənnüm edən məhəbbət dastanlarından ibarət olub. Ən uğurlu nümunələr bu iki mövzunun birlikdə işləndiyi, hadisələrin həmahəng inkişaf etdiyi əsərlərdir. Belə nümunələr lap qədim zamanlardan mövcuddur və günümüzdə də var. Bu hadisə öz-özlüyündə onu göstərir ki, dünya nə

qədər rəngarəng, hadisələrlə zəngin görsənsə də əslində onun bircə rəngi var, bizim onu hansı məqamda, hansı rəngdə görməyimizdən asılı olmayaraq, dünya qırmızı rəngdədir. Dünya müharibələrin qırmızı qanı, eşq məclislərinin qırmızı şərabı rəngdədir. İddia edirəm ki, dünyada tək bircə əsl rəng var o da qırmızıdır, al-qırmızı... Yerdə qalan ağdan qarayadək olan rənglər sadəcə qırmızının ağa doğru solğunlaşmasından, nəhayətdə “AĞ”dan – XEYİR (GÜNDÜZ) – və qaraya doğru tündləşməsindən sonra “QARA” dan – ŞƏR (GECƏ) – ibarətdir. Al-qırmızı rəng bu spektrin düz mərkəzində dayanır və həyat mənbəyi rolunda çıxış edir. Yəqin ki, bəşər övladının kəşf edib, adlandırdığı ilk rəng də məhz qırmızı, al-qırmızı olmuşdur. Bu proses çox sadə - insanın özü yaralandıqda və ya ovladığı ovun axan qanı ora-bura bulaşdıqda (yəqin ki, insan əlini ocaq qalamazdan əvvəl yaralayıb) baş verə bilərdi... Çox güman ki, insan oğlu ilk müharibənin başlaması xəbərini də, elə ilk sevgi məktubunu da məhz öz qanı ilə, qırmızı rəngdə yazmışdır...

Yuxarıda, haşiyədə tanış olduğumuz məlumatlar üzərindən belə bir mühakimə yürütmək olar ki, qırmızı elə, mükəmməlliyin rəngidir. Al-qırmızı rəng əslində elə, mükəmməllikdir. Özündə sevgi ilə nifrəti, savaşa barışı, sülh ilə müharibəni

birləşdirən vəhdətin, birliyin, tamlığın, bərabərliyin simvoludur, qırmızı... Bəli, məhz tamlığın, mükəmməlliyyənin rəmzidir, qırmızı... Yerdə qalan rənglər onun çalarları, sadəcə bu rəngin mövcudluğunu göstərmək, mütləq hakimliyini sübut etmək üçündür.

Mətləbdən uzaqlaşmayaq, əlbəttə, yazılı nümunələrin içərisində misal göstərmək üçün belə bir əsər var. Hansı ki, onu böyük əminliklə qırmızı, mükəmməl adlandırmaq olar. Bu, dahi Lev Tolstoyun “Hərb və sülh” əsəridir. Əslində əsərin adı artıq özü barədə tam məlumat verir. Ancaq, bu sadəcə təsadüfi belə seçilmiş maraqlı, cəlbedici ad da ola bilərdi. Əsərlə tanış olanlar bilir ki, bu belə deyil. “Hərb və sülh” yuxarıda sadalanmış və sadalanmamış bütün vacib kriteriyalara, meyarlara tam cavab verən mükəmməl bir əsərdir. Olduqca geniş spektrli müşahidə qabiliyyətinə, vacib biliklərə, dərin dünyagörüşünə malik olan böyük sənətkar döyüş səhnələrindəki ən xırda detalları, rütbə və statuslardan asılı olmayaraq hərbiçilərin hiss və fəaliyyətlərini, mülki həyatda olan münasibətləri, sevgi məsələlərini elə yüksək zərgər dəqiqliyi ilə təqdim etmişdir ki, sadəcə deməyə söz tapmırsan. Bu əsərdən bütün insanlığa tövsiyə ola biləcək bir vacib mesaj da çıxır. Qərarsızlıq, elə yoxluğun özünə bərabərdir. “Etməyib peşman

olmaqdan, et peşman ol...” – deyir mütəfəkkir. Bəli, dahi Lev Tolstoyun, məşhur “Hərb və sülh”- ü mükəmməldir. Ancaq, görək, bu əsər müasir azərbaycan oxucusunun tələblərinə cavab verir mi? Mən deyərdim ki, çox az bir qisim oxucu kütləsi bu cür iri həcmli əsərlərə maraq göstərib oxuyur. Nə qədər dəyərli və mükəmməl olsa da ilk baxışda müasir gənclərin olduqca böyük əksəriyyəti üçün “KİM OXUYACAQ???” baryeri yaradan belə vacib əsərlər günümüzdə rəflərdə qalmağa məhkumdur. “Hərb və sülh”-ü misal çəkməkdə məqsədim sadəcə böyük əksəriyyətimizə məlum olan, tanıdığımız belə bir əsərin varlığını xatırlatmaqdan ibarətdir. “Hərb və sülh” ümumi bir əsər olsa da, sırf hərbi mövzulu yazılar üzərində işləyən yazarlarımız bu, məlum və məşhur əsərdən faydalana bilərlər. Sual ola bilər ki, bu əsər təkdirmi? Yəni heç alternativ variant yoxdur mu? Bu suala böyük əminliklə belə cavab verərəm ki, Miladi ilə 19 fevral 2019 – cu il saat 13:31 - ə qədər mənə ikinci belə bir variant məlum deyil. İndi fikrimi əsalandırmaq üçün yenə böyük əksəriyyətimizə məlum, məşhur nümunələrdən istifadə etməklə qısa açıqlama verəcəyəm. Başqa – başqa nümunələrə keçməzdən əvvəl ümumi olaraq onu qeyd etmək istəyirəm ki, sovet ədəbiyyatı döyüş yolu keçmiş müxtəlif rütbəli zabit

memuarlarından tutmuş, olduqca dəyərli sovet yazıçılarından müharibədən, qələbədən bəhs edən əsərləri ilə zəngin idi. Sovet dönmənin kitabxanaları xidmət etdiyi ideologiyadan asılı olmayaraq hər b mövzulu əsərlərlə yetərincə, tam təmin olunmuşdular. Və biz istər-istəməz bu nümunələrlə tanış olurduq. Sovet yazıçılarından əlavə rus dilinə çoxlu tərcümələr də olurdu. Yəni bizim şəxsiyyət kimi formalaşdığımız dövrdə hər b mövzulu yazıların qıtlığı olmayıb. Ayrı-ayrı məşhurlara gəldikdə, gənclər arasında yaygın şəkildə müaliə olunan Remark tam birtərəfli yazıb. Onun haqqında dördüncü yazıda ətraflı yazmışam. Remarkın yazdıqlarının nəinki, bizim gəncliyə faydası var, hətta düzgün başa düşülmədikdə zərəri ola bilər. Sonra, məsələn vaxtında rus dilində belə bir əsərlə tanış olmuşdum (öz dilimizdə rast gəlməmişəm və adı tərcümə edəndə də çox uyğunsuzluq yarandığına görə belə qeyd edirəm - əvvəlcədən üzr istəyirəm) müəllifi Кирст Ганс olan “Фабрика офицеров”. Məşhurdur ancaq yenə birtərəfli, çatışmazlıqlarla dolu olan əsər. Ümumiyyətlə istər qərb, istər sovet – rus ədəbiyyat nümunələrində ya xidmət etdiyi ideologiyadan dolayı, ya sadəcə məlumatlılıqdan natamam hər b mövzulu əsərlər çoxdur. Ümumi olaraq keçid üçün bundan əvvəl “Yazarlar

və yazılar” adlı on beşinci yazıda da adlarını çəkdiyim Vasiliy Yan və Tarle, eyni zamanda onların yazdıqları bir neçə əsər haqqında qısa fikir bildirmək istəyirəm. Vasiliy Yan və onun digər əsərləri ilə yanaşı xüsusi ilə diqqət çəkən, faydalı ola biləcək “Çingiz Xan”, “Kurqanlardan gələn işıq” tarixi – müharibələrlə dolu romanları. Tarle (Евгéний Вйкторович Тárле) və onun da müharibə mövzulu digər əsərləri ilə yanaşı “Napoleon” əsəri. Tarle bu əsərində Napoleonun timsalında çəlimsiz, cılız lakin, olduqca çalışqan bir uşaqdan ölkələr fəth edən, pəranı hüzuruna gətirən, tirana qədər inkişaf etmiş, anında mühüm qərarlar verməyi bacaran, müharibə qərarları alanda qətiyyətli sərkərdə, döyüşdə öndə gedən, cəsur, qələbəyə susamış əsgər, sevgidə aciz və eyni zamanda odlu – atəşli aşıq, idarəetmədə incə, adi detalı da unutmayan, dərin düşüncəli, sonunda baş əymədən təslim olmağı bacaran insan obrazı yaratmağı bacarmışdır. Bu iki yazardan və onların yazdıqlarından bəhrələnmək olar.

Qismən nümunə ola biləcək, yəni müəyyən məqamlarda faydalanmaq mümkün olan Ernest Heminquey, Sent-Ekzüperi barədə onu qeyd edə bilərəm ki, bu yazarların təsvirləri, ifadə vasitələri güclüdür.

Belə ümumi baxışdan sonra dünya ədəbiyyatından

üç yazar və üç əsər timsalında fikirlərimi daha dəqiq formada Sizə çatdırmağa çalışacağam. Bu əsərlərin birində hərbiçinin mülki həyatda hissləri və istəkləri, ikincisində həm mülki, həm də xidmətdə olan hissləri və fəaliyyəti, üçüncüsündə isə həm mülki, həm xidməti, həm də döyüşdə başına gələnələr, düşdüyü real vəziyyətlər, həyat həqiqətləri oxucunun gözləri önündə canlanır...

Birinci, dünyaca məşhur, kolumbiyalı yazıçı, ədəbiyyat sahəsində Nobel mükafatı laureatı Qabriel Qarsiya Markesin 1956-1957-ci illərdə yazdığı və ilk dəfə 1961-ci ildə dərc etdirdiyi “Polkovnikə məktub yoxdur” povesti – hamını özünə borclu bilən bir hərbiçinin xidmətdən (bütün həyatını nəyinsə və ya kiminsə uğruna xərclədikdən) sonra keçirdiyi hisslər...

İkinci, yenə məşhur, görkəmli İtaliya yazıçısı Dino Bussatinin ilk romanı olan “Tatar çölü”. Bu roman haqqında bir az ətraflı yazmaq istəyirəm.

Romandan və qəhrəmandan söhbət açmazdan əvvəl bir məsələni nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm. İnanın ki, əgər bu romanın adını dəyişib məsəl üçün “Gözlərimiz üfiqdə”, “Səngərlərdən sonra”, “Qarşı duran dağlar” və s. və i... qoysaq və Covanni Droqonu Məlikşah adlandırıb, bəzi adları, təbir və terminləri müasirləşdirib, özümüzünküləşdirsək, hadisə və hisslər atəşkəsdən sonra, son iyirmi beş

ildə bizim orduya və hərbcilərə elə uyum saqlayır ki, sanki, bu yazı iyirmi il Azərbaycan ordusunda, Haramı düzündə və ya digər bir bölgədə - təmas xəttində xidmət etmiş zabitin qələmindən çıxıb... Bu dərəcədə oxşardır vəziyyətlər...

Dino Bussatinin “Tatar çöli” əsərinin qəhrəmanı Bastiani qalasında xidmət edən Covanni Droqonun bütün həyatı, gənc zabit kimi seçim qarşısında qalması, ümidlərlə dolu xidməti, mülki həyatla ordu həyatı arasında çırıntılar, dünyadan istədikləri, ala bildikləri, nələrin uğrunda nələrdən vaz keçdikləri və son... Hamısı elə ustalıqla təqdim olunub ki, yazarın ustalığına heyran olmamaq mümkün deyil. Və onu qeyd edim ki, heyran olmaq azdır, nümunə götürmək, əxz etmək lazımdır... Və nəhayət üçüncü, Emmanuil Kazakeviç və onun 1948 – ci ildə qələmə aldığı “Двое в степи” povesti https://www.youtube.com/watch?v=DjHTWMP_T1U (Эммануїл Генрихович Казакéвич, “Двое в степи”). Тəəssüfki, bu povestин dilimizdə olan tərcüməsinə rast gəlməmişəm. Kazakeviçin bu povestdən başqa da hərб mövzulu bir-birindən maraqlı əsərləri var. Kazakeviç İkinci Dünya Müharibəsinin sovetlər birliyində yaşayanlar üçün Böyük Vətən Müharibəsi adlanan əsas və həlledici hissəsinin başlandığı ilk gündən qələbəyədək döyüşən ordunun tərkibində, olduqca müxtəlif

cəbhələrdə şərəfli döyüş yolu keçmiş, tanınmış sovet yazıçısıdır. Görkəmli yazarın həyat və fəaliyyəti ilə tanış olduqda görürsən ki, həqiqətən də o fərqlidir və bütün xüsusiyyətlərinə görə öz müasirlərindən fərqlənir... Bu fikri onun öz müasirləri səsləndiriblər. Onun haqqında hələ sağlığında belə bir deyim olub: “Kazakeviç başqaları kimi isti kabinetlərdə, orda-burda, küncə-bucağa qısılıb yazmayıb...” Kazakeviçin yaratdığı Oqarkov obrazı dahi Lev Tolstoyun, məşhur Qabriel Qarsiya Markesin, görkəmli Dino Bussatinin qəhrəmanlarından nümunə ola biləcək dərəcədə fərqlənir. Əlinə qələm alıb hər b mövzusunda nəsə yazmaq istəyən şəxsin Emmanuil Kazakeviçin yaradıcılığı ilə, ələxsus bu povesti ilə tanış olması olduqca faydalı ola bilər deyə düşünməkdəyəm. Povestdəki istər döyüş səhnələri, insan taleləri, qəbul olunan qərarlar istərsə də əsərin qəhrəmanı gənc zabıt Oqarkovun başına gələnlər, onun ən müxtəlif; həm döyüş, həm şəxsi münasibətlər zəminində aldığı doğru qərarlar ibrətamizdir. Əgər fikir verdinizsə, Lev Tolstoyun “Hərb və sülh” əsərindən başqa misal gətirdiyim və əslində ən faydalı ola biləcək əsərlər sırasında adı hallanan nümunələr ikisi povest, biri isə o qədər də böyük həcmli olmayan roman oldu. Bu nümunələr xarici – dünya ədəbiyyatından seçmələr idi. Bəs

görək bu qəbildən özümüzün olan, milli, nəyimiz var?

Və əlbəttə, yenə keçid üçün tarixilik baxımından İsa Hüseynovun (İsa Muğanna), İsmayıl Şıxlının, Bayram Bayramovun adlarını çəkib, onların ekranlaşdırılmış əsərlərini misal göstərmək olar. Sırf hər b mövzusunda (şəxsi münasibətlərin inkişafı, döyüş tapşırıqlarının yerinə yetirilməsi səhnələrinin təsviri baxımından) mükəmmələ yaxın, yəni, qırmızımtıl olan yeganə nümunəmiz var. Bu, ötən əsr, 50-ci illərin əvvəllərində İmran Qasimovla Həsən Seyidbəylinin birgə qələmə alıb, nəşr etdirdikləri “Uzaq sahillərdə” əsəridir. Kitab az vaxt içərisində geniş oxucu kütləsinin rəğbətini qazanır və əldən-ələ gəzir. Xalqımızın qəhrəman oğlu Mehdi Hüseynzadənin Böyük Vətən müharibəsində (1941-1945) əfsanəvi igidlikləri barədə oxuculara geniş məlumat verən əsərin populyarlığı onun filmə çevrilməsinə səbəb olur. Aradan uzun müddət keçməsinə, cəmiyyətdə və ictimai şüurda müəyyən dəyişikliklər olmasına baxmayaraq, görkəmli rejissor Tofiq Tağızadənin quruluşu, H.Seyidzadə ilə İ.Qasimovun ssenarisi əsasında 1958-ci ildə lentə alınan eyni adlı film Azərbaycan kinosunun nadir incilərindən biri olaraq qalmaqdadır. Əgər diqqətinizdən qaçmayıbsa, yuxarıda sovet və dünya

ədəbiyyatından adı çəkilən nümunələrin də əksəriyyəti ekranlaşdırılıb. Elə əsərlər var ki, dövrün tələbinə görə dəfələrlə təkrar-təkrar müraciət olunub. Bu faktın özü həmin əsərlərin vacibliyinin və tərbiyəvi əhəmiyyətinin hansı dərəcədə yüksək olmasının bariz nümunəsidir. Bütün bunlarla bərabər bizim bir sevimli yazarımız da var ki, tarixiliklə müasirliyi yaradıcılığında böyük ustalıqla birləşdirməyi bacarıb. Onun “Batmanqılıncı” nə qədər tarixdirsə, “Dolu” – su da o qədər müasirdir. Bu şəxs doğru olaraq, “Çadırdə Üzeyir Hacıbəyov doğula bilməz” deyən Aqil Abbasdır. Aqil Abbasın “Dolu” romanı da eyni adlı ekran əsəri olaraq tarixin yaddaş səhnəsində öz yerini almışdır. İstər roman kimi, istərsə də film kimi “Dolu” yuxarıda sadaladığımız tələblərin çoxuna cavab verən, faydalana biləcəyimiz nümunələr sırasına daxildir. Ancaq, bütün bunlara rəğmən, nə dünya, nə sovet, nə müasir ədəbiyyatımızda elə bir nümunə yoxdur ki, bundan əvvəlki – on beşinci - “Yazarlar və yazılar” adlı yazıda “Əli və Nino” kimi misal gətirib, nümunə göstərəsən. İndi mükəmməl yazı ortaya qoymaq istəyən yazar, “Hərb və sülh”-dən, “Двое в степи” – dən, “Uzaq sahillərdə”-dən, “Dolu”-dan eyni dərəcədə bəhrələnib, təxminən 70 – 80 səhifə həcmində iri həcmli povestlər və ya yığcam

romanlar ortaya qoymaqla dövrümüzün standartlarını yaratmalıdırlar.

Demək olmaz ki, heç bir iş görülməyib, əksinə çox iş görülüb. Müxtəlif yaş təbəqələrindən olan çoxlu yazarlarımız öz səyləri, vəsaitləri hesabına nələrsə etməyə çalışırlar. Hələ ötən əsrin 90-cı illərindən başlayaraq, müharibə, onun gətirdiyi problemlər, cəmiyyətdə törətdiyi fəsadlar haqqında hekayələr, povestlər, romanlar, publisistik yazılar yazılmağa başlayıb. Son on illikdə (2010-cu ildən), xüsusi ilə Mübarizdən və Aprel hadisələrindən (2016-cı il) sonra silsilə əsərlər ortaya qoyulub ki, əslində bu yazının yaranma səbəblərindən biri, bəlkə də birincisi elə bu yazılar olmuşdur. Son illər nəşr olunmuş bəzi əsərlərlə tanış olduqda yazarın ən elementar məlumat və biliklərdən xəbərsiz olduğu ortaya çıxır. Yuxarıda buna aid “Bəxtiyar” filmindən “qazmaçı”

<https://www.youtube.com/watch?v=o86axBCqVwU>

“yoldaş oynayanlar”-in vəziyyətini misal gətirmişdim. İnanın, elə misallar var ki, rəqqaslar onların yanında toya getməlidir. Rast gəlinən ən çox və yolverilməz səhvlər aşağıdakılardır:

- Subordinasiya məsələlərinin pozulması (buna maksimum Aqil Abbasın “Dolu”-sundakı “Komandir” xitabı səviyyəsində icazə verilə bilər

ki, bu da Birinci Qarabağ Müharibəsi və hal-hazırda bəzi döyüş postlarındakı təcrübədən qaynaqlanır),

-Rütbələrin və vəzifələrin qarışdırılması (X – XI sinif səviyyəsindəki hərbi bilikdir),

-Bölmə (bölük, tabor və s.) adlarının səhv salınması, -Döyüş səhnələrinin təsvirində adı keçən silah-sursatın texniki göstəricilərinin bilməməzlik ucbatından nəzərə alınmaması (çox gülünc mənzərlər ortaya çıxır ki, əgər qiyaslasaq, heç nağıllarımızda belə söhbətlər olmayıb) və s. bu qəbildən olan digər məsələlər.

Unutmayaq ki, həkimlik, rəssamlıq, memarlıq, coğrafiyaşünaslıq, mühəndislik, hesabdərlik kimi, hər b işi də spesfik bir sənətdir. Və sadaladıqlarımın hamısından çətin, məsuliyyətli, dəqiq olduğu qədər də yaradıcılıq tələb edən bir işdir. Yuxarıda nümunə göstərdiyimiz əsərlərin müəlliflərinin həyatına bir də qısa nəzər salaq:

-Həm Lev Tolstoy, həm də Emmanuil Kazakeviç müharibədə iştirak etmiş, real qanlı döyüş səhnələrinin və bütün digər proseslərin canlı şahidi olmuş peşəkar zabit idi.

-Həsən Seyidbəyli və İmran Qasimovun ömürlərinin yeniyetməlik-gənclik çağları, təhsil illəri, demək olar ki, şəxsiyyət kimi formalaşdıqları vaxtlar müharibənin ən amansız, qızğın dövrlərinə təsadüf edir. Məncə, bu nəsil yaradıcı insanlar üçün

“onlar müharibənin şinelindən çıxmışdılar” ifadəsi vəziyyəti tam izah edir. Üstəgəl bu şəxslər daim yazdıqlarını ilk öncə bir-birlərinə oxuyur, cavabdeh qurumların qarşısına çıxmazdan əvvəl dost-tanışdan məsləhət alırdılar.

-Müasirimiz Aqil Abbas – Qarabağ həsrəti-dərdi ilə qovrulan həsas, şair ürəkli qələm adamı və eyni zamanda Birinci Qarabağ Müharibəsinin başladığı ilk gündən istər-istəməz daim baş verən hadisələrin tən ortasında qalmış, bütün baş verənlərdən az-çox xəbəri olan ictimai-siyasi xadim.

Məncə, müəlliflərin keçdiyi həyat yolu və onların yaratdıqları əsərlərlə tanış olduqdan sonra bu məsələdə qaranlıq heç nə qalmır.

Son söz: - müharibə, hər b mövzusunda yazdıqda, xüsusi ilə əgər orda döyüş səhnələri varsa, mütləq bu işdən anlayışı olan bir nəfərlə məsləhətləşin, verin ilk oxucunuz dəyərli qazilərimiz olsun, şübhəli məqamları peşəkarlarla dəqiqləşdirin, yox əgər bunların heç birini etmək istəmirsinizsə, “Google” dostumuzun xidmətindən yararlanın (internetdə istənilən məlumatı tapıb dəqiqləşdirmək olar). Əvvəlki yazılarda da mütəmadi olaraq bu barədə qeydlər edirəm. Ümumiyyətlə, onu unutmayaq ki, indi nə yazırıqsa, sabahkı gənclik bizim bu günümüzdən xəbərdar olmaq üçün böyük acgözlüklə o yazıları tapıb oxuyacaqlar. Gəlin elə

yazaq ki, onları aldatmayaq... Baxmayaraq ki, biz
çox aldanmışıq... Qoy onlar aldanmasınlar...
Sona qədər həmsöhbət olduğunuza görə
təşəkkürlərimi bildirir, fəaliyyətinizdə yeni-yeni
uğurlar arzu edirəm. Uğurlarınız bol olsun. Bu
yazının ilk sözündən sonuna qədər bir məqsədi olub
– faydalı olmaq, uğura xidmət etmək...
19.02.2019. Bakı.

“AŞUQQA” –BİR SÖZÜN İŞİĞİNDA

Salam olsun, çox dəyərli oxucum. Bütün dünya xalqlarının dillərindəki, kəlmələrin sayı qədər uca Yaradana şükürlər olsun ki, yeni bir görüş qismətimiz oldu. Bu gün Ana dili günüdür. Söhbətə başlamazdan əvvəl bütün səmimiyyətimlə etiraf etmək istəyirəm ki, bu coğrafiyada doğulduğuma, belə şirin, axıcı, elastik, olduqca zəngin və qədim bir dilin təbii daşıyıcısı olduğuma görə qürur duyur və hər dəfə dilimizdəki səslərə uyğun işarələr (hərflər), kəlmələr barədə düşündə (ON BİRİNCİ YAZI “SÖZLƏR VƏ HƏRFLƏR” daha ətraflı burada: SÖZLƏR VƏ HƏRFLƏR – Zaur Ustac) ulu əcdadlarımızla fəxr edir, hər bir işarə (hərf), söz (kəlmə) üçün ilk öncə onlara təşəkkür, sonra isə uca Yaradana şükürü-səna göndərirəm. Doğma ana dilimi təşkil edən hər bir söz mənim üçün çox dəyərli və olduqca qiymətlidir. Dilimdəki hər kəlmə evimin divarındakı bir daş kimidir mənim üçün... Xüsusi ilə köhnəlmiş sayılan, indi elə də yaygın şəkildə işlənməyən sözləri özümə daha doğma bilir, ya onların mənə ehtiyacı olduğunu, ya da mənim onlara möhtac olduğumu həmişə özlüyümdə hiss edirəm... Adətən belə sözləri qeyri-iradi işlədir sonra haqqında araşdırma aparıram. Belə sözlərdən biri də “AŞUQQA” sözüdür. Bu sözü mən bir dəfə

“BİLSİN” şeirində “aşuqqalar düzü bilsin” şəklində işlətməmişəm və o şeirin yer aldığı kitabda bu kəlmə barədə qısa məlumat vermişəm. Lakin, müxtəlif yaş təbəqələrindən olan, olduqca müxtəlif peşə sahiblərinin bu söz barədə o qədər sualları olmuşdur ki, bir daha bu barədə belə bir gündə daha geniş və anlaşılan şəkildə yazmağı özümə borc bildim... Bəli dilimizdəki hər bir kəlmə evimizin divarındakı öz yeri və funksiyası olan vacib bir daş kimidir, sözsüz ki, bu daşların bir-bir düşməsinə heç kim razı olmaz... Beləliklə bir daha qeyd etmək istəyirəm ki, “AŞUQQA” sözü çox qədim, bizim ana dilimizə məxsus sözdür. Mən bu sözü ilk dəfə lap kiçik yaşlarımda (yazıb-oxumağı bacarmadığım vaxtlarda) Qrabağda; Ağdam rayonu, Yusifcanlı kəndində eşitmişəm. Bu sözü xüsusi ilə yaşlı qadınlar, “səhv düşmüş”, “çaşmış”, bəzən də “naxələf”, “anlamaz” mənasına gələn vəziyyətlərdə işlədirdilər. Belə yaşlı qadınların bu sözü Rus dilindəki “ошибка” sözünün təhrif olumuş forması kimi işlədirlərmiş fikri heç bir əsasla qəbul edilə bilməz. Ancaq, əlbətdə tamamilə əksini fərziyə etmək mümkündür. Bu arada onu da qeyd etməyi özümə borc bilirəm ki, (tam aydınlıq hasil olması üçün) mən təbii daşıyıcısı olduğum dili öyrəndiyim insanlar – əcdadlarım Şam, Ərdəbil, Göyçə, Sivas aralığı qədər ərazilərdə, xanlıqlar vaxtı təxminən

Qaradağ, Qarabağ, İrəvan xanlıqları sərhədlərində yaşamışlar. Haqqında söhbət açdığımız “AŞUQQA” sözü bizim ana dilimizə məxsus qədim sözdür. İşlənmə arealı Şərqi Türküstandan fakt Qarabağa qədər olduqca geniş bir ərazidir. Demək olar ki, bütün Türk xalqlarının danışığında rast gəlmək mümkündür. Rus dilinə də çox güman ki, Orta Asiyada yaşayan Türk xalqlarının dilindən keçib. Yəqin ki, dəfələrlə qonşularına qarşı anlaşılmaz hərəkətlər, naxələflik etdiklərinə, tez-tez çaşıb, yollarını azdıqlarına görə çox eşitmiş və hal-hazırda dillərində işlətdikləri “ошибка” formasında və ya başqa, bizim indi bilmədiyimiz bu sözə keçid ola biləcək hər hansı bir təhrif olunmuş ilkin formada dillərinə qəbul etmişlər. “AŞUQQA” sözünün bu gün, bizim yaşadığımız dövrdə ifadə etdiyi anlam, “səhv”, “səhv düşmüş”, “çaşmış”, “anlamaz”, “naxələf”, “namərd”, “yolunu azmış” və digər buna oxşar hal və vəziyyətlərdən ibarətdir. Əlbətdə, “AŞUQQA” sözü təmsili, misal olaraq seçilmiş bir sözdür. Dəyərini bilməli olduğumuz olduqca qədim və zəngin dilimizdə o qədər belə sözlər, kəlmələr vardır ki, ... Gəlin ana dilimizi öyrənək, qoruyaq və heç olmasa bizə gəlib çatmış şəkildə gələcək nəsillərə ötürməyə çalışaq, bunu nə qədər bacaracağıq onu zaman göstərəcək... Sona qədər həmsöhbət olduğunuza görə təşəkkür edir,

yeni-yeni görüşlər üçün uca Yaradandan möhlət
istəyirəm. Sağ olun. Var olun.

21.02.2019. Bakı.

NƏZMİ ŞAH və ya KƏMALƏDDİN QƏDİM

Salam olsun, ey dəyərli insan, əziz və çox hörmətli oxucum. Dünyadakı kəlmələrin sayı qədər uca Yaradana şükrələr olsun ki, yeni bir söhbəti bizə ərməğan etdi. Sizlərlə yeni bir görüş şansı verdi, bizlərə... Bu dəfə işığına yığışılıb, hənirtisinə isinəcəyimiz sözün-söhbətin sahibi, səbəbkarı tanınmış söz adamı, sevimli şairimiz sözü də özü kimi qədimi-qayım olan Kəmaləddin Qədimdir. And olsun uca Yaradana ki, mən bu kişini min illərdir tanıyıram (...bəziləri birisi haqqında söhbətə başlayanda deyir ha, mən bu adamı 5-6 ildir filan yerdən tanıyıram, məhz onlar üçün...), ruhum ruhunu, sözüm sözünü, fikrim fikrini tanıyır... Eyni coğrafiyada yaşayıb, eyni havanı uduruq, eyni suyu içirik, eyni dərdi çəkirik... Yuxarıda əbəs yerə qeyd etmədim ki, sözü də özü kimi qədim. Sözün bu yerində qısa bir haşiyəyə çıxmaq istəyirəm. Ümumiyyətlə hansısa bir məclisdə söz düşəndə, və ya kimsə şəxsən müraciət edib məsləhət istəyəndə mən həmişə adların insanın həyatında (hətta cansız əşyaların da məsələn kitabın, hər hansı ixtira olunmuş cihazın və s.) mühüm rol oynadığını qeyd edir və xüsusi ilə gənclərə öz övladlarına ad verəndə diqqətli olmağı tövsiyə edirəm. İndi qayıdaq söhbətimizə. Bəli Kəmalədin Qədimin

sözü-söhbəti çox qədim, zəngin və rəngarəng, eyni zamanda zamansız, ümumbəşəri və aktualdır. Bu qədimlik və kamillik heç də təsadüfi deyil. Bütün mövcudatın bir səbəb və məqsədi olduğu kimi bu göz önündə olan “Qoca palıd”-ın torpağın altında qalan kökləri də var əlbət. Qəhrəmanımızın, böyüyüb boya başa çatdığı coğrafiyaya, mühitə, aldığı təlim-tərbiyəyə, təhsilə, yiyələndiyi ixtisasa baxaq... Daşdığı ada, özünə götürdüyi əslindən, nəslindən əsrlərdən bəri süzülüb gələn təxəllüsə baxaq (...bir daha vurğulamaq istəyirəm ya adlar bizi axtarıb tapır, ya biz adlara görə inkişaf edirik-uyğunlaşırıq...) Kəmaləddin Qədimin dünyaya göz açdığı məkan, qədəm basıb yeridiyi torpaq Adəmin keçdiyi, Nuhun endiyi, “Mağara əhlin” uçduğu, Arazın min illərdir bütün bunları sakitcə seyr etdiyi (... suyun lal axanı...), Günəşin yandırır və yaxdığı, amansız şaxtaların dondurduğu bəşəriyyətin və dünya alimlərinin qədim bilib, müqəddəs hesab etdikləri bir yerdir. Mən istənilən şəxsin xüsusi ilə uşqalılıqlarını – təxminən 6-7 yaşa – məktəbə gedənə qədər hansı mühitdə, necə keçirməyinin, ətrafdakı yaşlı insanlardan nələr əxz etdiklərinin onun bütün gələcək həyatının tam yarısını formalaşdırdığına əminəm. Əsldən-nəslədən gələnləri bura əlavə etsək, üstəgəl dünyanın mədəniyyətlərinin birləşib qovuşduğu, bəlkə də

yaranıb paylaşıldığı, Qərbin Şərq üçün qapı hesab etdiyi, Şərqin Qərbə pəncərə bildiyi nöqtəsində yaradıcı şəxsiyyət kimi formalaşdığını göz önünə gətirib, yuxarıda qeyd olunan fikirləri bir daha həqiqət çıraqında şüurun süzgəcindən keçirib əminliklə söhbətimizə davam etmək istəyirəm. Sözü-söhbəti qədim söz adamının yazdıqlarına gəlincə, hal-hazırda mənim iki dəfə tam sıfırlanıb (dağılmış-tam paylanmış), dəfələrlə seyrəldilmiş (ən azı üçdə ikisi paylanmış) kitabxanmda Kəmaləddin Qədimin “Burdan ayrılıq keçib”, “Günahı yazan mələk”, “Yolu ürəyimin üstə gedirəm” adlı kitabları var. Bunu qeyd etməkdə qəsdim, yəni min illərdir bir-birimizi tanısaq da yazdıqları ilə də kifayət qədər tanışam. Bugünkü söhbətimizi uca Yaradanın izni və yardımını ilə bu yaxınlarda işıq üzü görmüş, yeni olan “Yolu ürəyimin üstə gedirəm” adlı kitabının daha doğrusu bu kitaba daxil edilmiş şeirlərinin üzərində qurmağa çalışacam. Söz-söhbət yenə özünü çəkir ad məsələsinin üstünə. Əslində kitabın adı artıq içindəkilər barədə oxucuya kifayət qədər informasiya ötürür (necə deyərlər, “arifə bir işarə bəs eylər”). Sözsüz ki, bu müəllifin ən başlıca uğurudur. Kitaba daxil edilmiş ilk şeirin hər bənddə təkrarlanan bir sətirin həmin şeirə başlıq seçilməsi, sonra kitabın üzünə çıxarılması, ad seçilməsi heç də

təsadüfi deyil və bu şeirdəki, bu misradakı fikir, qayə demək olar ki, heç yolundan sapmadan kitabın sonuna qədər davam edir (onu qeyd edim ki, başqa-başqa şeirlərdən ibarət olub, ayrı-ayrı zaman və məkanlarda qələmə alınmış nəzm əsərlərindən ibarət bir kitabda bunu gözləmək elə də asan məsələ olmayıb, hər müəllifə də nəsib olmur), kitabın sonundakı adsız şeirdə “...yenə səni düşünürəm...” deyən şair, yolun davam etdiyini, axtarışda olduğunu bildirir. Məncə bu arayış haqq aşiqinin ömrü boyu davam edir və hətta belə insanların özləri cismani olaraq həyatda olmadıqları zamanlarda belə, cismən var olan başqaları onların sözlərində haqqı aramağı davam edirlər. Bizim bəxtimiz onda gətirib ki, şairin sağlığında onun sözü haqqında söz demək qismətimiz olub. Hansı məsələ onu qane etmirsə və ya hansı fikirlə razı deyilsə iradları qəbul etməyə və dinləməyə hazırıq. Ümumiyyətlə, düşünürəm ki, bu qəbildən olan yazılarda biz nə qədər çalışsaq da söz sahibinin nə demək istədiyini yüzdəyüz açə bilmirik məhz bu səbəbdəndir ki, kimsə nə vaxtsa üç bəndlik bir şeir yazır, əsrlər boyu digərləri onu anlamağa, anlatmağa çalışır. Rübailəri, bayatıları çözləməyə çalışırıq. Xalı-xalçalarımızdakı naxışları öyrənirik... Yer üzündə müqəddəs amalına doğru addımlayan haqq aşiqi bu yolda ayağını qoymağa yer tapmır.

Onun bu yolu “Bu dərd-Vətəndi”, “Çəkilər Tanrının verdiyi cəza”, “Axirətin bayram olsun”, “Məddah”, “Mənə də Vətən verin”, “İllər yorğunu qadın”, “Gedirəm, dur yola sal”, “Ölürsəm...,” misrası ilə başlayan adsız şeirlərində ümidləndiyi enişli, ümitsizliyə qapıldığı yoxuşlu dağlardan, qəfil haqlamış yaz yağışında islanıb yuyunduğu, ruhu arındırıb, qəlbi fərahlandıran yamaclardan, buz bulaqlarından içib rahatlıq tapdığı yaylaqlardan, pis fikirləri dondurub yox edən qarlı-şaxtalı düzlərdən keçir. Alatoranda sanki, göyüzündən asılmış kimi görsənən sağda, solda sıralanmış leylək yuvalarının arasından keçən bu yol sonda öz xeyməsinə çatır. Cism məkanı qəbul edib rahatlıq tapsa da, ruh dincəlmir, zamana – məkana sığmır. Aramaqda, düşünməkdə davam edir. Məhz bu arayış yaşadır insanı, söz adamını. Aramaqda davam edin. Ata sözlərinin əhəmiyyəti böyükdür: “Axtaran tapar”

“Yolu ürəyimin üstdə gedirəm” kitabındakı şeirləri oxuduqca, yuxarıda qeyd etdiyim kimi, şeirlər müxtəlif adlarla adlandırılmasına və adsız olaraq sıralanmasına baxmayaraq, ilk misradan sonadək sözün əsl mənasında ayağımız yerə dəymədən şairin fikir dünyasının yaratdığı çəkisizlik şəraitinə düşür, necə deyərlər əlimiz-ayağımız yerdən-göydən üzülür, sanki, ruh kimi söz dünyasının

ənginliklərində süzürük... Bu boyda (...əlbətdə nisbi olaraq...) dünyada nəinki ayağını qoymağa bir qarış yer tapmayan, hətta baş barmağının ucunda belə gəzməyə hazır olsa da, fəqət Yer üzündə belə bir nöqtə olmadığından yox olan varları yüklənib, varmış kimi görsənən əslində yox olan yoxluqda bizi öz ardınca səyahətə aparır. Şairin ayaq izlərinə basaraq addımladığımız bu yolda nələr görmürük, İlahi??? Film kimi seyr etdiyimiz səhnələrdə yayın istisində, qışın soyuğunda azyaşlı pinəçi uşağın gün ərzində qazandığı qəpik-quruşla, polisi, dilənçini, dönərçini, aptekçini, sonda qoca gülsatanı və nəhayət məhəllə dükançısını sevindirdikdən sonra üzündəki xüsusi nəşə ilə qaça-qaça evlərinə girib anasını da necə sevindiriyini görürük. Ancaq, yolun o biri tərəfində müştərisindən indicə bir milyon ödəniş alıb, onu gözləyən borclu olduğu iş ortaqlarına yüz min, iki yüz min, beş yüz min elə ordaca paylayıb, çatmayan ortağına utana-utana, and-aman edə-edə iki yüzü uzadıb sən Allah bir az səbr et indi gətirəcəklər onda verərəm deyib, on dəqiqə ərzində üç başqa-başqa yeniyetmə varlı dayı ovçusundan gələn zənglərə hə canım, hə balam, deyə-deyə cavablarla razı salıb, fırladan yaşı altmışı çoxdan keçmiş, artıq nəfdən yaşayan adı milyonçu iş adamı, digər tərəfdə bu iş adamının pullu xala ovuna çıxmış yeniyetmə ilə mazaqlaşan halalca

zövcəsinin səsi deyib gülsə də üzündəki, gözündəki kədər... Bu yolla getdikcə sanki, gah doxsanıncı illərdən əvvəlki dünyanın insanları, gah da müasirlərimizlə rastlaşırıq... Heç nəyi olmayıb, kasadlıq içində xoşbəxt olan insanlar və hər şeyi olub, boluq içində bədbəxt, kədərli görünən insanlar keçir gözümüz önündən... Kəmaləddin Qədim sözünün qüdrəti ondadır ki, bu görüşlər lokal, məhəlli xarakter daşımır. Bu fikirlər necə ki, Suriya, Livan, və s. Şərqi ölkələrinə aiddir, Böyük Britaniya, Fransa və başqa irəlində olduğu söylənlən bu kimi Qərbi ölkələrinə də şamil etmək olar. Yəni insan dünyanın harasında olursa olsun, insandır və şairin qaldırdığı problemlər hər yanda mövcuddur. Sanki, dünya insanının dünyadan əli üzülüb, sadəcə oturub sonun çatmasını, cənabi Əzrailin zühurunu gözləyirlər... Belə götürəndə yəni insan vətəndə vətənsiz, dünyada dünyasız qalıb və bunun yeganə günahkarı da məhz insan özüdür. Şairin bütün kitab boyu demək istədiyini qısa şəkildə şəxsən mən özüm üçün belə ümumiləşdirirəm.

Kəmaləddin Qədim sözünün gücü yuxarıda qeyd etdiyimiz mənbələrdən əlavə, sözsüz ki, onun yaşadığı zamanın iki əsrin ən keşməkeşli kəsmlərindən keçməsi ilə əlaqəli ola bilər. Hər halda bu qeyd etdiklərimiz bizim mülahizələr və tamamilə subyektiv fikirdir. Ancaq, bütün bunlarla

belə bizim və sizin nə düşünməyimizdən asılı olmayaraq, Nizami sözü nə qədər nizamlı, Dədə sözü nə qədər ürfanidirsə, Vurğun sözü nə qədər Azərbaycana vurğunluqdan qaynaqlanırsa, Kəmaləddin Qədim sözü də o qədər qədim və düşündürücüdür. Xüsusi ilə indi yazan yoxdur deyib, nümunə gəzən gənclərə tövsiyəm odur ki, Kəmaləddin Qədimi oxuyanların hamısı ondan razıdır. Baxmayaraq ki, ondan razı olanlar bir-birlərindən narazıdırlar.

Sona qədər həmsöhbət olduğunuz üçün dərin təşəkkürlərimi bildirir, uca Yaradanın dünyanın bəzəyi olan insana bəxş etdiyi ən dəyərli nemət olan zamanınız bu sətirləri oxumağa həsr etdiyinizə görə minnətdar olduğumu nəzərinizə çatdırır, qarşınızda baş əyirəm. Var olasız. Yeni-yeni görüşlər ümidi ilə. Hələlik.

08.03.2019-cu il . Bakı.

“DAĞLAR” HAQQINDA

Salam olsun, çox dəyərli oxucum. Dədə Ələsgərin anadan olmasının 200 illik yubiley tədbirləri çərçivəsində nəşr olunacaq “DAĞLAR” adlı poeziya antologiyası şəklində nəzərdə tutulmuş almanaxın giriş məqalələrindən biri kimi, baş redaktor sözü olaraq qələmə aldığım bu yazı eyni zamanda “Yaradanla baş-baş” adlı kitabıma daxil olan iyirminci yazıdır. Bir daha hamınızı salamlayıf və dağların cəzbində yaranmış sirli-sehrli söz dünyasına səyahətə dəvət edirəm.

Mənim böyüyüb, boya - başa çatdığım coğrafi ərazi olduqca mülayim iqlimə malik, dağətəyi (Ağdam rayonu, Yusifcanlı kəndi) bölgə olub. Dünyaya gözümü açandan Günəşin düzənlikdən (Qarqar çayının aşağı axınında, yulğunluqlara qarışıb, qamışlıqlarda itdiyi yerdə, Ağ göl ərazisində) al-qırmızı doğub, haramı çöllərinin üzərindən qövs çıxaraq keçməklə ilin fəsillərinə görə gah Kirsin, gah Qırxqızın, gah da Murovun arxasında yenə al-qırmızı rəngə boyanıb, batmasını seyr etməklə keçib... Hava çox təmiz və açıq olanda Murovdan sonra daim başı qarlı şiş zirvə görsənirdi. Bu dağa Ağrı dağı deyirdilər... Kənd ağsaqqallarının dilində Ağrı dağı ilə bağlı belə bir deyim var idi: - “qar Ağrıya düşdüsə, üçcə günə burdadı...” Lap

körpəlikdən dağları Günəşin, Ayın evi bilmişəm...
Dünyaya sahiblik – ağalıq edən qüdrətli Günəşin, o,
olmayanda onu əvəz edən sirli Ayın evi... İndi Siz
dağların əzəmətini təsəvvür edin, bir uşaq
düşüncəsində... Dağlar Gecənin gizləndiyi,
Gündüzün dincəldiyi müqəddəs bir məkan olub
mənim üçün... Dağların yaddaşımda belə dərin iz
qoymasının ilk əsas səbəblərindən biri, bəlkə də
birincisi – kənd uşaqları bunu yaxşı bilər – qoyun-
quzunu axşamüstü örüşdən gətirmək üçün hər
axşam Günəşin batmasını gözlədiyimdən
gözlərimin sürəkli dağlarda olmasının və mütəmadi
olaraq hər gün eyni mənzərənin təkrar olunmasının
da rolu az olmayıb. Əlbəttə, o vaxtlar uzaqda olan
dağlar sirli bir qala kimi görsənirdi və uşaqlarla
həmişə mübahisə edərdik ora neçə günə gedib
çıxmaq olar... Sonra tale elə gətirdi ki, bu sirli –
sehrli dağlara sirdaş oldum... Hərbi xidmətimin çox
hissəsini 2500 metrədən yüksək olan dağlarda
keçirdim və anladım ki, dağlara uzaqdan, aşağıdan
yuxarı baxmaq nə qədər sirli görünürdüsə, indi bu
əzəmətli qalaların qoynunda olub, düzlərə
yuxarıdan aşağı baxmaq o qədər, bəlkə də ondan
min qat dah artıq, zövqverici, eyni zamanda
ibrətamizdir... Xüsusi ilə hərdən olur ki, sən zirvədə
olanda düzlərlə, yəni aşağıdakıların sənə arana
dümağ lopa-lopa buludlar girir və sən qalırsan

buludların üzərində... Aşağıdakılar buludlara aşağıdan yuxarı baxıb orda Göyün – dünyanın bitiyini sandıqları halda sən o buludların üzərində olub, kaş dünya elə bu buludlarda bitəydi, hal-hazırda onun məndən gizlədiyi, buludların altında qalan bütün günü boş-boş şeylər üstündə didişən, söyüşən, bir-birinin ətini yeyib, qanını içən insanların varlığından heç xəbərim olmayaydı... Dünya elə bu buludlardan yuxarıdakılardan ibarət olaydı – deyə düşünürsən... Olduğum ən hündür zirvə Qapıcıqdır. Bundan əlavə Murovun, Baba dağın ətəklərində, Balakən, Zaqatala, Şəki, Oğuz, Qəbələ, İsmayılı, Ağsu, Şamaxının və digər adını qeyd etmədiyim bölgələrin istər boz, istər yaşıl dağlarında yayda da, qışda da çox olmuşam... Batabatda, Cıdırdüzündə olmuşam... Onu qeyd edim ki, sakit havalı (çovğunsuz) qarlı dağlar heç də yazdakı güllü-çiçəkli dağlardan az cəlbedici olmur, şəxsən mənim üçün daha gözəldir... Bunu söz xatirinə deyil, bir neçə mövsüm ard-arda Batabat yaylağında yaz-yay, payız-qış keçirmiş təcrübəli səyyah kimi qeyd edirəm. Tək Batabat deyil, Salvartısı, Dağdağanı, Əyriqarı, Sisqatarı, Küküdağı (Qoqi), Ciciyurdu, Qanlı gölü, Göy gölü və digərləri hamısı bir-birindən səfalı olur, yayda da, qışda da... Mətləbdən uzaqlaşmayaq, bunlar hələ çox sonralar olacaq hadisələr idi və əlbəttə ki,

mən də bunlardan xəbərsiz... 1987-ci ilin yayında yenə ailəvi olaraq Qalaya- Şuşaya getmişdik. İsabulağında, Cıdırdüzündə olduq... Bu bizim Cıdırdüzü ilə son görüşümüz oldu və bir daha dərədə guruhurla, şırhaşırıla, qıjhaqıjla axan Qarqara yuxarıdan aşağı, amiranə, könül fərahlığı ilə baxa bilmədik... (Deyirəm, tək Cıdırdüzü deyil, sonralar bunu digər dağlarda da hiss etmişəm. Təmiz dağ havasını sinəyə çəkdikdə qəlbi qərribə fərahlıq hissi, ruhu coşğunluq çuğlayır... Bu hissi dağ olmayan yalnız bircə ərazidə hiss etmişəm Azərbaycanın Rusiya ilə sərhəddində Xaçmazın sonuncu kəndi var, Xanoba - Zeyxuroba. Bir tərəfi meşə, bir tərəfi dəniz çox gözəl havası var, lap dağ havası kimi...) Olsa – olsa bir neçə dəfə körpüdən baxıb, sonra da çevrilib çiynimiz üstündən gözdən itənə qədər arxamızca boylanıb baxa bildik vəssalam... (...və bir də indi təzə-təzə peykdən baxıb, köks ötürmək öyrənmişik...) Bu səfərdən sonra sentyabrda dərş açılarda “Dağlar” –a aid şeir axtarmağa başladım. Əlbəttə, o vaxtlar indiki kimi hər şeyə maraqlı şagirdlərin sevimli dostu olan, nə lazım olsa bir anın içində tapıb ovcunun içinə qoyan (uşaq və gənclər bu nemətin dəyərini anlamalı və bacardıqca çox faydalanmalıdırlar...) “Google” kimi dostumuz olmadığına görə bu proses bir qədər çəkdi və nəhayət doqquzuncu siniflərin

birindən onların gündəlik işlətmədikləri bir kitab –
“ IX sinif Ədəbiyyat Müntəxəbatı ” kitabı tapdım.
Bu kitabın Aşıq Ələsgərə aid bölümündə ayrı-ayrı
parçalar şəklində müxtəlif nümunələr var idi:

Bahar fəsli yaz ayları gələndə
Süsənli sünbüllü lalalı dağlar
Yoxsulu ərbabı şahı gədanı
Tutmaz bir-birindən “aralı” dağlar

* * *

Həsənnənə, Həsənbaba qoşadı,
“Xaç” bulaq yaylağı xoş tamaşadı.
Arsız aşiq elsiz niyə yaşadı,
Ölsün Ələsgərtək qulların, dağlar!
Bu iki bəndi elə ilk oxunuşda əzbərlədim desəm,
yalan olmaz. Sonralar Ədəbiyyat müəllim Həsən
müəllimdən (Allah rəhmət eləsin) bu “aralı”-nın
əslində alalı – fərqli , “Xaç” bulaq – ın isə Xoş
bulaq olduğunu öyrəndim... Və o gündən bu günə
sanki, namaz sözləri kimi gün ərzində - hər gün
özümdən asılı olmayaraq dəfələrlə təkrar edirəm...
Əgər, bu sətirləri nə vaxtsa məni yaxından tanıyan,
yol yoldaşı, otaq yoldaşı olmuş şəxslərdən kimsə
oxusa bunu əminliklə təsdiq edəcəklər. Bununla
bağlı kiçik bir haşiyəyə çıxmaq istəyirəm:

HAŞIYƏ

Hərbi xidmətdə olanların “kazarma” - əsgər yataqxanası -haqqında yəqin ki, təsəvvürləri var. Olmayanlar üçün qeyd edim ki, 100- 200 nəfərin birlikdə yaşadığı, hərənin öz çarpayısı (ehtiyac olduqda iki mərtəbəli də olur), dolabı, kətili olan, ayrı-ayrı hissələrdən ibarət, hər iki başında tualet (ayaqyolu və yuyunmaq üçün yer) və digər yardımçı otaqlar nəzərdə tutulmuş böyük bir ev. Ev və sözün əsl mənasında ev. Öz evlərində doğmaca ailə üzvləri ilə yola getməyənlər bu evdə elə yaxşı yola gedirlər ki... İndi deyəcəksiz bütün bunların məsələyə nə dəxli... Əlbəttə, dəxli var. Bu hal digər xidmət yerlərində də olub. Ancaq, BABKM –da oxuduğum vaxt uzun müddət olduğu üçün bu “kazarma”-nı misal çəkmək istədim. Deməli, düz dörd il boyunca sərasər hər gün səhər idmanından sonra (yay, qış fərq etmir) “kazarma”-nın o başından yuyunub, qurulana-qurulana öz çarpayımın yanına gələnədək – o başdan, bu başa – “Bahar fəslı yaz ayları gələndə
Süsənli sünbüllü lalalı dağlar
Yoxsulu ərbabı şahı gədanı
Tutmaz bir-birindən “aralı” dağlar”
bu bəndi o qədər demişdim ki, artıq mən :
“Bahar fəslı yaz ayları gələndə...” - deyən kimi, bir-iki nəfər, - “...şair yenə başladı...”- deyənləri

çıxmaq şərti ilə “kazarma”-da olub öz işləri ilə məşğul olan (üzün qırخان, yaxalıq tikən, daranan) uşaqların böyük əksəriyyəti bir ağızdan: “Süsənli sünbüllü lalalı dağlar” – deyə səsımə səs verirdilər...

Bu vərdeşim günü bu gün də dəyişməyib, elə bil əlimə su dəyəndə, dağlar, buz bulaqlar yadıma düşür və sövq-təbii Dədə Ələsgəri, “Dağlar” – ı xatırlayıram və qeyri-ixtiyarı “Bahar fəsli yaz ayları gələndə...” qopur dilimdən... Onu qeyd edim ki, Tuncay bu layihədə fəal iştirak etsə də, “...şair yenə başladı...”- deyənlərdəndir... Baxmayaraq ki, o da “İbtidada Əlif Allah”- ı tam əzbər bilir və tez-tez deməyi xoşlayır. Uşaqılıqdan sadəcə Günəşin, Ayın, Gecənin, Gündüzün evi bildiyim Dağların böyüdükcə daha geniş anlam kəsb etdiyini anlamağa başladım. Azərbaycanı qarış-qarış gəzdikcə, dünya haqqında məlumatım artdıqca ölkəmizdə də, dünyanın digər yerlərində də insanların olduqca müxtəlif səbəblərdən, müxtəlif dağları müqəddəs bilib, ziyarətə getdiklərini, qurbanlar kəsdiklərini öyrəndim... Bir vaxtlar qeyri-ixtiyarı, sadəcə nəyə görə xoşuma gəldiyi, bir doğmalığı, istilik hiss etdiyim üçün, bəlkə də başqa bir səbəbdən əzbərlədiyim misralar, sonralar oxuduğum və bu gün də yenilərini oxumaqda davam etdiyim dağlar haqqında nümunələr, daim

fikrimi məşğul edir. Almanaxla tanış olduqca burada toplanmış fərqli zamanlarda, müxtəlif statuslu, müxtəlif yaş qruplarına aid, müxtəlif nəsillərin nümayəndələri tərəfindən dağlara xitabən qələmə alınmış nümunələri oxuduqca Siz də bu barədə düşünə bilərsiniz... “Dağlar” bizi bir məfhum kimi cəlb edir, yoxsa əksəriyyərin şüuraltı bilincində Tanrının Göydə olması anlayışı yer tutduğundan, dağların da Göyə, Tanrıya daha yaxın olması səbəbi ilə onu qutlaşdırır, Yer üzərində Tanrının təcəllisi səviyyəsinə qədər yüksəldib, tapınağa çevirir. Yaxud da, gözəgörünməzlik, zatda varolma anlayışlarını qəbul edib, etməməsindən asılı olmayaraq, insan yardım istəmək, şikayət etmək, tərifi etmək istədiyi yaradanı, güc-qüdrət sahibini görmək istəyir və Yer üzündə görüb, tanıdıqlarından yalnız dağı, dağları bu mərtəbəyə layib bilib onunla eyniləşdirir. Öz yaradanının daim gözünün önündə- məchul deyir, əlçatan olmasını arzu edir və bu istəyin gücü ilə Tanrını dağların timsalında bir məbud kimi görərək onun varlığın “Dağlar” obrazında reallaşdırır. Bu xüsusda yenə Dədə Ələsgərdən bir misal gətirmək istəyirəm:

“Yoxsulu ərbabı şahı gədanı

Tutmaz bir-birindən alalı dağlar”

Misaldan göründüyü kimi, bəşər övladına bu günə

qədər məlum olan bütün məlumat qaynaqlarının hamısı nəzərə alınmaqla, yalnız və yalnız Böyük Allaha məxsus olan, onun “Adil” adının hökmlərindən irəli gələn, “ədalətlik”, “bərabərlik” prinsiplərini, yəni qarşısındakıları, yaratdıqlarını, bütün mövcudatı bərabər görmək, onları bir-birindən fərqləndirməmək sifətini əsl Haqq Aşığı, xalqımızın mütəfəkkir oğlu “Dağlar” obrazının üzərinə proyeksiya edir. Məhz bu xüsusiyyətinə görə Dədə Ələsgərin yaratdığı “Dağlar” obrazı yeganədir və özündən əvvəlkilərdən və sonrakılardan seçilir. Dahi söz ustasının yaratdığı “Dağlar” Adil Allah kimi heç kimi, heç bir xüsusiyyətinə görə bir-birindən fərqləndirmir, ayrışdırma etmir... Bu minvalla almanaxda da yer almış, bizə məlum olan Miskin Abdala məxsus “Dağlar” adlı ilk nümunədən üzü bəri bu gün də yazılan nümunələrdə kefimiz kök olanda dağları vəsf edir, şənini təriflər yağdırır, ələmə qurşananda isə, özümüz özümüzdən dağlara şikayət edir, dərdsərimizə onlardan mədət umuruq... Bunu da qeyd etməsəm olmaz... Son vaxtlar nədənsə, dilimdən daha çox:

Həsənnənə, Həsənbaba qoşadı,
“Xaç” bulaq yaylağı xoş tamaşadı.
Arsız aşiq elsiz niyə yaşadı,
Ölsün Ələsgərtək qulların, dağlar!

bu bənd qopur və Dədə Ələsgərin dilindən, özüm üçün dəfələrlə, dönə-dönə, təkrar edirəm:

“Arsız aşiq elsiz niyə yaşadı,
Ölsün Ələsgərtək qulların, dağlar!”

Otuz ildən artıq bir müddətə yuxarıda qeyd etdiyim kimi, gün ərzində dəfələrlə səbəbini bilmədən, qeyri-ixtiyari təkrarladığım misraları indi, Dədə Ələsgərin nələr hiss etdiyini, nələr çəkdiyini bir köynək daha yaxından anlayaraq, xüsusi ilə təklildə qalanda dönə-dönə, düşünə-düşünə təkrar edirəm:

“Arsız aşiq elsiz niyə yaşadı,
Ölsün Ələsgərtək qulların, dağlar!”

Ancaq, neyləmək olar... Ölmək də olmur... Bu dünyanı yaşamaq, çözmək məcburiyyətindəyik... Bu fikir məni o qədər məşğul edir ki, yenə dağlar qoynunda – Şamıxıda - olduğum vaxtlarda ölüm haqqında belə kiçik, ancaq, ölümün tam tərifi kimi alınmış bir şeir yazmışam:

ÖLÜM NƏDİR?

Ölüm, ən şirin nemət,
Ən sonuncu diləkdir....
Ölüm, sonuncu fürsət,
Ümitsizə ümididir....

07.01.2014. Şamaxı.

Çalışın ölümdən uzaq olun, həyatdan zövq almağa

çalışın... Nə olur, olsun yaşamaq gözəldir... Heç bir səbəb onu bilərəkdən sonlandıрмаğa əsas ola bilməz. Sənin çıxılmaz zənn etdiyən bütün vəziyyətlərin çıxış qapısı var ki, əslində bu yer həyatını yaxşıya doğru dəyişəcəkb bir dönüş nöqtəsidir...

Odur ki, mən də çalışıram tək qalmayım:

“Arsız aşiq elsiz niyə yaşadı,
Ölsün Ələsgərtək qulların, dağlar!”
deməyim.

Tuncay mənə nə qədər “...şair yenə başladı...”- desə də, mən elə: “Bahar fəsli yaz ayları gələndə...”- deməyə davam edir... Allah sənə qəni-qəni rəhmət eləsin, Dədə Ələsgər... Ruhun şad olsun...

Qeyd:

Hal-hazırda mən bu sətirləri yazarkən xəbər yayıldı ki, Dədə Ələsgərin nəvəsi - Ələsgər Ələsgərov vəfat edib. Bu münasibətlə mərhumun yaxınlarına dərin hüznü baş sağlığı verir, uca Yaradandan səbr diləyirik. Allah rəhmət eləsin. Ruhu şad olsun...

17.04.2019. Bakı.

MARAQ ÜÇÜN

Zaur Ustac 8 yanvar, 1975-ci ildə Bakı şəhərində anadan olmuş, ilk təhsilini Ağdam rayonunun Yusifcanlı kənd orta məktəbində almış, ardıcıl olaraq Bakı Dövlət Universitetində, Bakı Ali Birləşmiş Komandanlıq Məktəbində, Beynəlxalq İxtiraçılıq və Biznes İnstitutunda və Şamaxı Humanitar Kollecinə davam etdirmişdir. Birinci Qarabağ müharibəsinin iştirakçısı və hal hazırda ehtiyatda olan zabitdir. Zaur Ustac 1988-ci ildən etibarən dövrü mətbuatda çıxış edir. AJB-nin üzvü olan Zaur Ustac "QIZIL QƏLƏM" mükafatlı laueratı, «Yazarlar» jurnalının təsisçisi və baş redaktorudur. Zaur Ustac «GÜNAYDIN» («AĞÇİÇƏYİM»), «İSTƏMƏZDİM ŞAİR OLUM HƏLƏ MƏN», «GÜLZAR», «ŞEHÇİÇƏYİM», «MƏHDUD HƏYDTİN MƏCHUL DÜŞÜNCƏLƏRİ», «MUM KİMİ YUMŞALANDA», «BAYATILAR», «BALÇİÇƏYİM», «BƏRZƏXDƏ», «GÜLÜNÜN ŞEİRLƏRİ» «SEVİN Kİ, SEVİLƏSİZ...», «QƏLBİMİN AÇIQCASI», «USTADNAMƏ», «NİŞANGAH», «ÇƏHRAYI KİTAB», yaradıcılığının "30" illiyi yubiley tədbirləri çərçivəsində nəşr olunmuş "OTUZ İLDİR, ƏLDƏ QƏLƏM" kimi şeirlər kitablarının, "Əliş və

Anna" poemasının (Poema görkəmli memar Şamaxılı Əliş bəy Sübhan oğlu Kərəmli-Şirvaninin anadan olmasının 700 illiyi münasibəti ilə qələmə alınmışdır.) "USUBCAN ƏFSANƏSİ" adlı məqalələr toplusunun və Azərbaycan Respublikasının Milli Qəhrəmanı Gizir Mübariz İbrahimovun əziz xatirəsinə həsr olunmuş "ORİYENTİR ULDUZU" kitabının müəllifidir.

Z A U R U S T A C H A Q Q I N D A K İ T A B L A R :

1. Hacıxanım AİDA "ÖMRÜN ANLARI " Bakı - 2018. PDF: [HXA-OMURAN](#)
2. Hacıxanım AİDA "OTUZ ŞEİR, OTUZ FİKİR " Bakı - 2018. PDF: [HXA-OTUZFİKİR](#)

MÜNDƏRİCAT

100 yaşın mübarək, böyük insan.....	3
Mütaliə niyə vacibdir.....	7
Söz və kitab.....	17
Söz və hərflər.....	40
Rövşən Abdullaoglu.....	57
Remark yoxsa, Ramil.....	63
Obrazın özü.....	68
Qədimliyə bürünmüş yenilik.....	72
Yazarlar və yazılar.....	80
Bir kitaba yüklənmiş min fikir.....	93
Hərb mövzulu yazılar.....	106
“Aşuqqa” sözü haqqında.....	124
Nəzmi şah və ya Kəmaləddin Qədim.....	128
“Dağlar” haqqında.....	136
Maraq üçün.....	147
Mündəricat.....	149

Zaur Ustac

(Mustafayev Zaur Mustafa)

Redaktor: Gülü.

Naşir: Xaqani.

Kitabın adı: “QƏLƏMDAR” (*Məqalələr*)

Kitab “Yazarlar”ın kompüter mərkəzində yığılıb.

Təşkilati dəstək: www.ustac.az (*Qeyri-kommers.*)

Üzqabığının müəllifi: Tuncay.

Kompüterdə yığdı: Gülü.

Texniki redaktor: Tuncay.

Çapa imzalandı: 17.08.2019.

Kitab xeyriyyə məqsədi ilə nəşr olunur. Odur ki, heç bir kommersiya marağı yoxdur və gəlir əldə olunması nəzərdə tutulmamışdır. Metodiki tövsiyə xarakterli e-kitab istifadədə olan bütün əsas elektron kitabxanalara yerləşdiriləcək.

Müəllif hüquqları qanunlarla qorunur.

Əlaqə: zauryazar@mail.ru (+994)777110575
F/b: Zaur Ustac .

Kiatab “Red N Line MMC” – nin mətbəəsində
çap olunub. Tel.: (+994 12) 408 09 84

QƏLƏMDAR

QƏLƏMDAR

Bayram Bayramov - 100

Bayram Bayramov - 100

Üzqabığının müəllifi: Tuncay Mustafayev.

Cild üçün “Qızıl Qələm” nişanının fotosundan istifadə olunub.